

Միսաք
Մեծարեւոյց

(1878-1908)

Բանաստեղծություններ

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ԷԴԻԹ ՊՐԻՆՏ
հրատարակչություն

ԵՐԵՎԱՆ 2013

ՀՏԴ 891.981-Մեծարենց

ԳՄԴ 84Ը-5

Մ 555

Կազմեց և խմբագրեց Նվեր Վիրաբյանը

Միսաք Մեծարենց

Մ 555 [Ստեղծագործությունների ժողովածու]/ Միսաք
Մեծարենց.- Եր.: Էդիթ Պրինտ, 2013.-192 էջ.- (Իմ գրա-
դարանը)

*Միսաք Մեծարենցի այս ժողովածուն լույս է տեսել «Իմ գրա-
դարանը» մատենաշարով: Ներառում է ՀՀ հանրակրթական դպրոցի
և բուհական ընդունելության քննությունների ծրագրերով նախա-
տեսված հեղինակի ստեղծագործությունները և լրացուցիչ ընթեր-
ցանության նյութեր:*

*Գիրքը հասցեագրված է ոչ միայն մեր դպրոցականներին, այլև
աշխարհասփյուռ հայ պարմանիներին ու պարմանուհիներին, ինչպես
նաև մեծահասակ ընթերցողներին, բոլոր նրանց, ովքեր չեն կորցրել
իրենց հեղաբրքրությունը հայ բազմադարյան գրականության
նկարմամբ:*

ՀՏԴ 891.981 Մեծարենց

ԳՄԴ 84Ը-5

ISBN 978-9939-52-697-3

© «Էդիթ Պրինտ», հրատարակչություն, 2013

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հայ բանաստեղծ Մեծարենցի գրական ժառանգությունը բաղկացած է ավելի քան 130 քնարական բանաստեղծությունից, շուրջ մեկ տասնյակ արձակ բանաստեղծությունից ու պատմվածքից և մի քանի գրական-քննադատական հոդվածներից («Ինքնադատության փորձ մը», «Նարեկացիին հետ»), որոնցում շարադրել է իր սրեղծագործական սկզբունքները, պաշտպանվել թշնամական քննադատությունից: Կարարել է նաև չափածո և արձակ թարգմանություններ արևմտաեվրոպական և ռուս հեղինակներից:

Մեծարենցը նոր ստեղծանի բարձրացրեց արևմտահայ պոեզիան, արտացոլեց դարասկզբի թուրքահայ կյանքի բարդ և հակասական պայմաններում ապրող ու տառապող առաջավոր անհատի հարուստ ներաշխարհը: Մեծարենցը սրեղծեց մարդասիրական խոհերով, կյանքի ու բնության կարոպով փոգորված քնարական հերոսի կերպար, արտահայտեց երազանք արդարության ու ներդաշնակ աշխարհի մասին:

Մեծարենցը բնության լավագույն երգիչներից է հայ պոեզիայում:

Ըստ Մեծարենցի՝ բանաստեղծի կոչումը պետք է լինի սիրո, գթության և անձնագոհության քարոզը: Նրա քնարական հերոսը երազում է «անանձնական ուրախություն, որը նա պետք է պարզևի բոլոր կենդանի էակներին և, առաջին հերթին՝ «պարզ մարդերուն...»:

Մեծարենցը արևմտահայ պոեզիայում առաջ քաշեց բանաստեղծական պարկերի կառուցման նոր եղանակներ, ընդգծեց բառի փոխաբերական իմաստը, կարարելության հասցրեց ոտանավորի ձևերը:

Նրա սրեղծագործության վրա մեծ ազդեցություն են թողել հայ միջնադարյան պոեզիան և ժողովրդական բանասիրությունը:

ՄԻՍԱԲ ՄԵԾԱՐԵՆՑ (1886–1908)

Միսաք Կարապետի Մեծատուրյանը՝ ծնվել է 1886 թ. Արևմտյան Հայաստանի Ակն քաղաքին մերձ գտնվող Բինյան գյուղում, առևտրականի ընտանիքում: Սովորել է հայրենի գյուղի Մեսրոպյան վարժարանում, ապա՝ Սվազի Արամյան դպրոցում (1894–96) և Մարզվանի «Անատոլիա» գիշերօթիկ քոլեջում (1896–1901): 1902–ին ընտանիքի հետ տեղափոխվել է Կ.Պոլիս, որտեղ մինչև 1905–ը սովորել է Ղալաթիայի Կեդրոնական վարժարանում: Ուսումն ընդհատել է սաստկացող հիվանդության պատճառով:

Գրել սկսել է 1901–ից: 1903–ից տպագրվել է պարբերական մամուլում: Աշխատակցել է արևմտահայ շատ հրատարակությունների՝ «Մասիս», «Հանրագիտակ», «Արևելյան մամուլ», «Լույս», «Սուրհանդակ», «Մանգունեի էֆքյար», «Բյուզանդիոն»: Աշակերտական տարիներին չափածո ստեղծագործության փորձերը հավաքել է «Բարբախումներ» ձեռագիր տետրում: Կենդանության օրոք, 1907–ին, Կ.Պոլսում լույս է տեսել Մեծարենցի բանաստեղծությունների երկու ժողովածու՝ «Ծիածան», «Նոր տաղեր»: Ուսումնառության տարիներին Մեծարենցը ծանոթանում է հայոց պատմությանը, հայ և համաշխարհային գրականությանը, սովորում է ֆրանսերեն և անգլերեն: Բայց նրան վիճակված չէր ավարտել Կեդրոնական վարժարանը: 1905 թվականին հիվանդության վատթարացման պատճառով բժիշկները խորհուրդ են տալիս ընդհատել ուսումը...

Մահացու հիվանդության՝ թոքախտի նշանները երևացել են դեռ տարիներ առաջ: Պատճառը եղել էր ճակատագրական մի դեպք: Սվազում մի խումբ տղաներ, շփոթելով իրենց թշնամու հետ, թիկունքից դանակահարում են նրան: Հարձակման հանկարծակիությունը, մանավանդ արյունը շատ են վախեցնում երկշտ տղային: «Ամեն խնամք ու ջանք թափեցավ՝ զինքը հիմնապես դարմանելու համար արագորեն,–վկայում է հուշագիրը,–բայց այդ սարսափը տեղավորվել էր իր արքունքին հասած տարիներուն, պիտի ընդլայնվեր ու փոխակերպվեր թոքախտի՝ Միսաք Մեծարենց բանաստեղծին կյանքը կարճելով»: Հիվանդությունը գնալով խորանում է: Հարագատները, բարեկամները, ընկերները ամեն ջանք գործ են դնում պատանի բանաստեղծին փրկելու համար, սակայն ապարհյուն:

Մահացել է թոքախտից, 1908–ին:

ԲԱԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

1901-1903

ԳԻՇԵՐԻՆ ԵՐԱԶԱՆՔԸ

Աղջամուղջին մեջ գիշերը կ'երազե
Պայծառ այգուն վառ շրթները կեռասե.
Ու ցնծության լույս աստղերը կը ժպտին
Հրաշափառ գոգն հրձվանքի կապույտին.

Բայց երբեմն ալ մղձավանջի մը մեջ թունդ
Գիշերն այգը կ'երազե զերթ մեկ անդունդ.
Ու հևքեն վերջ ոռնումներու բիրտ հովին
Անձրևի հորդ արցունքները կը թորին:

1903, հունվար

ՀԻՇԱՏԱԿԸ

Կ. Մկրտիչյանի հիշարակին

Ձմրան ցրտին հովերեն վերջ
Զըվարթ գարունը ժպտեցավ.
Ընծյուղեցան թուփերն, ու պերձ
Ծաղիկները ծլան կարգավ.

Բայց հիշատակն անոր, ավանդ,
Հողին տակը թաղված մնաց.
Լքված հոգվույն անունը վաղ
Մոռացոնքի վիհին գնաց:

1902, հոկտեմբեր

ՓՈԻՆՋԵՐԸ

Գ. Շահինյանի հիշարակին

Դեռ չողջունած երազներու ջինջ առտուն՝
Հովեն փչված մոմի մը պես շիջար դուն:
Տերևին հետ հովերն ըզքեզ ալ տարին
Միացընել մահվան ահեղ շրջապարին:

Հիշատակի ծաղիկներու փունջեր թարմ
Քու շիրիմիդ վըրա սըփռել կ'ուղարկեմ.
Փունջեր՝ ցողված արցունքներու շիթերեն,
Զոր հեռավոր բարեկամեդ կը բերեն:

1903, հունվար

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Այս գիշեր հագված, սգված նոր տարին
Առտվան լուսին կըսպասե տենդոտ.
Ոգիներ անդարձ կորգեցին տարին
Մեր գիրկեն հինին ձայները ծանոթ:

Նոր տարվա ընծա պայծառ լուսինկան
Սազեր է գյուղին լեռները բոլոր.
Երգերը ծերին, ճիչերը մանկան
Կ'արձագանքեն թունդ խազերով մոլոր:

Իղձերու շարք մը պլված սրտին՝
Վառ հույզերու մեջ կ'օրրե զայն ուժգին.
Բորբոքած հուրքովն հույզերու անշեջ
Կը ծփան սիրտերը ըղձանքներու մեջ:

Գիշերվա վերջին պահերուն լռին
Ձայներն ու լույսեր հանկարծ կը մարին.
Եվ բեհեզներովն կապույտ կամարին
Պճնըված աշխարհ կու գա նոր տարին:
1902, դեկտեմբեր

ԱՍՏՂԵՐԸ

Լույսի բիծեր ծիրանի
Կ'ասղնատեն քողքը մութին.
Լուսնի ցուլքեր կ'անհետին
Խորքը ծովուն հուլանի:

Կապույտը կը ծածանի
Կամարին ջինջ ու հանդարտ.
Հրապույրն անոր գեղանի
Կ'առինքնե աչքերն անթարթ:

* * *

Աստղերը լուռ կը հալին
Մութին մեջ մինչև առտու.
Նման ցավոտ սրտերու,
Որ թաղված են առանձին:

Անշեջ հուրքով մը վառած
Կ'այրին անոնք հավիտյան.
Իրենց վիշտը միշտ կու լան
Լույս արցունքով տխրամած:
1902, դեկտեմբեր

ԱՐԵՎԱԳԱԼԸ

Հորիզոնեն վար լույսի պար մը կ'իջնէ,
Ընդելուզված՝ ճաճանչներով ոսկեհյուս.
Շուտ կ'անհետի մոլթն ու խավար կու տա խույս,
Աշխարհ արփվոյն հուր գալուստը կ'ողջունէ:

Կենդանություն կը հագնին դաշտ ու լեռներ,
Զվարթ երգերը միշտ կը լսվին գեղջուկին.
Ու գմբուխտի, ադամանդի երանգներ
Կը փողփողին մեջը լույսի վառ գըրկին:

Խորհուրդներու մըռայլը շուտ կը մարի,
Բընության այս հըրատ զարթոնքին հանդեպ,
Ու կը հրձվի հուսահատ սիրտը կարի՛:

Կը սրբըվին թոնուտ աչքերը տըխուր,
Ուրախության ժպիտներուն տակ անհուն.
Ցնծուն երգով կը լեցվի սիրտը թափուր:

1901, հունիս

ՄԱՐՄՆԻ ՎԵՐՔ, ՄՐՏԻ ՎԵՐՔ

Մարմնի վերքը՝ արտաբացված դանակե՛
Ինչ արցունքներ դառնակայլակ կը քամե.
Ինչ հուզումով ու տխրությամբ համակե,
Մարմնի վերքը՝ արտաբացված դանակե.

Սրտի վերքը, ճի, դառնագույն է, Աստվանձ,
Սևով անքակ, խոցերով ժանտ է պատած.
Խեղճ ու թշվառ կամ տարամերժ ու լքված
Սրտի վերքը, ճի, դառնագույն է, Աստվանձ:

Մարմնի վերքը սպեղանի ունի բույժ,
Անցնելով նա մոռցուկ կ'ըլլա շատ կանուխ,
Ջանգակ չունի նա տխրահունչ, մահագույժ.

Սրտի վերքը մինչ գերեզմանն երկարած
Ուղի մ' ունի, արցունքներու զերթ մեկ ուղիս.
Սպեղանին անոր երկինքն է պահված:

1901, հունիս

ԿՅԱՆՔԻ ԵՐԳԸ

Ահաբեկիչ կնճիռներուն մեջ կյանքին
Լալահառաչ, սուր հծծյուններ ինձ ըսին.
«Ամեն հույսեր մեծ պարապին կը հանգին,
Ունայնություն մը կը պրկե կյանքը սին:

Ամեն ծաղիկ խամրում մ'ունի իրեն մոտ.
Ու ամեն կյանք՝ մութ ստվեր մը իր ետին.
Ծաղիկներու բուրումին պես խնկահոտ
Ամեն հույսեր դեռ չըծլած կ'անհետին»:

Բայց մխացող խոհերուս մեջ ծիրանի
Լոյս մը հանկարծ սըպրդեցավ շողալով,
Կյանքի փարփառ երգն ոսկեսար, գեղանի,
Որուն ցվերջ ունկնդրեցի դողալով:

«Տխուր ողբեր թող չքանդեն քեզ, – ըսավ, –
Թող չցնդին ոսկի հույսերդ ցիրուցան.
Իր վերջն ունի ամեն կնճիռ, ամեն ցավ՝
Ջինք մոռցնող ժպիտները լուսացան:

Ահա ինչպես, տես, կապույտն ալ կամարին
Մերթ ամպերու գորշությունով կ'աղարտի,
Անձրևին տակ իր ժպիտներն կը մարին,
Անձրևն, – այդ լաց, – սակայն երգն է ավարտի:

Ամեն անձրև արև մ'ունի իրմեն վերջ,
Ինչպես ամեն լաց իր ժպիտն արփենի.
Ու տևական ուրախություն մը միշտ պերճ
Պիտ՝ հաջորդե ժպիտներուն երբեմնի»:

1903, հունվար

ՀԻՎԱՆԴԻ ՀԵՎՔԵՐ

(Ցայգերգ)

I

Վանդակին մեջ փակված հեք
Թռչնիկին պես մենավոր,
Բանտը վեցան սրտիս սեգ,
Վարդ բաղձանքները բոլոր:

Դուրսն ամեն բան կը խայտա,
Ծառ ու ծաղիկ կամ դալար.
Սրտիս մեջ սև պար մը կա
Նվագներու տրտմալար:

Թռչնոց ճիչին պես հիմար
Եվ նվաղկոտ կ'երկերին,
Թույլ խազերու մեջ տկար՝
Մութ երգերս կ'երկարին:

II

Լուռ քերթված մը կապույտի
Կ'երգե ցայգը լուսավոր.
Լույս երգերով կը ժպտի
Ցերեկներուն հոծ ժղխոր:

Մայթին վրա մոտավոր
Քայլերը միշտ կը շտապեն.
Արձագանգ մը հեռավոր
Թողլով իրենց ըշտապեն.

Կապված անոնց շշուկին
Կու լա սիրոս սրգավոր,
Խուլ թափի մը մեջ ուժգին:
Պատուհանեն հեռավոր,

Երգեհոնի ձայնը մը ցունց
Կը հանե սիրտըս տխուր.
Իր շեշտերուն թափն ու ցունց
Կը խրոռվեն զիս անլուր:

III

Անշարժ կեցած մեկուսի
Կը հեծեծեմ սգավոր.
«Վայելքն ինձմե կը խուսի,
Կը հատնի կյանքն օրե օր:

Պիտի ըլլամ օր մ'արդյոք,
Որ դառնամ հին օրերուս.
Պիտի շնչեմ լիաթոք
Զըվարթությունն անոնց կույս...»:

Բայց բնության հրրճվանքեն
Հույս ու ժպիտ կը քաղեմ.
Լույսեր հանկարծ կը ճեղքեն
Մտածումներս դժխեմ:

Եվ անուրջներ ոսկեզօծ'
Լուռ՝ ստքիս մեջ կը պարեն,
Դուրս վանելով անոր հոծ
Թուխպը լույսի փապարեն:

1903, հունվար 29, 30, 31

ԳԵՂԻՆ ՎԱՐՂԵՐ

Փթթեցե՛ք միշտ, դեղին վարդեր, լքված վարդեր,
Խորհրդանիշն առանձնացած հոգիներու.

Միշտ կը հուզեք դուք իմ հոգիս խռովքով մ'աղու,
Անհուսության դալուկն հագած տժգունյն վարդեր:

Անհուսության դալուկն հագած տժգունյն վարդեր,
Զձեզ հավետ պիտի սիրեմ ես սրտագին.

Ու միշտ սիրել պիտի չուզե իմ դառն հոգին,
Կարմիր ու ձյուն ճերմակ վարդերն ուրախաբեր:

Կարմիր ու ձյուն ճերմակ վարդերն ուրախաբեր
– Սուր հեզնանք մը ցավով ճմլած հոգիներու,
Ինձի երբեք անույշ հրապույր մը չեն ազդեր...

– Կույս ու զվարթ երանությամբ օծված վարդեր,
Երգեցե՛ք միշտ ընկճըվածի երգերն աղու,
Լքված հոգվոց դուք մըլտերիմ, տժգունյն վարդեր:
1902, մայիս

ՀԻՇԱՏԱԿ

Գիշերն է լուռ, մութը պատած է չորս դին,
Մըտածում մը կը սավառնի վեր, ետին,
Ստվերամած ու մթապող ամպերուն.
Եվ կիսատված խորհուրդներս թև կ'առնուն.

Մըտածում մը կը սավառնի վեր, հեռուն,
Խորհրդավոր քողարկումի մութին տակ.
Ու աչքերս խորհրդամած, սևեռուն,
Բյուր խորհուրդներ կը բերեն ինձ անհատակ.

Խորհրդավոր քողարկումի մութին տակ
Լուռ անձկություն մը կը պրկե գիս հանկարծ.
Կ'արթըննա մեջըս բյուրավոր հիշատակ:

Լուռ անձկություն մը կը պրկե գիս հանկարծ.
Մութը խորին, ու բույլ մ'անշեջ հիշատակ
Սարսուռներով կը համակեն գիս հանկարծ:
1902, հունիս

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ

Միթ՞ մը թանձր ու հոծ պատեր է չորս դին.
Ամեհի հեքը կը լսվի ծովուն.
Տենդեր, բյուրավոր խորհուրդներ մթին
Կը ցնցեն հանկարծ միտքըս վրդովուն:

Օձաձև լույսի երիզներ ճերմակ
Կը փայլատակեն շողյունով արագ.
Եվ որոտումներ, ահավոր համակ,
Գոռ դըղրդումներ կը տեղան վայրագ:

Հորդ անձրևներու տարափներ թոնուտ
Խոլ ջրվեժներով մայթը կը ծեծեն
Խառնակ շողյուն մը երկարելով բուրձ՝
Իրենց մոլեգին ու վայրագ ծեծեն:

Իմ սիրտս ալ տրոփուն կը փղձկի հանկարծ,
Եվ գայն կը ծեծեն հույզեր անհամար.
Անհաս տենչերու ճիգեր մշտարծարծ
Կը լուսավորեն իր մռայլ կամար:

1903, փետրվար 12

ԱՆԴԱՐՁ

Գյուղին արևը կը հատնի լռին.
Նեղ արահետեն, մոտեն բլուրին,
Կապուտ-Դարն ի վեր դագաղ կը տանին.
Հոն կը նիրհե խոր, դժբախտ պատանին,
Ճերմակով հագված անդամրձ ուղևոր:

Ճերմակով հագված անդարձ ուղևոր,
Կը թողու հայր մ'ու մայր մը սըզավոր
Սև օձախի մը մեկ հատիկ բոցն ալ՝
Ցուրտ հովեն փչված պիտ' չըշողա ալ.
Խրճիթն ալ պիտի մխա օրե օր:

Խրճիթն ալ պիտի մխա օրե օր,
Ինչպես գիշերն որ կը խոկա տխուր,
Արագ խուսափումն արևին փարփառ՝
Ջոր ուրվականներ տարին անբարբառ,
Բոց դրոշներով, ցնծումով կարմիր:

Բոց դրոշներով, ցնծումով կարմիր,
Այգուն կը տոնեն սեգ վերադարձն իր,
Ու սև պրկումներ զայն շուտ կը թողուն:
Բայց կակիծը սուր, սուգը վրդովուն,
Ճերմակ պատանքն ալ չեն քակվիր տղուն:

1903, փետրվար 15

ԾԻ ԱԾ ԱՆ

1903-1906

ՁՄՐԱՆ ՊԱՐԶ ԳԻՇԵՐ

Համբույրիդ, գիշեր, պատուհանս է բաց,
Թող որ լիառատ ծծեն՝ հեշտագին
Կաթը մեղմահոս լույսիդ տարփանքին՝
Ու զով շաղերուդ կախարդանքը թաց:

Պարզ, լուսածածան, հրաշալի գիշեր,
Հոսն սրտիս մեջ դյութանքիդ ալիք.
Ճերմակ երագիդ ցայտքերեն մեղրիկ
Պուտ պուտ կաթեցո՛ւր հոգվույս սիրաջեր:

Կ'ուզեմ որ դադրին ձայներն այս պատիր,
Ու նեկտարիդ դողն ընպեմ ես անհագ.
Կ'ուզեմ որ մեռնին տիվ ու ժամանակ՝
Ու դաբիրներուդ իյնամ ծնրադիր:

Ու դաբիրներո՛ւդ իյնամ ծնրադիր,
Այս պաղատագին շարժուձևիս մեջ,
Ու մինչ կ'ողողեն զիս ցուքերդ անշեջ,
Աչքերս ալ մոռնան տակավ այս նատիր:

Ցնորաբեր գիշեր, անհ, ընդունն զիս,
Ընդունն, միստիք ղվ անդորրություն

Իմ աղերսակոծ շունչիս սոսավյուն,
Եվ համբույրն անանց՝ զոր կու տա հոգիս:

Սենյակս է լեցուն հուշքերովն աղի
Երեկի հովին վայրագ տարփանքին.
Ու դեռ կը հծծեն խորշերն ողբագին
Վախը գրգանքին անոր կատաղի:

Ներս խուժե ուժգին, ներս պատուհանես
Ու լեցուր խցիկս, մինչև կաթոգին
Քու սրբությունով իր խորշերն հորդին,
Եվ ես արթննամ վաղնջուց քունես:

Համբույրիդ, գիշեր, պատուհանս է բաց,
Թո՛ղ որ լիառատ ծծեմ՝ հեշտագին
Կաթը մեղմահոս լույսիդ տարփանքին՝
Ու զով շաղերուդ կախարդանքը թաց:

ՄԻՐԵՐԳ

Գիշերն անույշ է, գիշերն հեշտագին,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով.
Լուսեղեն ճամբեն ես կ'անցնիմ գինով՝
Գիշերն անույշ է, գիշերն հեշտագին...:

Համբույրներ կու գան հովեն ու ծովեն,
Համբույր՝ լույսեն որ չորս դիս կը ծաղկի,
Այս գիշեր Տոն է հոգվույս՝ Կիրակի,
Համբույրներ կու գան հովեն ու ծովեն:

Բայց լույսն իմ հոգվույս քիչ քիչ կը մաշի՝
Շրթունքս են ծարավ միակ համբույրին...:
Ցնծագին գիշերն է լույս ու լուսին՝
Բայց լույսն իմ հոգվույս քիչ քիչ կը մաշի...:

ԿԱՅԾԵՐ

Հոգվույս դափ ու թմբուկի
Կ'իջնե ծիծաղն այս գիշեր.
Ծնծղաներու պես ցնծուն՝
Ծափ կը զարնեն իմ հուշեր:

Բամբիռներու երգին հետ
Քու շահենի աչքերուդ
Ծիրանեծին բոցն հրրուտ
Կ'այրի հոգվույս մեջ նորեն:

Գինով՝ աննյութ նեկտարեն
Համբույրներուն ծաղկանույշ՝
Հոն խոլաբար կը պարեն
Շարժուձևեր բամբիշի:

Ցայգն համրորեն կը մաշի,
Ա՛հ, քիչ մըն ալ, քիչ մըն ալ,
Կ'ուզե հոգիս գինովնալ
Նայվածքիդ մեջ հրահոսան:

ԹԻԹՈՒՄՆԵՐ

Լույսի բիծեր ծիրանի
Կ'ասղնատեն քողքը մութին.
Լուսնի ցուքեր կ'անհետին
Խորքը ծովուն հովանի:

Հըմայքներով փողփողուն,
Հեշտություն մը կապույտի,
Հանդարտորեն կը ժպտի
Հոգվույս մըռայլ տենչերուն:

Սիրո հուշեր լուսավետ,
Դողդոջուն ու ցնծագին,
Արագորեն կը ծագին
Հըպարտ կ'անցնիմ երբ քովեդ:

Ըզգացում մը բյուրեղե,
Ծիածանի երանգով,
Ցավոտ հոգվույս մութին քով
Լույս ակոսներ կը պեղե:

ՅԱՅԳԱՆՎԱԳ

Կու գա սիրերգն հեղեղատին
Անտառներու մեջ մենիկ,
Երբ ժըխորներ պահ մ'ընդհատին,
Հասնի գիշերն երջանիկ:

Արևելքի գիշեր մը ջինջ,
Շափյուղազարդ երկինքով,
Ուր հեշտություն է ամեն ինչ,
Ամեն իր լի բուրմունքով:

Ծառաստվերի տակ սխրալի,
Բուներուն մոտ ու հեռու,
Ջինջ հեղեղը կը թավալի
Արծաթացող լույսերու:

Ու կը շրջի անտես ոգին
Հոն անտառի ծառերուն՝
Խարշափն որոնց թույլ, հեշտագին,
Կը նվազե օրորուն:

Պիշ կը դիտեմ սաղարթախիտ
Արահետները նրբին,
Ու երազներս ականակիտ
Հետզհետե կը թափին...
... Դեռ մինչև երբ, ըսե՛, հոգիս,
Դեռ մինչև երբ տառապիմ
Պրպտելով անբջանքիս
Թոշ ծաղիկը մտերիմ:

Գուցե վաղը մթնե հոգիս,
Գուցե դ՛նն ալ թարշամիս,
Մ'եղծեր հըմայքն անրջանքիս
Ու ծաղիկը պաշտումիս...

ԵՐԱԶԻ ՊԱՇԵՐ

Լույսը մարած սենյակիս մեջ,
Ուր կը հոսին գալար գալար
Հորդ ալիքները մութին,
Ու կ'անհետին
Արծաթ շողերն երագի.
Ես կը փնտռեմ մըտամուլար
Ըղձանույշի ձեռքն այն փափուկ, երկնային՝
Որ պիտի տար ինձի ծաղիկն ըսփոփանքին:

Ես կը փնտռեմ,
Ըսպասումեն հոգիս համակ պարտասած,
Ու տենչանքով մշտահած.
Ես կը փնտռեմ,
Հորիզոնին վրա նսեմ,
Լույսի շող մը՝ զոր կը մարեն անդուլ վարանքն ու կասկած:

Ու տակավ,
Կ'իջնե ձանձրություն երագանքիս,
Հանդիսավոր ու տրտում,
Ու կը պատե իր մըշուշե պարուտակին մեջ հոգիս
Անձկությունով անպատում:

Մըտածումը, ինչպես ճամփորդ ուղեկորույս,
Կ'անցնի փութով, անձկագին,
Երկարածիգ, մերթ լուսավոր ու մերթ անլույս,
Ճամբաներեն իմ մտքին:
Ա՛հ, կը շտապեն, կը փախչին
Ճամբաներու լույսերն ամեն,

Հանկարծական խուճապի մը մատնըված.
Ճառագայթի հագիվ վերջին
Բիծ ու խաղեր կը համեն
Քովը ճամբուն մթամած՝
Ուր համագրավ կը տարածվի վեհունի ցայգն համորեն:

Ես կը փնտռեմ,
Պատըշգամին վրա կանգուն,
Զույգ մը աչքեր՝ մեղեսիկե, որոնց ճըրագը վառի
Հոգվույս մեզ ու խավարի
Անդոհության մեջ դժխեմ:

Պատըշգամին վրա կանգուն,
Ձեռքս հոգնաբեկ ճակատիս,
Մինչ կը հոսի գիշերն ինչպես ծով անհուն
Դեպ ի ափունքն երազիս՝
Ես կը սպասեմ հորդ ու վըճիտ լույսերուն՝
Որոնց բոցը պիտի ցոլա անծիր ցայգուն մեջ հոգվույս:

ՇԵՐԱՄԻՆ ՆԻՆՋՐ

Շերամատան մեջ կը հնչեն բոժոժները զիլ՝ դափին,
Որուն հուշիկ կ'ընկերանա ձայնն երգեցիկ կիներու,
Եվ կը մարի մերթ ճարձատուն ծիծաղներուն մեջ ծափին,
Պատուհանեն լուսնի լույսի շափրակներ ներս կը թափին:

Ըսթափանքի ժամն է պչրոտ, փափկամարմին շերասին՝
Խածունն որուն՝ կը քթքթա տերևուտքին մեջ դալար.
Ու սատափներ, ու գյումրյութներ, ու շողակներ... միասին.
Մեկ փաղփի մեջ կը նույնանան շերամ, տերև ու լուսին:
Երազանուրբ անասնիկին օրհասն ու մահն ըսպիտակ,
Վերջին քունն ալ դափ ու ծափով պիտի տոնեն վաղ գիշեր,
Օդանույշի ձեռքով բանված զանակածոպ լույսին տակ
Հինգ աղջիկներ հուսկ օրորը պիտի երգեն վաղ գիշեր...

ՄՏԵՐՄԻԿ ՏԵՍԻԼՆԵՐ

Ու կը դառնան ջրրանիվներ ծերունի,
Կափկափելով համբարուի հեքիաթներ.
Թախծապատում բարբառի հոճ կշռություն,
Որ կ'ակոսե լուռն աշնանի գիշերին:

Ու մարմանդին գյումրյութ՝ պայիկն օդանույշ
Նոր կը հագնի լույսի մետաքս թելերով
Շարամանված պատմուճանն իր մըշուշե՝
Ուր մերթ շողակն օդաքարին կը վառի:

Ու բոժոժին ձայնեղ՝ գանգյունն արծաթե...
Ու սայլորդին ըստվերն որ՝ գո՛րշ՝ կ'երկարի՛,
Ու սիկառին ծուխն՝ որ բիլ բիլ կ'ամպանա՝
Ու լազվարթե գիծը ճամբուն հեռացող...

ՃԵՐՄԱԿ ՎԱՐԴԵՐ

Ըսպիտանկ վարդեր, ըսպիտանկ վարդեր,
Զոր հովն անտեսեց այս ճամբուն վըրա,
Շամբուշ հովն աշնան՝ որ կը դըղրդեր
Մոլեգին՝ հողին ընդերքն համորեն:

Ճերմանկ գաղափար, ճերմանկ գաղափար,
Աշնան մոլուցքեն դողահար հիմակ,
Համբու՛յր շուշանի, դյութանք ձյունեղեն,
Փերթ փերթ լուսինկա, ապրշում համակ:

Բեր ինծի իղձիդ կաթը խանդաղատ:
Մենավոր վարդեր, որ մելամաղձիկ
Մառախուղներուն մեջ դեռ կը ժպտիք,
Ապրեցեք հոգվույս մեջ հավերժորեն:

ԱՔԱՍԻԱՆԵՐՈՒ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Ծաղիկներեն հուշիկ թերթեր կը թափե
Բուրումներով օծուն հովիկն իրիկվան,
Հոգիներուն կ'իջնէ երազ մը բուրյան,
Ինչ հեշտին է մըթնշաղն այս սատափե:

Աքսաիաներ, գինով լույսն ու տապե,
Օրորվելով մաքուր շունչ մը կը հևան.
Մինչ կը ձյունն ծաղիկն իրենց հոտևան՝
Ջոր խոլաբար հովը գրկել կը շտապե:

Ու լույսն անոնց, անխոս հուրի՛ դյուրթական,
Հըմայագեղ ու վարսքերով արծաթե,
Շատըրվանին կ'իջնէ գուռին մեջ կաթե:

Ջուրը ցայտքեն ծաղիկ ծաղիկ կը կաթե.
Վըճիտ, ինչպես լույսն արցունքը մանկան,
Նըվագն անոր կը հեծեծե հեշտական:

Ծաղիկներեն հովը թերթեր կը թափե...

ԱՅԳԵՐԳ

Մարերուն մեջ կը կոծկոծի այգուն՝ կոչնակը վանքին,
Եղնիկները մըթնշաղին դեպ ի գետափ կը դիմեն.
Աղջիկ մըն է կարծես հովը՝ գինով մուրտի բուրումեն՝
Որ ջուրերուն վրա կը դառնա սարսուռի պարն հեշտագին:

Վանքին քովի արահետեն կարավանները կ'անցնին,
Բոժոժներուն երգը լալով գիշերին մեջ տրտմորեն.
Մինչ կըսպասեն ջինջ լույսերուն՝ որոնք ծագիլ կը համեն.
Ու կը լսեն շշուկներն՝ որ կը հծծեն մեջը ցանկին:

Կիրճին խորը, ժայռին ծոցն է գյուղանըկարը փռված,
Տարտամորեն, հսկայական, արծիվի մը ձևերով,
Մագիլները խորասուզած խորշերու մեջ մըթամած:

Արբշիռ բույրեն՝ զոր կը բերե ինծի առտուն անխրոով,
Ես կ'երագեմ ծառերուն տակ ու կըսպասեմ խոլաբար,
Լույս պարիկին՝ որ իղձերս պըսակելու պիտի գար:

ԳԵՏԱՓԻ ԵՐԱԶԱՆՔ

Գյուղն համորեն կը մըրափե ծոցն արևոտ ժայռերուն.
Տիվանդորրի պահն ըմպած է մեղկ հեշտություն մը այուքի,
Ու ջուրերուն վրա կը ցանե գինովի դողն իր թրթռուն,
Գետն համբույրի մը երագով դեպ ի ավունք կը թեքի:

Գետեզերյա ծառաստաններ, միջօրեաքի այս պահուն,
Ինձ անծանոթ թավուտքներե կը խրկեն բույրն հեշտանքի,
Որ համրորեն կը ծավալի ծաղիկներեն այն լըքուն,
Ասդին անդին տարտըղնըված՝ որոնց հոգին կը ցամքի:

Եվ հընամի ծառեր գյումրյութ միայնությանց ընդմեջեն,
Կ'արտածորեն մուշկի բույրեր ու ժպիտներ ալ բոսոր.
Կիսամըրափ կ'երագեմ, զիս աղաղակներ կը կանչեն...

Ձայներ՝ դյութիչ աշխարհներե, տարտամ, անոյշ, հեռավոր՝
Որոնք անդին զիս կը տանին երանաստան մը բաղձոտ
Ու կը նիրհեմ արբշիռ՝ հովին դյութիչ նեկտարն ըմպած հոտ:

ԽՈՆՁ ԻՐԻԿՈՒՆՆ ԱՐԱԳՈՐԵՆ...

Խոնջ իրիկունն արագորեն կը խոնարհի դեպ ի խավար,
Բուրմունքներու հաշիշն հոգվույս մեջ կը ցանե հեշտանք
մը թույլ,
Երգի խազեր կը կրքոտին տակավ տենդոտ հուզումնավար:

Անօրինակ մըրափի մը մեջ կիսազգած կը թափառիմ,
Ցնցված ձայնեն ճոկաններուն՝ որոնք կու լան դուրսը
անդուլ.
Պատուհանեն կը խրկե ինձ հովիկն համբույրն իր մտերիմ:

Մութ սենյակիս մեջ կը շրջիմ առջի համբույրն անրջելեն,
Ու շրթունքներս են բոցավառ՝ ջերմութենեն երազային.
Փակ են աչքերս, և կամ հանկարծ մերթ անձկությամբ դուրս
կը նային.
Ա՛հ, լռությունն՝ որ կը տևե, և ըստվերներն ու կը քալեն...

Շուրջիս անփույթ իրերն համակ հարցումներու հանդեպ
խուլ են,
Հանդիսատես կ'ըլլամ մտքիս պատկերներուն
քայքայումին...

Դու չեն գիտեր թե ի՛նչ կըզգամ գուրգուրանքես
երբոր իմին՝
Քեզի համար տենդով հյուսած երազանքներս իսկ
կը խըլեն...

ՅՆՈՐՈՏ ԱՆԴՈՐՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հեշտ, փայլփրլուն գիշերներու անդորրություն
մը ցնորական...
Դողոշներու մերթ կեղերջներ լուռին սրբույթը կը լկեն.
Ծովախորշին մեջ ընկղմած լույսե աչքեր՝ որ կը խոկան՝
Հոգնամծ, մաշամծ իրենց տարփոտ, իրենց բոցեղ
տրսմութենն:

Ցայգն է ժայթքած իր շողակի շատրրվաններն անրջական,
Հեռուներեն ուտի մը թավ հեծքը կուգա դողդըղալն.
Այս գիշեր ջերմ ու երազված կայծեր հոգվույս խորերն
ինկան,
Կը մարեմ լույսը լամպարիս, ու կ'երազեմ մըրափելեն:

Շանթե աչքեր, բոցե թևեր մըտածումիս կ'անցնին քովն.
Եվ հուրիներ՝ նոր հոլանած ալապաստրը իրենց կուրծքին՝
Որոնց համար շրթունքներըս անթիվ իղձեր կը թոթովեն:

Որմին վըրա տրսմություն մը կը ցանե բիլ եղրևանին,
Դաշտերուն մեջ հարսնուկներու բոսոր իղձերը կը ցամքին.
Մինչ ես կ'ըմպեմ հաշիշն անհագ ցընորաբեր այս գիշերին:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԵՐԳ

Կսկիծ կա սրտիս մեջը վիրավոր՝
Զոր արևին լոյսն անգամ չի բուժեր.
Խորունկ ու ցավոտ մորմոքում մը որ՝
Ա՛հ, պիտի լայննամ երբ իջնե գիշեր:

Կը հյուծին ցուքերն լույսին հեռավոր,
Խարույկի մը պես՝ որ վաղ է մաշեր.
Բայց դեռ կը հուզե գիս տեսիլք մ՝աղվոր՝
Զոր ինձ կը բերեն անցյալին հուշեր:

Ու պիտի ապրիմ, վիշտը նոր ուժեր
Կը բերե հանկարծ հոգվույս սիրավեր,
Կյանքին կը դառնամ դեռ չըրած գիշեր:

Փուշեր նետվեցան օրե օր վերքիս,
Ու հոն հեծե՞ծանք մը բերին հովեր,
Բայց սիրո հույս մը կ՝արևե հոգիս:

ԿԻՐԱԿՄՈՒՏՔ

*«...Եկեալքս ի մրանել արեգականն
տեսանք զլոյս երեկոյիս...»*

Հուշիկ փախչող իրիկվան ծիրանի լույսն է զըվարթ...
Ոսկի թելեր՝ պլլըված խունկի թավիշ մըշուշին.
Կապույտ ծոպեր, ծիածան, ծըփուն ձայներ, միստիք վարդ,
Լոյսե արցունք մոմերու՝ որոնք հանդարտ կը մաշին:

Խունկի ծարավ իմ հոգիս կը ծըծե պահն այս հանդարտ,
Ոսկեկըրակ աչքերով բուրվառներն երբ կը ձոճին.
Պակուցում մը հոգեգրավ հոն կը թողու զիս անթարթ,
Կը զգամ համբույրն իմ հոգիս պարուրող բիլ մարմաշին:

Մեղեսիկի երանգներ կ'օծեն պարույրը խունկին.
Խորհուրդին եմ ծնրադիր բազուկներըս խաչանիշ՝
Ու կըսպասեմ որ ծագի հոգվոյս պայծառ Կիրակին...

Ջահերն հիմակ կ'երազեն համակ գյումրյութ ու թարշիշ...
Կամարներեն, խորանեն կը ծագին լույս ու ծիծաղ.
Հոգիս քիչ քիչ կը թաղվի անուրջին մեջ այս չքնաղ:

Հուշիկ փախչող իրիկվան ծիրանի լույսն է զըվարթ...

ՆՈՊԱՆԵՐԸ

Մթության մեջ վրիուկի մը պես թախծադեմ,
Ցավոտ Սիրո հարվածն է որ կ'իջնե կուրծքիս.
Ու Տենչանքի ծիրանիեն հրաշեկ հոգիս
Դեռ կ'ընդգրկե հիշատակներ՝ զորըս կ'ատեն:

Բոլոր լույսերն ալ մարեցան հետըզհետե.
Ես կը սիրեմ այս խավարը տառապագին,
Ուր վիշտ մը լայն՝ սիրտըս կուրծքես դուրս կը նետե,
Եվ ես կ'ըմպեմ սև հեշտանքը ցավոտ Կյանքին:

Խավարին մեջ չունիմ խարխափն Երազանքին,
Ու կը դադրիմ սերերու շուրջ թափառելեն.
Բոցեղ աչքերս ունին կայծակ մը թախծագին,
Սիրտես ցավերն հեծքեր վայրագ լոկ կը խլլեն:

ՏԱՊԻ ՆՈՊԱՆԵՐ

Ջրրաշոգին գետին վրայեն ամպանըման կը բարձրանա.
Կը փողփողին լազվարթ գույներ ճամբան ի վեր
Կապույտ-Դարին.
Շինականներ արևահար ծերունի մը գյուղակ տարին.
Արեգակի բորբ ընծյուղներ կ'այրեն ամեն իր անխընա:

Դարուղիեն կ'անցնին դանդաղ ուղտերը գորշ կարավանին,
Թաթավելով իրենց հոգին հրրայքին մեջ այս տոթական.
Երագանքնին կիսատ թողած, գինով գինով վարդերն ինկան,
Առանց սյուքի ու պլպուլի կը հեծե ցավն իր վարդենին:

Տիվագուլի երակներով բացավայրերն են բոցափայլ,
Ծաղիկներու հոգեվանն է, ժամն արևոտ տաղտապանքին.
Բազմազեղուն բուրմունքներն են հեշտագրգիռ ու
տապագին,
Մենաբաղձիկ անտառին մեջ ո՛չ հեծություն կա, ո՛չ դայլայլ:

Ժայռերն անփույթ դեռ կը տաքնան, հանդարտորեն,
լուսափողփող,
Գիրկն անդորրին այս կիզանուտ և երագին տակ բոցավառ,
Հնծողներու ձեռքեն հոս հոն հանկարծ կ'իյնա գերանդին
վար,
Ամենուրեք կը խըլրտի նոպան տապին տախտապարող:

Ըսպասումն է հեղգ ու ջերմին, կ'ուշանա դեռ հովն
իրիկվան,
Որ զովացիկ, պիտի մեղմե տենդն անպարփակ այս
թալուկին.

Ջերմակարոտ, փաղփուն օձեր լեռներեն վար կը սողոսկին,
Եվ՝ հրրաշունչ արբշիռ ու բոցերագ՝ մերթ կը հեան:

Դաշտերու մեջ ընկուզիներ կը քընանան հոս հոն ցանցիր,
Ո՛չ ճամփորդ կա, ո՛չ ալ թռչուն իրենց շուքին տակ
ապաստան.

Հսկա խորխի պես կ'երկարի, լայնատարած, մենիկ ճամբան՝
Ուր սըլացքի ու քայլերու հետին մրմնունջն իսկ չի հաժիր:

Թուրինջ գույներ ջրրանըկար... ծիրանի հնք արևմարին...
Մըշակներ ու ձիավորներ պարտեզներեն կը դառնան տուն,
Խարխուլ կամուրջն անոնց բեռին տակ կը հեծե խոնջ ու
նըկուն,

Գետեն անդին երանգ ու ձայն հետըզհետե կը մարմըրին:
Ահա գիշերն ալ ծանր ու մեղկ կը գըլորի սարերեն վար,
Ու տապահար դաշտավայրեր կը հագենան աղջամուղջով.
Կենսանորոգ շունչ կը բերե ըսթափանքի կազդույրն
այս գով,
Բայց ցորեկին դեռ կը տևե բազմալեզու տենդն հրրավառ:

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՀԵԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Իրիկուններն ես կը խոկամ,
Ամայության երգը կ'անցնի
Պատուհանիս երբ առջևեն,
Անկապ ձայներ զիս կը թովեն,
Հոգվույս մեջեն մերթ Աշունի
Կ'անցնի հանկարծ ուրուն տարտամ:

Գիշերն համբուն ես կ'երագեմ
Ցավը կյանքի Աշուններուն,
Ու շամբուշ հովն՝ որ կը տանի
Դեպ ի տամուկ խորշեր նըսեմ՝
Ջորս տերևի տեսիլն աղփուն
Որ օդին մեջ կը տատանի:

Եվ ցուրտ այգուն միշտ կը դիտեմ
Պարուտակը մըշուշներուն,
Ջոր գիշերվան անտես ձեռքեր
Թույլ միջոցին մեջ են ձրգեր,
Վըհատության պես մոլորուն՝
Ջոր քաշած է սերն հոգվույն դեմ:

Բայց թափառիլ կ'ուզիմ ընդմիշտ,
Մառախուղին ու հովուն դեմ,
Ու դաշտերուն մեջ ամայի,
Ուր աչքն ահով միշտ կը նայի,
Դիտել՝ տժգույն ու դալկադեմ
Բարձունքներուն տամուկն ու վիշտ:

Հոգիս հիմակ հափրանքն ունի
Միրո խանդ ու հըրայրքներուն,
Ու ծաղկալից եղկ ջերմության
Վայելքեն վերջ բազմաբուրյան,
Կ'ուզե մըշուշն այս օրորուն,
Ու ցրտագին գովքն Աշունի:

ԳԱՐՈՒՆԸ Կ'ԱՊՐԵՑՆԵ

Կը թանձրանան
Տերևներուն
Շեղջեր լըքուն,
Մինչ կը դառնան
Դեռ ծառերուն
Մեջ համորեն
Հովերն աշնան,
Պարն ամեհի:

Ու դեպ ի տուն
Միշտ կը դիմեն
Շեշտերն ամեն
Ծիծառներուն.
Միշտ դեպ ի տուն
Ու դեպ ի ներս
Բոլոր իղձերս
Ա՛լ տարիք դուն,
Չքնանղ աշուն:

Դեպ ի տամուկ
Պատուհանին
Ա՛լ կը հառին
Աչքերս հիմակ,
Ու սեր համակ,
Երգըդ կ'իջնե
Մրտիս՝ ուր նե
Իղձ մը ձերմակ
Պիտի գտնե:

Չէ՛, հովերուդ
Հետ ցավը չէ՛
Որ կը տանջե
Սիրտըս հըրուտ.
Այլ կը դառնան
Իդձ, հուզմունքեդ
Բողբոջ գարնան
Արևաշող
Հույսերն հավետ:

ՀՈՎԻՆ ԱՆՑՔԸ

Անդնդագալար օվկիանի պես
Կ'ուռի այս գիշեր հովն ալիք ալիք,
Կը ծրծեմ լեղի սարսափն իր ճամբուն...
Իր լալոնին մեջ սենյակս է ծրփոն,
Հոգիս՝ իր ահեղ կոչին խաղալիք՝
Մինչ լույս շավիղ մը կ'երկարի մտքես...

Լեռներեն կ'իջնե հեքն իր մոլեկան,
Իրար բերելով ձեռքերս՝ անձկագին
Մինչ ես ծնրադիր՝ կ'ունկնդրեմ Երգի՛ն,
Երգին խոլարձակ, Երգին թախծագին...
Ե՛րբ պիտի հասնի իր հանգրվանին
Արհավրոտ Ուխտին այս գոռ կարավան...

Բուռն համեմունքով իր շունչն է լեցուն.
Ու կ'առնե ծովուն գույներն աղտաղտուկ՝
Մինչ զայն կը տանին պայերն ամբարձիկ,
Համբույրն իր կու գա մինչև իմ խցիկ.
Եվ ես հրպումեն կը փախչիմ գաղտուկ,
Հըպումեն՝ վայրի վիշտով ակաղձուն:

Մարած է քրքում լույսը լամպարիս,
Հորդող մութին մեջ հեալեն տրտում.
Ես դեռ կըսպասեմ ալեկոծ Անցքի՛ն,
Նայվածքըս լեցուն իղձով կաթոգին,
Ա՛հ, քոնկդ եմ արդեն, ո՛վ միստիք ցնցում,
Ո՛վ ձայն, մինչ ուժգին հոգվույս կը փարիս...

ՍՈՆԵՏԻՆ

Միջոցին մեջ կը թռչնի
Լույսի ծաղիկը թրթռուն.
Ընկած մըռայլն անպերուն,
Տըխուր է ծովն աշունի:

Ցորեկներուն կը հակին
Գորշություններն հոգվույս մեջ՝
Ուր գիշերվան երգը գեջ
Լացավ թոնով մը մեկին:

Ամայության մը տրտում
Կու գա ինձ ցավն երբեմնի.
Եվ երազանքս անպատում
Կը կոծկոծի՛, կ'արյունի:

Հովը կ'ոռնա խուլորեն,
Ու գիշերը կ'երկարի.
Ալիքներու ժըխորեն
Ու սարսափեն խավարի:

Դալուկ սիրտ մ'աշնային
Կը կաթե դողն հոգվույս մեջ,
Ուր հուրիներ կը նային
Անրջածին, լուսամեջ:

Բայց կը վախնամ որ նորեն
Խուսափի՛ լույսն երազին,

Ու մըշուշներ գաղտորեն
Վայելքներու շուրջ հածին:

Աղաղակ մը, մեջն հոգվույս,
Արագորեն կը ձայնե
Մահվան պարը սրտահույզ,
Մեռած է կույսը ձյունե:

Տարփատենչիկ, գաղփաղփուն,
Աղջիկն է ան անուրջիս,
Երագունակ ու փաղփուն
Հոգին կանգնած է առջիս:

Ու կը տեսնեն դեռ շողուն
Փայլը սրտին իր նըսեն.
Մոգութենեն աչքերուն
Հափշտակված կ'երագեն...

ՎԱՅՐԿՅԱՆՆԵՐ

*Ո՛վ սիրական խավարներ: Կենդանի՜ երազ
դանդաղ գիշերներու, ուր կի՛րքը միայն նայ-
վածքներ ունի: Ու մի՛շտ, մի՛շտ, անխոնջ կերպով,
անսպառնալի մեղանադձությունը Համբույրին:
Ռեյմոն Դոյլետ*

Հըրայրքիս մեջ գիշերը զայն կ'երագեմ,
Շրթունքներըս պատրաստ իր մեղկ համբույրին.
Բայց ժըխորին մեջ կը մոռնամ վերստին
Այն պահերն՝ ուր զայն սիրած եմ մոլեգին:

Ու կը մոռնամ ես նոպաներն ալ բոլոր.
Հորդ կիրքերու ժամերն ամեն ըղձածոր՝
Երբ կ'իյնամ ոտքն իր տեսիլքին՝ մինչև որ
Անշարժանամ պաղատանքիս մեջ մոլոր:

Ու չեմ հիշեր ցորեկն ասոնք, երբ խունկե
Ա՛լ ավելի հեշտ բուրմունք մը մեղկօրոր
Իր ծըփանքին մեջ հույզերըս կը լլկե:

Այդ բուրումի եղկությունն, որ միշտ անկե
Կը ծորի և կը պարուրե զիս՝ բոլոր
Հոգիս անծիր մոգությամբ մը կը խնկե:

.....

ԱՅԳԵՐԳ

Այգն է ծաղիկ երագով լի ու բալաձիգ՝ թեթևորեն.
Մըշուշն անծալ ջրվեժի պես ամբարտակեն վար կը հոսի.
Իր չըփույթին մեջ կը շիկնի ոսկի աղջիկն արշալույսի.
Այգն է ծաղիկ երագով ու բալաձիգ՝ թեթևորեն:

Երկու բոցե թևերու մեջ ծովանըկարն է սխրալի.
– Կապույտի փառք ամրափակված շրջագիծով ոսկեդրվագ,–
Ուր ցնծալից թևձակներու հեշտերգն ունին կուր ու նավակ.
Երկու բոցե թևերու մեջ ծովանըկարն է սխրալի:

Պիտի ընպեն բոցն արևին, ճառագայթի եմ ծարավի.
Պիտի ծըծեն բույրն առտըվան՝ հոգվույս համար՝ որ հիվանդ է.
Հոգվույս համար՝ որ կ'երագեր գգվոտ ու մեղմ շունչն հարավի,
Պիտի ընպեն բոցն արևին, ճառագայթի եմ ծարավի:

Քիչ մըն ալ դո՛ւն ժպտեիր, անհ, հոգվույս համար՝ որ հիվանդ է.
Նայվածքի խաղ՝ որով դառնա աշխարհն ինձի ծափ ու ծաղիկ,
Տարիներով իմ երագս էր սիրո գարուն մը խաղաղիկ,
Քիչ մըն ալ դո՛ւն ժպտեիր, անհ, հոգվույս համար՝ որ հիվանդ է:

Սեր–Արևիդ բոցն երկարե խորերն հոգվույս իմ պատանի,
Զերթ արևին լեզվակն ոսկի՝ որ կը ծըծե մըշուշն այգուն.
Ո՛ւր է ճաճանչն, հուրքը ջերմին՝ որ մառախուղն առնե տանի,
Սեր–Արևիդ բոցն երկարե խորերն հոգվույս իմ պատանի:

ՄԹՆՇԱՂՆԵՐ

Վերջալույսի աղջիկն է իր կուսության մեջ քրքում.
Ինչո՞ւ մինակ մընացի երագիս հետ թախծագին.
Թմբիներու բույրին տակ, նուռիներու ծաղիկին՝
Ա՛հ, ինչո՞ւ ես մընացի գիրկն երագին այս տրտում:

Ո՛վ դուն հիրիկ ծաղկանույշ, երբ անցար հետ լույսերուն,
Բան մը փրլավ հոգվույս մեջ, քայքայումով ողբագին.
Դարձիդ քիչ մըն ալ ժպտե սա՛ լուսաբաղձ հիվանդին՝
Որ քիչ առ քիչ կը մեռնի՛ կառչած իր խոլ հույսերուն...

Մութը կ'իջնե հոգվույս՝ ուր վաղո՞ւց գիշեր է արդեն.
Ըսպասումի՛ ցայգ՝ ուր դեռ չըշողաց լո՛ւյսն երագին.
Հազիվ քիչ մը բույր ծըծած մոռացումին ես վարդեն
Նորեն քեզի՛ կը դառնամ, անկն արևիս ոսկեծին:

Լուսնի պայծառ տիվին տակ պիտի համրեմ անդադար
Բուստե զարկերն ոգևոր՝ առույգ սիրո երագին.
Ա՛հ, քիչ մը լո՛ւյս, ժրպիտ մը՝ որ կյանք ինձի պիտի տար,
Եվ փարատեր լըքումն՝ որ կը ծանրանա իմ ուսին:

Եկո՛ւր, արդեն կը մըսի՛ն հեք երագներն իմ որբուկ,
Ա՛լ հոգնած եմ անցնելեն կածաններե մենավոր,
Անձրև կ'իջնե հոգվույս մեջ, կը զգամ մահվան սրսրփուք,
Ձեռքս է պարապ մընացեր դատարկին մեջ սրգավոր:

ՆԱՎԱԿՆԵՐԸ

Նավակներ մեկնեցան ամենն ալ, բաղձանքով ակաղձուն.
Հեռացան ամենն ալ՝ ծրփանուտ Երազիս ավիունքեն.
Անձուկին բոցը զիս պաշարեց. Ըսպասման հիվանդն եմ.
Հոգեսարս դողերով և հուրքով միշտ ցայգերն են հըղի.
Գիշերներն ես համբուն կըսպասեմ ծիրանի այն դարձին.
Ու ցայգուն ալ կ'անցնիմ ավազուտ ավիունքեն՝ դողահար՝
Սրտաթափ ու խանդոտ երազի կայծերով առըցուն:
Դարձուցեք նավակներս հողմավար, ջրանոյշ պայիկներ,
Դարձուցեք նավակներս դյութավար, իրիկվան հովիկներ...

ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ

Տենչանքներըս, տարագնացիկ մեղուներ,
Ոսկի երիզ մը բանալով
Ու զանակներ անձրևելեն
Թըռան գացին երամ երամ.
Անցան գացին դարուղիեն,
Կիսաթափանց մըշուշներու ապրշում քողքը պատռելեն
Եվ հածելեն մեջն արևին ոսկեծաղիկ մառախուղին:

Արևակի, սուտակներու ու գյումրյութի
Փաղփուն երանգը ծըծելով իրենց չորս դին.
Ծործորներեն, բացավայրեն
Ու ցորենի գաղիշներեն անցան անդին.
Ես գետափին մոտ մընացի վարատական,
Մելամաղձիկ երագս հրղած
Դեպ հեռավոր ծաղկաստաններ՝
Ուր թառեցան մեղուներն իմ տենչանքներուս:

Մեղուներն իմ տենչանքներուս՝
Միջօրետքի պահերեն վերջ,
Որոնց դարձին ես կըսպասեմ՝
Ուղեկորույս զակատելով:
Ահա՛ օրն ալ մըթագնեցավ,
Եվ ես ի գնիր տարաժամ
Դեռ կըսպասեմ անոնց հևքոտ ու մեղրագոծ վերադարձին:

Ա՛հ, այս ցայգուն
Պիտի անցնիմ դարձյալ Վախիս ճամբաներեն.
Ալ հափրացած, ուշակորույս,

Գիշերներու ընպած գինին խավարածոր,
Պիտի անցնին ես այս գիշեր՝
Երկյուղիս սեպ ճամբաներեն,
Իմ գանկիս տակ
Հույսի ոսկի բոցին անուրջն առկայծելեն:

Ալ հոգնանձ եմ
Ըսպասելեն տենչանքներուս մեղրին անույշ,
Ու տարածամ այս հածումին մեջ երջանիկ պիտի ըլլամ՝
Եթե թունեղ խանթ իսկ բերեն
Ուղեմուլար մեղուներն իմ տենչանքներուս:

ԲՅՈՒՐԵՂԻ ԴՅՈՒԹԱՆԹ

Մանուկ մըն է, որ կայներ դեմն հըրածամ արևին,
Կ'օծե հոգին իր շուշան լուսացնցուղ երագով,
Ու կը ծըծե հոտևան խտղանքն ու դողն այգուն գով,
Մինչ մեղեսիկ աչուկներն Եսին ցուլքով կը վառվին:

Նըշուլագեղ ու պայծառ ցուլքով վճիտ իր Եսին՝
Երկինքն՝ որուն հրձվանքի ակեր ունի կապուտակ.
Ու կյանքի սերն հորդած է հոն լեռնածին գերթ վըրտակ՝
Ուր կաթիլներ ու ցայտքեր հետզհետե կը հոսին:

Բյուրեղ մը կա ձեռքին մեջ՝ գոր կը ձոձե դարձդարձիկ,
Յոթը գույնին տէնչն ունի, լույսի անհուն խաղերուն.
Երանգներու, շողերու կ'ըղձա անուրջն օրորուն,
Եվ արևին կը նայի միշտ կաթոգին ու բաղձիկ:

Ա՛հ, ի՛նչ դյուրանք, ծիածան ծոպեր ունի ամեն բան...
Շափյուղաներ... կարկեհան... գյումրյոթ, շողակ ու թարշիշ...
Ծովն է լեցուն գույներով ու ծիրերով ոսկենիշ,
Ինչպես դաշտերն ու լեռներ, ինչպես մարմանդն ու ճամբան:

Ծափ կը զարնե, ծիծաղեն ծըլեր է ծիրն իր այտին,
Անոյշ արև մանկական, անպ ու մեգի անգիտակ,
Իմ երկինքս ալ կը հրձվի ոսկեծիծաղ լույսիդ տակ,
Ու մոռացված բուրմունքներ զիս կըզգլխեն վերստին:

Պրիսմակ մըն ալ էն ունիմ, ու կը դիտեմ ցնծագին
Միրույդ արևը պայծառ, սիրույդ արևը ջերմին,
Ու խանդաբորբ իմ հոգիս հանդեպ անոր պաշտումին,
Մանուկ մըն է, որ կայներ դեմն հըրածամ արևին...

ԻՂՋԵՐ

Կես գիշերվան բուրումնահեղց վարդերով,
Որոնք գինով ցող ու շաղի կըսպասեն,
Պիտի հյուսեն մանյակ մը նուրբ
Շուրջն սպիտակ պարանոցիդ.
Եվ այգուն
Պիտի գտնես ցողված՝ վարդերն այդ անույշ՝
Իմ արցունքիս ցողերով:
Ու օր մըն ալ,
Երբ թարշամի
Քայռն այդ ծաղիկ անուրջին,
Պիտի հյուսեն նոր նարոտներ ոսկելար
Անոր հուշքին տեղ բոսոր,
Իմ համբույրիս բոց ու բուրյան վարդերով:
Երազանուրբ ձյունաթորմի ձեռքերուդ
Պիտի բերեն մեղեսիկե մատնիներ՝
Ու քողեքներ արևակե.
Եվ երբ անոնց ցուքը մարի աննըշույլ,
Տենչանքներուս բազմերանգ
Բոցով զանոնք պիտի վառեն անդադար:
Ու լարերուն տեղ վինին հինավուրց
Պիտի դընենք արծաթ թելերն ըղձանքներուդ՝
Որոնք հավետ պիտի թրթռան
Տրոփումներովն իմ սրտիս:
Գինով՝ դյուրթիչ բուրմունքներեն ծաղիկներուն ըզգլխիչ
Ո՛վ դյուրթանույշն իմ սրտիս,
Պիտի հաճինք միասին,
Ընթադրելով բույս ու ծաղիկ ու դալար,
Ու լալով

Բուրումնացան մահն անոնց,
Պիտի հածի՛նք,
Լույսի արծաթ անձրևին տակ
Ու ծոցին մեջ
Թավուտքներու կիսաթափանց գիշերներուն,
Ո՛վ երագին իմ աղջիկ:

ՅԱՅԳԱՆԿԱՐ

Համատարած անդորրության մը մեջեն,
Կիսաթափանց մըշուշներուն մեջ հալած
Ուրվագիծը տուներու՝
Որոնց լայնաքթիթ պատուհաններեն
Կը ժայթքեն
Լույսի ցայտքեր՝ տարփագին ծաղիկներուն պըլլըված:
Ու հեշտոտ ու մարմըրուն
Աղաղակն ալ նըվագներուն լարավոր
Կը ծաղկեցընեն դյութանքն անդորրիկ,
Գիշերվան մը երջանիկ:
Ու կ'երկարի՛, կ'երկարի՛
Խմբանկարը տուներուն՝
Տարտամորեն փաթթըված
Մեջն ապրշում մըշուշին,
Ու լայնալո՛ւմ, լայնալո՛ւմ
Դեպ ի ծովափն՝ որ երկչոտ
Կը սպասե
Ալիքներու համբույրին:
Ու եզերքեն հանդիպակաց,
Ծայրը դալար հրվանդանին,
Ուր վաղուց
Մեռան ձիչերը ցորեկին,
Ծովին փոթ փոթ երանգածուփ թավիշին վրա
Միապաղաղ կ'անդրադառնա
Ուրվանըկարը խուսափուկ
Լույսի ծըփուն ծաղիկին՝
Որ կը ծըլի փողփողուն ծովեզերքի փարոսեն:
Ու դեռ հեռուն,

Քաղաքեն ու բացավայրեն ալ անդին,
Կ'ընդհնարեն արտևանները ցըցուն
Մանիշակե լեռներուն
Մարմաշի մեջ պլլըված
Հսկա հարսեր հեշտամոլ՝
Որոնց տարփանքը կըզգաս
Հեռուներեն, հեռուներէն...
Ու կը լըսեն վարերեն թեճակներու նըվագն ալ,
Ջուրերուն վրա թըրթըռուն,
Ու կը լըսեն ծաղիկներուն ալ երգը
Աղաղակ մը սիրածուփ՝
Սահած ծոցեն դաշտերուն՝
Ուր ցաները կը վետվետին սիրատարփ:
Ուր երկինքն ալ կը քնանա,
Կապույտներու խորհուրդին մեջ երազելով
Վաղորդայններն երջանիկ:

ԱՐԵՎԻՆ

Հարավի մեղմ ու լիաշունչ հովին հետ,
Որ վաղուց երազված համբույրի մը պես
Իմ սիրակարոտ հոգիս հեշտանքով կը լիացնե,
Շողան, ճվ արև, շառափներովդ ոսկեծայր,
Մառախլապատ Երկունքիս մեջ՝
Ուր Մտածումը կը դեգերի ուղեմուլար,
Շողան, շողան, բարի՛ արև, հիվանդ եմ...
Պատուհանիս հեղուկ ծոցին մեջ ինկած խելահեղ,
Միջօրեի հեշտադալար ու բոցակապ երազին գիրկը,
Թևատարած կըսպասենմ.
Պլլե՛ գիս բոցեղեն ցանցերուդ մեջ
Ու օրորե՛ ջերմագին
Ու կիզանուտ համբույրիդ տակ.
Թող հոգվույս մեջեն անցնին կարգավ
Մանուկներն ընդարմացած:
Մինչև որ
Կանգնիմ նորեն ու անցնիմ դարձյալ
Տարփանքիս խանդաղատ ճամբաներեն:
Հիվանդ եմ, բարի՛ արև, շողան, շողան...
Հոգիս թռչնիկ մըն է,
Օդ ու լույսի, երգ ու ծիծաղի կարոտ,
Բայց երգը, որ իր ալուցքեն կը թռչի,
Անտես ու ստվերոտ սանդուխներու վրա
Կ'իյնա շնչահեղձ:
Շողան, շողան, բարի՛ արև, հինանդ եմ...
Ճառագայթող գոլիդ մեջ հեշտագրգիռ,
Մինչ կը խժա տարօրինակ, խոլ պարը զամբուռներուն՝
Հուրքեդ գինովցած՝

Ու, մինչ թուփ ու ծաղիկ ծարավեն կը մարմըրին,
Ես կ'ըմբռնուիմ խտրտանքն անանուն՝ երջանիկ
տիվանդորրիս

Համրորեն ու գիտակից
Գինավոթյամբ հեշտագին:
Քիչ մըն ալ դեռ,
Ա՛հ, շողան, շողան, բարի՛ արև, հինանդ եմ...
Վերջին անգամ մըն ալ,
Դեռ իրիկունն չեղած
Ու, դեռ տամուկ գիշերին վըհուկը գիս չընդգրկած,
Վերջին անգամ մըն ալ,
Փարեն հոգվույս խանդաբորբ ու կաթոգի՛ն,
Հիվանդ եմ, բարի՛ արև, շողան, շողան...:

ՅԱՅԳԱՅԻՆ

Լուսնի մահիկն երբ
Սանդուխներու վրա
Մեղմով կը տեղա
Լույծ, անձրևակերպ
Սահանքն ի լույսին:

Եվ երբ մանիշակ
Գոլորշիներուն
Մըշուշն անապակ
Կը ծաղկի թրթռուն
Ծովերուն վըրա:

Խորն իմ սենյակիս
Կը հանգչի հոգիս.
Փակաչք ու անթարթ
Կը ծըփամ հանդարտ
Ըստվերի գորշ գորշ
Լըճակներուն մեջ:

Հայելիներուն
Հոգին պըրիսմակ
Կը դողա համակ,
Երբոր սարսըռուն
Աշտանակներուն
Ծիրանի ցուլքեր
Կը սահին անոր
Վըճիտ ծալքերեն:

Հոգվույս ալ մեջեն
Տակավ կ'երկարի
Փափուկ արծաթի
Շավիղ մը ձայնի:
Ու ճառագայթներ՝
Որ զիս կը կանչեն
Հոգվույդ ալուցքեն
Կը հասնին ինծի:

Հապճն, կը մեկնին
Իմ անրջանքին
Թիթեռներն ամեն,
Ու միջոցին մեջ
Հուշիկ կը գրծեն
Շառայլ թռռիչքին
Ակոսն հեշտագին:

Ակոսն հեշտագին՝
Որ ձայնիդ կառչած
Կ'երկարի մինչև
Քու սրտիդ արև...

ՄԻՐԵՐԳ

Ճառագայթի պես ոսկեվարս ու նրբին,
Երբոր ճամբեն կ'անցնի հրպարտ, լուսարագ,
Բան մը սրտես կ'ըլլա բոցին պատարագ
Իր աչքերուն՝ ուր կը մոռնամ ես արփին:

Երագային, ծաղիկի պես նրբավոր,
Երբ կը ժպտի պատուհանին ետևեն,
Թռիչներ հոգվույս մեջ լուսաբաղձ՝ կը թևեն
Խոլ անուրջով կապույտներու հեռավոր:

Ու երբ կ'երգե ջութակին հետ սարսըռուն
Մեղմածավալ հեշտերգն իրեն ցայգային,
Կարծես աչքերն իր լուսափաղփի կը նային
Տենդոտ պահին՝ մեջն իմ հոգվույս ալքերուն:

ՈՒՌԻՆԵՐՈՒ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Ա

Ուռենիներ, լացե՛ք, լացե՛ք անդադրում,
Արտասուքնիդ շիթ շիթ հոգիս կ'արծաթե.
Ես կը փարիմ մենիկ պահին այս տրտում՝
Ուր ձեր հեղուկ նըվագն հուշիկ կը կաթե:

Ծաղիկներուն գոտին դեղին, լայնարձակ
Արտոներու գյումրյութ իրանն երբ գրկե,
Ու միջօրի արևն ալ՝ խուրձ ու տրցակ
Շողերն իր՝ բիլ ժապավենով մը պրկե:

Կուգան կույսերն իմ անուրջիս, հերարձակ,
Մանիշակե բըլուրներեն ու դաշտեն,
Ես կ'ունկնդրեմ հապըշտապ ու համարձակ
Քայլերուն՝ որ լուռն ուժգնորեն կը շեշտեն:

Ու կը պարեն՝. իրենց նազանքն հարսենի
Ու նայվածքնին քողքած կազի մըշուշով,
Իրենց վարսքին հետ կը խաղա սյուք մը զով
Եվ այտերնին կակաջի պես կը շիկնի:

Իրենց մարմինն՝ ակնվանի թափանցիկ.
Իրենց հոգին՝ համբույր համակ ու շուշան,
Իրենց սիրտը՝ հուր շրջնուլիկ ու բաղձիկ,
Իրենց ծիծաղն՝ արշալույս մը ջինջ գարնան:

Բ

Ուռենիներ, արտասվեցեք տրտմագին
Գորովակաթ արցունքը ձեր արծաթե.
Քաղցր է ինծի զեղումն այդ ձեր թախծանքին՝
Որ տրտմանույշ կայլակներով կը կաթե:

Տիվանդորրին համբուն՝ ժամերն են ոսկի,
Ձեր սաղարթին գորշ ու տարփոտ շուքին տակ՝
Ուր բուրմունքը կուգա ծաղիկ ու հասկի
Եվ կը հնչե հուշքերուս ծափը խայտակ:

Ուր մերթ ձայնն ալ թմբկիկներուն հեռավոր,
Ու ծիծաղը բամբիռներուն արծաթի,
Ու գնչուհի երգիչներու տարփավոր
Միրերգներուն արձագանգն ալ կը ցաթի:

Ու երբ դարձյալ հովիտն համակ ընդգրկե
Անդաստանին վայրի Լուռը թևավոր,
Ու երբ ծառուտքն ալ արբեցած խոնջենքե
Անշարժանա իր խոկին մեջ մենավոր:

Արագիլ մը կ'անցնի հանկարծ անվրդով,
Ցուցադրելով կարմիրն իրեն կտուցին
Ու կը տաքնա մեջն արևին հուր ցանցին,
Ու կը ցանե հոս հոն կափկափն իր թոթով:

Գ

Ուռենիններ, շիթ շիթ արցունք ցողեցեք,
Մինչ բուրմունքնիդ իմ հոգվույս մեջ կ'ամպանա,
Եվ այս չքնաղ անդորրության հեց՝ թող հեք
Երազանքըս պահիկ մը գեթ հեշտանա,

Եվ երբ իջնե լեռնեն հովիկն իրիկվան,
Ու սրսըփա թախծոտ օրհներգը սուսին.
Երբոր ցայտքերն ավազանին մեջ հոսին
Ու ձեր շուքին տակ թռչնիկներ թռվրոան.

Ու երբ արևն ալ քրքմաներկ վրձինով
Ոսկեգօծե սրգատամուկ ձեր հոգին,
Երբ համբույրի պես փաթթըվի ձեր շոգին
Անոր ցուքին՝ եղկ, տարփագին ու գինով.

Միշտ, համրագին կաթկըթեցեք դուք նորեն
Արծաթելու համար խորհուրդն անպարփակ
Որ շուքե շուք կը թռչըտի լայնորեն
Ընդգրկելով ամեն դալար շրջափակ:

Ու երբ ցայգն ալ ծառաստանին մեջ սահի
Սև մագիլով ձեր ջինջ հոգին ճանկելու,
Լացեք նորեն, դուք համակերպ ու հրլու
Դողդղղագին ձեր տազնապին մեջ ահի:

ՑԱՅԳՆ Է ՊԱՅԾԱՌ...

Ցայգն է պայծառ անհունորեն
Ցուլցըլանքովն իր խոլապար.
Օդանույշներ՝ որ մեղմաբար
Քնքշանքով զիս կը պարուրեն:

Բուստ համբույրով՝ որուն կարմիր
Կարոտովն իմ հոգիս կու լար,
Ինչպես փանդիռ մը մեղմալար՝
Պոնդերու տակ մեղկ ու ցանցիր:

Պարզկա ցայգուն անուրջին մեջ
Լըվալ կ'ուզեմ հիմակ հոգիս,
Եվ հըրահրել՝ երբեմնի շեջ
Աշտանակներն իմ երագիս:

Մըտածումըս կ'անցնի նորեն
Շավիղներեն իր լուսավետ,
Հեշտություններ հոգվույս հավետ
Բերելով իր ճամբաներեն:

Գինով եմ ես ծաղկանց բույրեն,
Տարաշխարհիկ ու գըրավիչ,
Ու ձայներեն ալ՝ որ քիչ քիչ
Իմ երագներըս կ'օրորեն:

Եվ անծանոթ աշխարհներուն՝
Անեզրին մեջ խորհրդազեղ՝

Կ'անդրադառնա մեջն իմ հոգուն
Կրկներևույթը գունագեղ:

Պիտի ըզգանն ես տևաբար
Բուրումն անոնց ծաղիկներուն,
Որոնք հեշտին կը դառնան պար՝
Լուսացնցուղ ցողով լեցուն:

Պիտի ծրծենն ես անդադար
Հոծ երազանքն անոնց բալին,
Ու շողերն՝ որ կը փալփըլին՝
Ոսկեպաղպաջ՝ ինչպես նեկտար:

Պիտի անցնինն ես խանդավառ
Այդ լուսոռոգ ուղիներեն,
Ես՝ ուխտավոր ուղեմուլար՝
Խորհրդածուփի թափառելեն:

Պիտի անցնինն ես Անհունին
Հավերժալուռ երկինքներեն,
Մինչև հույզերս ամեն թռչնին՝
Ու ես երկիր դառնամ նորեն:

ԻՐԻԿՎԱՆ ՁԱՅՆԵՐ

Կ'ալեկոծին տարփոտ ձայներն իրիկվան,
Հորձանքին մեջ հոգնակոհակ հովերուն.
Անրջածուփ, նըվաղ բույրերն երերուն
Վերջալույսին մեջ ոսկեգօծ՝ կը հևան:

Խըրախության աղաղակներ հեշտալուր
Կը պլլըվին այդ ցնծաձայն նըվագին.
Ու կ'անհետին՝ մեջն այդ ծըփուն հորձանքին՝
Հեշտերգությանց թույլ ծըվեններ կցկըտուր:

Զիլ գեղգեղներ ու նըվագներ վրդովիչ,
Ու ջութակի սարսուռին գիծը կարմիր...
Արևնարքին ծաղիկն, որ չի՛ թառամիր,
Ինքն ալ գինով ըզգլխանքեն այս թովիչ:

Աղմըկահար սույլն ու արշավն հովերուն,
Հծծյունները ծաղիկներուն խատուտիկ,
Բարդիներու խարշափն ու ծափն հանդարտիկ,
Եվ համերգը խանդոտ՝ գետին մոլորուն:

Կըստվարանա ալիքն հրճվոտ այս ճիչին,
Ու կը բախտի հոգվույս պորփյուր քարափին,
Ու կ'ոռոգե գլխ փրփուրին մեջ ծըփին
Երբ խնկագույն լույսերն ինձմե կը փախչին:

Արծաթ լույսերն հիմակ տակավ կը ծաղկին,
Ու կը ցայտե թավ հեծեձանքն ուտերուն,

Լազվարթ ժամեր լուսնի շիթ շիթ կաթիլքին
Մեջ կը թրթռան իրենց համբույրն անանուն...

Եվ հոգիներ կ'իյնան անոնց ծնրադիր,
Սիրերգությանց ընպած հրմայքն հրրեղեն.
Պայեր անոնց միստիք ճամփան կը պեղեն,
Ու կը ցնծան լույսով՝ զենիթ ու նաստիր:

Ու կը բացվի փալփուրն՝ գիշերն երջանիկ,
Արձագանգներ կը խաղան դեռ հոս ու հոն.
Քերթված մըն է ցայգն համորեն, ջինջ գեղոն՝
Որ կ'երփներգե ծափ ու ծիծաղ ու ծաղիկ:

ԱՌՏՎԱՆ ԱՐԵՎԻՆ ՄԵՋ

Ահա՛ կ'անցնի ցայգս անքուն,
Մութին ծածքը կը մաշի.
Ու կը կայթե կույսն այգուն
Իր քողքին մեջ մըշուշի:

Անցան սայլերն ալ դանդաղ,
Ու մըշակներն երգեցիկ,
Ու բանվորներն ու հոտաղ՝
Ճամբաներեն բալաձիգ:

Ճառագայթներ խուսափուկ
Լիձերուն մեջ կը խաղան,
Եվ հանկարծ թույր մը դեղձան
Կը ներկե ջուրը փափուկ:

Ու բոցեղեն լեզվակներ
Կը ծըծեն մեզն համորեն,
Արևին կյանքն հըրեղեն,
Արևին փանքն անըստվեր...

Հոգիես ներս կը խուժե
Քրքումն ալիքի նըման,
Եվ հովիկին առտըվան
Գինովությունն հաշիշե:

Լիձը բոսոր հարսնուկի,
Ցորենի ծովը կանանչ,

Կը հծծին տաղն անձանաչ
Մըտերմասաց շըշուկի:

Ու մարմանդները ձանձկեն,
Ու սարերը կապտորակ
Եղկ հծծյունով մը կ'երգեն
Լույսին ոսկի պատարագ:

Տունկեր ռեհան ծաթրինի
Կը ծըխեն խունկ մը վայրի,
Որ կ'ամպանա ու կ'այրի
Բուրվառին մեջ արփենի:

Հոգիես ներս կը խուժե
Քրքումն՝ ալիքի նըման,
Եվ հովիկին առտըվան
Գինովությունն հաշիշե...

ԿԱՊՈՒՅՏ ՀԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կը դառնան ժիր կախիլներն իմ ապըրշումե անրջանքիս,
Ոլորելով դեղին, ձերմակ մահն երբեմնի շերասներուն.
Խըռովանքիս մեջ կըսպասեմ, ո՞ր, արոյոք ո՞ր պիտի
հանգի

Կույս ու ծաղիկ երազներուս դեղձան շառափը մարմըրուն:

Դառն հրձվանքով ես կը դիտեմ խելխուլ շրջապարն այդ
դարձդարձիկ,

Գիրկն անդորրիս կիսամըրափ և անձկանքիս մեջ
ամրափակ,

Տենչ մը դալար բաղեղի պես կը պլլըվի հոգվույս բաղձիկ՝
Ջոր տենդագին կը գալարեր հուր սերերուն ուժգին
պապակ:

Հապճն, անցի՛ր, ծըծն հեշտին համբույրն անույշ
լելակներուն,

Ու թևաբախ սուրա հոն՝ ուր զույգ մը դաշտեր բիլ սմբուլի
Քեզ կըսպասեն՝ խնկապատար ցայգուն ցողովը
թաթավուն,

Իրենց անհուպ միայնության մեջ՝ սըգավոր ու հեշտալի:

Շրջանն ըրե մարմանդներուն ու ծաղկածին հովիտներուն,
Անցիր տըրնույն ըստվերներու մեջ աղոթող անտառներեն,
Գոտի հյուսե շուրջն ալևոր քարշեպներուն ու գալարուն
Գետին վըրա՝ որ կը վազե հրմնդալեն ու հևալեն:

Անցիր փաղփուն հյուսիսայգին բորբ աչքերու
շամանդաղին,

Մինչև երդեմն արտոսրագո՛ծ՝ կանացի բոց հոգիներուն,

Ըսե կրակոտ նայվածքներուն թե մանուկն եմ իրենց խաղին
Ու տար անոնց դողն ըստվերոտ պաղատանքիս իմ
մոլորուն:

Այս իրիկուն, լուռ, անշըշուկ, օրհասին հետ բզզյուններուն,
Ու խաղաղիկ հորձանքին մեջ թռչուններու ցայգանդորրին,
Այս իրիկուն, թելն անուրջիս, գընձ, անցի՛ր, հուշիկ հեռո՞ն՝
Լուսածրրար երկինքներու ճամբաներեն լայն ու լրո՞ին:

Խոլ դարձիդ մեջ, գընձ պահ մը կայքն ադամանդ
աշխարհներուն,
Ժապավենիդ վրա շարելով անոնց արցունքը գունագեղ.
Խորասուզե ծոպդ ոսկեզօծ՝ ծովածիծաղ ու թրթռումն
Քընարին բիլ նայվածքներուն ծփծփանքին մեջ հորդագեղ:

Ու շնչահատ վազե մինչև միգամածներն ոսկեփոշի,
Ու ցնձագին անցիր անոնց մըշուշապատ շավիղներեն,
Բայց անոնց բյուր շըլացքներեն քու ճղճիմ հուրքդ երբոր
մաշի,
Փուրթով ինծի՛, փուրթով ինծի՛, փուրթով ինծի՛ դարձիր նորեն...

ՆՈՐ ՏԱՂԵՐ

1906-1907

ՎԱՅՐԿՅԱՆ

Թույլ շրշուն մը, հետո բույր մը մշկենի.
Եվ համրագին գիրքը ձեռքես կ'իյնա վար.
Երազներու պերճուհին է ուր կ'անցնի,
Ու կը փոթի ծովակն հոգվույս՝ մեղմավար:

Ու կը փոթի ծովակն հոգվույս՝ մեղմավար,
Եվ ալիք մը թևը բացած կը վազե
Գրկել ավիունքն իղձիս ոսկի ավազե:

Ո՛վ քաղցրությունը նայվածքին իր ծաղիկ.
Ո՛վ պերճությունը գընացքին իր հըպարտ.
Ճամփուն վըրա՝ իր քայլերուն հետքը վարդ՝
Ուր հեշտորեն կը հածի դեռ իմ մենիկ

Սիրտըս՝ բոց մը՝ մըթնշաղին մեջ անհետ...

ՋՈՒՐԵՆ ԴԱՐՁԻՆ

Երբ բըլուրն ի վար
Աղբյուրեն դարձին,
Իր վարսքի խուրձին
Մեջը սողոսկի
Նուրբ մատիկն ոսկի
Արևի լույսին.
Հիր սափորն ուսին
Երբ բըլուրն ի վար
Աղբյուրեն դարձին,
Մեղմով ծածանի
Լաջակն հողմավար՝
Թևով թռչունի.
Ու ծիածանի
Թույրով պսպրդա
Աչքն իր գեղանի.
Եվ երբոր ցնծա
Հնչունը՝ ծնծղա
Զարդոսկիներուն.
Տենչանքով անհուն
Հոգիս պիտ՝ ըղձա
Գանձեր՝ զոր չունի:
Ծարավ շիղին պես
Պիտ՝ ըղձա անի
Երկու կաթիլ ջուր
Շուրթերուն իր կեզ:
Եվ իր ճակատին՝
Զովացքը ցրտին,
Ճակատին կըրակ՝

Ջովացքը ցրտին,
Կարմիր սափորի
Ջուրին սառնորակ
Ցողովը բերրի՝
Կակաջ ձեռքերու...
Ա՛հ, այս իրիկուն
Սափորն իր ուսին
Աղբյուրեն դարձին՝
Միրույս անանուն
Ջերմ սարսուռներով
Կը դողա սոսին...

ՄԱՌ-ԱԽՈՒՂ

Նայ շոգուլին կապտորակ, թևատարած կը նստի
Ավաններուն լրճանիստ՝ նըվաղումին մեջ ոսկի.
Կարծես ծուխ մը հողն անդուլ դուրս կու տա իմ ծերպերեն:

Ու կը խայթե իմ հոգիս պարապն այս հոծ կապույտին,
Բիլ պատմուճան լուսաթել՝ որուն փախեր է կույսն հին:

Ու մըշուշը կը լայննա, ու մըշուշը կը լենա
Արտերուն մեջ՝ ուր խարտյաշ խուրձերն ինկան գիրկ գրկի:

ԱՆՁՐԵՎ

Բացաստանը վարագուրեց անձրևին քողքն ամպային.
Գյուղակն համբուն ողողեր է ջուրին ծափծափն ընդհանուր.
Անդերու մեջ կը կաթոտի ճերմակ փրփուրն արծպային:

Օ՛հ, լիությունն որ ամեն կողմ հրձվանքի պես կը գեղու.
Օ՛հ, քաղցրությունն ուր կը թառի անուրջս անհագ գերթ մեղու:

Տարափն անդուլ կը լըճանա, կը շափշափե միշտ խայտակ,
Եվ արևի պես կը փայլի ճամբուն սալարկն ըսպիտակ...

ԱՆԴԱՐՁ

Լուսնի լույսը ծառերեն ծաղիկի պես էր կախվել.
Ապրիմ-մեռնիմ մը ձեռքըս՝ սիրույս ճամբան ես ինկա.
Ա՛հ, լըսե՛իր, տերևին հովը ինչեր կը հծծեր:

«Կը սիրե՛ գիս, չի սիրեր, քիչ մը, բընավ... տարփագին...»
Մեկիկ մեկիկ փետտեցի, գաղձերուն հետ ձանձրույթիս
Եվ արյունող փուշին հետ սրտիս մխվող թախծանքին:

Ինչպե՛ս կրկնեմ բարբառը երիցուկին մարգարե,
Հեք ծաղիկ, գոր խեղդեցի վայրկյանի մը մեջ անհույս՝
Ուր ձեռքիս մեջ կը սուրար ձեռքիդ երազն համապարե:

Ինչպե՛ս կրկնեմ տաղերը նարկիսներուն ու վարդին,
Ու վիպերգը՝ կեռասե բադրոններուն վրա ձյունող
Ճերմակ բուրյան շափրակի բադիլներու մեղեդին:

Շամանդաղին մեջ՝ թել թել կ'իյնա ջրցայտքն անտարբեր.
Լուսնի լույսին կ'երկարին առվակի զույգ մը թևեր,
Ու շրջավայրը կ'ըլլա աղապատանք մը տարփոտ:

Ճամբուն վըրա կը կրկնե աղբյուրն անվերջ հեքեաթներ,
Գուռն հիացիկ մանուկի աչքի մը պես է բացվել.
Ջրրարբքին մեջ կ'ուրվագրե լուսինն աղջկան մը պատկեր:

Թավուտին մեջ թևաբաց, ահա՛, տեսիլդ է կայներ.
Այծտերևին հոտևան մատերն հերքող կը շոյեն,
Ու տերևներ վեհերոտ կու տան իրենց համբույրներ:

Մատախուղով կը լենա հիր շրջագիծն երագիս,
Ուր անբարձիկ մարմինիդ հըպարտ շուշանն է կեցեր.
Հոգվույդ կարմիր կարոտին, անհ, պատարանգ ըրե գիս:

Ապրիմ-մեռնիմ մը ձեռքըս՝ նորեն դաշտերն ես ինկա
Ու տենչանքներըս գրկած լացի մարմինդ ըսպիտակ.
Դարձիս՝ ճամբան՝ սառեր էր՝ տամուկ՝ լնյս ու լուսինկա...

ՄԻՐԵՐԳ

Տրցակ սը հուսամ ու տրցակ սը ուրց
Բէր, ձեռքերովըդ դիր զույգ քունքերուս
Խուցիս մեջ ցանն յուղեր հինավուրց:

Դափը ձեռքս առնեն նորեն այս գիշեր,
Ու ձյուն լույսին հետ հոգվույս ցրցքն
Բամբիռի ծափեր, վարդի թերթ ու շեր:

Բամբիռի ծափեր, վարդի թերթ ու շեր,
Բուրյան շոգիներ համպար ու մուշկի,
Որ կ'երփնագօծեն երեկվան հուշեր:

Քիչ սը թեֆարիգ, քիչ սը վարդի ջուր,
Արև ծիծաղի, ծաղիկ ծամերու,
Զարդոսկիներու բազմաճաճանչ հուր:

Եվ համբույր աննյութ, և համբույր անանց
Վարդով գծգծված անհուպ շուրթերու
Կուսածին այգեր՝ փաղփուն լուսացանց:

Անուրջի ցայտքեր, ըղձակաթ գիծեր,
Դո՛ւք, շարժուձևեր կաքավ ու պարի՝
Հոգիս բանտեցիք դոյակին մեջ ձեր:

Հոգիս բանտեցիք դոյակին մեջ ձեր,
Ճերմակ ըստեղներ հուր դաշնամուրին,
Պըղինձի թույրեր, ոսկեցուլ կայծեր...

ԶՐՏՈՒՔ

Շավարշ Միսաքյանին

Հոյհո՜յ, գետը կը թրջե ցայգուն քամակն արծաթված,
Իր հորձքին մեջ ծեծելով անդուլ խարակն ու խութեր.
Հոյհո՜յ, առուն հորդառատ դալարին ծոցն է նետվեր
Գաղջ տարփանքովն իր ջուրին՝ ուր արևը կ'ապրի դեռ:

Հակուրջի մը առկախած գյուղակն անդին կ'օրորեն
Անրջական հյուսվածքով խումբ մը ժայռի ըստվերներ.
Վանքին բակը՝ կ'աղոթեն հսկա ծառեր տարորեն՝
Որոնց տամուկ շուքին մեջ Աստվածամարն է կայներ:

Ու գյուղակին դեմ նստած, երիտասարդ ու պջրոտ,
Պարտեզները՝ վերեն վար վագող ջուրին կըսպասեն.
Ա՛լ հափրացած խոլ գետին անարգավանդ դարպասեն,
Ու լըռությունը խածնող լուտանքներեն արհավրոտ:

Գիշերային ջրտուքի ժամն է. լույսին մեջ կայնած,
Մըշակն անքուն կըսպասե՛, ոտքը բուպիկ, բահն ուսին.
Պարտեզներուն վրա կ'իջնե թեթև քողք մը միզամած,
Ու ծղրիղներ՝ լուսնակով արբշիռ՝ անվերջ կը խոսին:

Ու կ'երկարի լուսարծաթ ժապավենն այդ բարբառին,
Ինչպես փախչող ասուպի կոթունները կաթնավետ.
Ավազին վրա ջուրերու կ'իյնա շառաչը վետավետ,
Խարույկները՝ ոսկեբաշ՝ ուրեք ուրեք կը վառին:

Հոյհո՞յ, առուն կը հասնի ցանկապատին քովերեն
Եվ երգի քուղ մը կու գա պլլըված իր գոտիին.
Սյուք մը կ'անցնի, տերևներ ծակի կը զարնեն ցնծագին.
Վարեն ջուրը կը խայտա, կը խնդա լույսն ալ վերեն:

Թումբերն անդուլ կը բացվին, ջուրն անդադար կ'ոռոգե
Վարդենիքը, թըթաստանն և ածուները բոլոր.
Բահի երկու հարվածով նայիս առուն կը թեքե
Օձաճապուկ ձևերով հեղուկ իրանն իր ոլոր:

Ջուրն անընդմեջ կը հոսի, ածուները կը լենան,
Ու, դարձուցե՞ք, կը կանչե ծեր մը մութին ընդմեջեն.
Խիճերուն ու սիկին մեջ, բահերը՝ խու՛լ կը հնչեն,
Ու դարձուցե՞ք, դարձուցե՞ք, կը կոչե ձայնն անխափան:

Աղջընակ մը, արիշին տակ նստած, շե՛ր կը կանչե,
Ու հոգնաբեկ մըշակին օրորի մը պես կու գա.
Հողը ծըծեց ջուրերուն տարփանքն՝ որ դեռ կը հնչե,
Եվ հիմակ՝ թա՛ց՝ կը խոկա իր երկունքին ապագա:

ԱՍՏՎԱԾԱՄԱՐ

*«...Ահա կայթիլ մի կայթին քումը
կուսութեան յանձն իմ անձրևեայ...»
Նարեկացի*

Կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին մեջ,
Մեղեսիկի փոշի մըշուշն ըլլամ ըսփյուռ,
Եվ առիգածն արծաթ՝ ջուրին վրա հոլանի.
Ու ձայն ըլլամ, ըլլամ ծաղիկ, ըլլամ զեփյու՛ռ՝
Ամեն իրի հըրպին փափուկ թներով գեջ:
Ըլլամ ջրվեժ, ըլլամ գետափ մը գեղանի,
Ըստվերն ըլլամ խնկագունած այգիներուն,
Կամ գետերու հողմիկ ավաչն, ու գետածայն
Հովին անցքը՝ երկնասլացիկ կատարներեն:
Կաթնածաղիկ ու կապտերակ գիշերին մեջ
Պատկերն ըլլամ սրբագնացած ես համայնին.
Օղանանյանկ մ'ըլլամ ես թանկ և անմարմին.
Ու շուշփա մը՝ հաղորդությանը կաթնածիր.
Գետեն անդին կանչէն ինձի. Անցիր, անցիր.
Մեծ դյութության կայծակ մը տաս մըթար հոգվույս,
Ա՛հ, չըգայթին կոհակն ի վար ցընորքներուս.
Թող համբուրե՛ աչքըս ջահումն աչքերուդ կույս,
Ու չըգայթին կոհակն ի վար ցընորքներուս:
Ահն՝ մագլիմ պիտի ցավիս սարակն ի վեր.
Երագներու սատափ ճամբեն ցրվե ամպեր.
Եվ իղձերուս կապույտին վրա, վարդ ամպը դուն,
Վարդ ամպն եղիր՝ մերթ լուսինկան պատմուճանող.
Դու՛ն, աստվածյան գեղեցկության արփավոր հարս,
Սրբության կու՛յսը ձյունածիր ու հըրավարս:
Գիշերին մեջ կ'իջնե դեռ ուղխը լուսեղեն,

Կաթիլ մը կաթ՝ ծովացած քու սրբութենեն.
Ու տէս, ահա՛, կը մանկանամ, Աստվածամար,
Ու տէս, ահա կը մանկանամ գիշերին մեջ՝
Ուր լըսեցի ես աստվածոյան ձայնին վայրէջ՝
Որ կը շաչեր աստվածարյալ հոգվոյս համար:

ԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆ

Այսօր կաթվարդ երազե մը արթնցա,
Գիրկս անսահման գրգանքներու է բացվեր.
Այսօր, Հոգին, պիտի բերեն քեզ ընծա՝
Նոր տարփանքիս թիթեռնիկին հիր թևեր:

Այսօր իղձով իմ հոգիս է կաթոգներ.
Ու վարդի պես կը բացվի սիրտս իբր ընծա
Այն լուսոռոգ պատարագին սրբանվեր՝
Ջոր ծափեցին իմ երազներըս ծնծղա:

Երեկ գիշեր իմ հոգիս էր ինկած, ան,
Թավիշին մեջ կախօրրանին ոսկելույս՝
Ջոր ձոճեցին մինչև առտու, մինչև Հոնյս,
Ըղձանույշներն իմ Տենչանքիս նախընծա:

Այսօր լույսի ծովի մը մեջ արթնցա,
Գիրկս անհամար գգվանքներու է բացվեր.
Այսօր, Հոգին, պիտի բերեն քեզ ընծա՝
Մանուկ բույրեր ու աղջրկան պես հովեր:

Մանուկ բույրեր ու աղջրկան պես հովեր՝
Որոնց շուրթերն էին փնտռեր՝ ընդերկար,
Ու գրկանքին խանդաղատ գիրկս էր բացվեր.
Երանություն, լույս թոպեին մեջ երկար...

Եկ՛ուր, անցնի՛ք ծառաստանեն այս Լույսին
Ու բացատքեն Գույնին, Ձևին ու Բույրին.
Եկ՛ուր, Հոգին, եկուր երթանք միասին,
Մինչ եղենն աստվածաձայն, մինչև Կին...

ԱՆՁՐԵՎ

Համբույրն անձրևին կը թրջե շափշափ
Վարդե գիծն անտես բերանի մը շուրջ.
Օ՛հ, աս ինչ գրգանք, ծ՛հ, աս ինչ անուրջ,
Որ կը տամկանա, գաղտ ու հապըշտապ,
Իմ ծարավահյուծ, իմ որբևայրի
Իրիկուններու շուշանին վրա լուրջ:

Անձրևոտ գիշեր, գըթանձ քահանա,
Թորթվե՛ն սրբենի այդ տեղատարափ,
Զերթ մասունքի ջուր, մինչև որ լենա,
Մինչև որ լենա՛ բաժակն այս պարապ
Իմ երագներուս՝ որ ոսկեմըրափ
Կեցեր է ցրտոտ մարմարին վըրա:

Օ՛հ, աս ինչ գրգանք, ծ՛հ, աս ինչ անլուրջ
Կու տաս դուն ինձի, անձրևոտ գիշեր,
Դո՛ն, բարեբարի, գըթանձ քահանա,
Որ հին Լկկանքին ժողվեցար փուշեր,
Եվ հնչեցուցիր բարբառդ՝ ոսկի՛ մուրճ՝
Որ մտքիս նոր նոր դուռեր կը բանա...

ՁՅՈՒՆԻ ՅՆԾՈՒԹՅՈՒՆ

Պարն է ձյունին, փրսփըսուքը պարիկներուն,
Որ տանիքին վըրա ճերմակ էջ մը կ'ըլլա՝
Ուր կը հածի գիրն անուրջիս իմ օրորուն.
Որ հոգվույս մեջ ալ ըսպիտակ հորձք մը կ'ըլլա,
Ու կը խուժե սարերեն վար գորշ խոհանքիս:

Եվ արևի՛ն կըսպասեմ ես ցնծապատար,
Միտքս երագով լեցուն համակ, ձեռքըս ծափով.
Ունկնդրելու զանգակն անոր պատարագին,
Ու դիտելու լույսե աղջիկն՝ որ պիտի տար
Առջի բոցը՝ հուզումներուս մարած ճրագին:

Ու տոնելու՝ ճերմակին փառքն այս ձյունեղեն,
Որ կապույտին կը լըծորդվի հորիզոնին,
Ու կանչելու համար հոգվույս մեջ վերըստին
Ճերմակ հույլ մը վաղընջական անուրջներեն,
Ու ծիածան մը գույներե վայրավատին:

ՄԵՌԵԼՈՅ

Ձըմեռ օր մը, ձյունին մեջեն, մին մինակ,
Ձյունին մեջեն, տարի դամբանն իմ հոգվույս,
Ժրպիտով մը ծընած նախկին սեր մը կույս.
Ըսալիտանկ վարդ՝ որ սառեցավ ձյունին տակ:

Գարուն մըն էր, և համբույրով մը բացված
Դամասկյան վարդ, գինով արփին գաղջ գուլեն,
Նըվաղեցավ ուրիշ սեր մը. սերն, Աստված՝
Ջոր թաղեցի՝ հուսատ՝ կյանքին կանչելեն:

Ամրան վերջն էր, նայվածքով մը բողբոջած
Դեղին վարդս ալ ինկավ աշնան շունչին տակ.
Ջայն վերցուցի՝ արդեն եղած հիշատակ՝
Ու նետեցի փոսին մեջ, ցած, անհ, շատ ցած:

Հիմակ ամեն մեռելոցի ես կ'երթամ
Անոնց մարմար դամբանին վրա ցրտաշունչ,
Աղոթքով մը, կորած մեգին մեջ տարտամ
Անոնց հուշքին, մըտաթափառ, լուռ ու մունջ:

Ու մըտածումս ալ, հեք նժդեհ քահանա,
Խաչ հանելով կ'ըսե բառեր լուսեղեն.
Ու նայվածքըս կը բաժնըվի երբ հողեն,
Հոգիս զանոնք անգամ մըն ալ կը մոռնա...

ԵՐԿՈՒ ՍՐԻՆՔ

Սըրինգ մը կա մեջն երկդիմի այս առտըվան,
Ծայրիի մեծ ծառին դիմաց ու փըլուզակ
Մոլոշագույն որմին ներքև. սըրինգ մը որ
Կը սրսըփա ցավը լույսին, որ չի՛ ծագիր...
Երգը՝ իղձի և հառաչի թել մըն է հիր՝
Որ կը հյուսվի անկյուններու մեջ արփավոր
Ու կ'անհետի մըշուշին մեջ՝ որպես սուզակ՝
Որ ընդերկար հավետ չի՛ գար ալ երևան:

Սըրինգ մըն ալ այս առտըվան մեջ մանիշակ.
Սըրինգն է ան այծհորանի անդեորդին,
Որ մեգին մեջ կը ծագեցնե երգ մը՝ արև
Ու ասմագուն ընպած դաշտին տեսիլն ոգող:
Ու տրտմությունն այգուն՝ կ'իյնա պահ մը գերթ քող.
Ու պարիկ մը քունայթ՝ հոգվույն կու տա բարև.
Ու ծառերու ծաղկանըկար սրահակն հեշտին
Ընդնշմարել կու տա լիճին կույսը խաժակ:

ԱՆԱՆՈՒՆ

Վայրի ծաղիկ, անունդ ինչ է,
Ըսե՛, մասուր ու կանանչե
Ցանկապատին շուքին նստած
Վայրի ծաղիկ, անունդ ինչ է:

Ըսպիտակ, կաթ ու մազտաքե
Բուրող ծաղիկ, անունդ ինչ է.
Ըսե՛, քիչ մը գեթ չե՞ն դողար,
Հովիկն անույշ երբոր փրչե...

Հըպարտ ծաղիկ, անունն ինչ է
Պարիկին, որ անցավ քովեդ,
Հեզուկ ու սև սաթի վետվետ
Ցայտք մը ձրգած իր քամակեն:

Գիտե՞ս, ծաղիկ, անունն ինչ է
Դողին՝ զոր քեզ տըվավ հովիկ,
Ու ձայնին՝ որ զիս կը կանչե...

ԻՐԻԿՆԱՅԻՆ

Հորիզոնեն վար՝ քայքայված ու ցրվուն՝
Ոսկինարգես շառայլի փունջ մը կ'իյնա՝
Իրենց մորկան կաթին կանչող ուլերուն
Ժեռուտ ճամբեն գյուղակ դարձող հոտին վրա:
Բաժնըվեցան իրարմե ափ ու մըշակ,
Լճո՞՞՛ ձեռքերնին ճակտին դըրած մեկմեկու.
Ու՛ թիկնադարձ՝ արևն ան տուն կը դառնա
Լեռներեն վեր՝ ինչպես մըշակն իջավ գյուղ.
Առանց գոլին գույգ մ'հոգածու ձեռքերու,
Բացավայրին մեջ կը մընան հասկ ու շյուղ,
Գիշերին հետ անգամ մըն ալ միս մինակ...

Սարերուն վրա կանանչ լույս մը կը ցաթի,
Աղբյուրներուն կ'ելլե խմբերգն արծաթի...

ԱՅԳԱՅԻՆ

Տանիքներուն վրա մըշուշը սնդուս լաթեր կը փըռե,
Ճամբաներուն վրա արևը՝ շոգովիներ ոսկեման:
Որմին մոտիկ սըրինգն անվերջ՝ մեղեդիներ արույրե,
Որմին վըրան՝ աքլորն ըսթափ զարթոնքի ճիչն անսահման.
Որմին դիմաց աղջընակ մը տարփոտ երգեր կ'ոլորե:

Աղավնիներ, լաջակներու պես մետաքսե գունագեղ,
Ճամբե ճամբա կը թռչըտին թույլ ծածանքով վաղանցիկ:
Աղբյուրին լուրջ ջուրերուն մեջ ճառագայթ մը կ'իյնա շեղ,
Աղբյուրին հարթ քարին վըրա՝ ձայնն հոտաղին երգեցիկ,
Աղբյուրին գով ծորակին հուպ՝ համբույրն հովին առտըվան:

Խանչ հանեցեք ու ծափ զարկեք, կարմրություններ հինայի
Եվ արփածին թույրեր հագած՝ առտուն մեզի կը նայի:
Ծառերուն վրա թռչուններու խմբերգն հիմա կ'անձրևե,
Ծառերուն տակ ծիծաղը ջինջ, մանկան՝ հոգնած կաքավե,
Ծառերուն քով բույրը ծաղկին՝ ամեն գույնե ու ձևե...

ՀՈՎՎԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՄԸ

Ա

ԳԱՐՆԱՆ ՀՅՈՒՂԸ

Դաշտին գոգը՝ արահետի մը եզերք՝
Հյուղակ մը կա կանանչներով ողողված.
Իր առջևեն կ'անցնի ամեն տըվարած,
Ճնճղուկներուն կը կարկաջե հոն խմբերգ,
Ու տատրակներն ալ՝ ծիածան ուլերով՝
Քնշոտ գիծ մը կը գըծեն շուրջն երագե:
Ու պորերը, խոշոր շարժուն շուշաններ՝
Կ'երագեն մեջն ավագանին տաղին զով,
Ուր ծորակին մեներգն անվերջ կը վագե:
Մասրենիներ, վարդենիներ, մորիներ
Հոն, ձեռքձեռքի, դարձպար մըն են բոլորեր.
Ծաղկանույշներ, ապրիմեռնիմ, մանիշակ՝
Բուռ բուռ բերեր որմերուն տակ են ցաներ:
Թաղարներեն մեխակի հույլ մ'աչվըներ
Կը ժպտերգեն հյուղին հրճվանքն անապակ:
Օ՛հ, գաղջ ավիշն՝ որ չորս կողմեն կը պոռթկա՝
Ընձյուղներով, շաքիլներով անհամար.
Օ՛հ, արևոտ խայտա՞նքն արբուն աղջրկա՝
Որ կը զեղու բորբոք, արբշիռ ու հիմար,
Կուրծքեն գարնան՝ որ թևերովն իր բաղեղ՝
Տարփո՞տ՝ հյուղին կը պլլըվի, ու հեղեղ
Կանանչով մը կու տա համբույրն իր դալար:

Բ

ՀՅՈՒՂԻՆ ԳԱՐՈՒՆԸ

Բերնիս քրսած էր բաժակը մեղրակաթ
Համբույրներու՝ նայադը ծով երազին.
Ու չըլըքած դեռ ակունքները ակաստ
Շրթունքներու՝ քունես ընդոստ արթնցա:
Ու գրկիս մեջ գըտա առտուն լուսոռոգ.
Առտուն, մանուկ՝ որ զերթ ծաղիկ կը ցնծա՝
Եվ հոգիին կը բերե բույրն իր նորոգ:
Եվ ամեն կողմ երթալ ուզող զերթ մանուկ՝
Առտուն՝ իմ ալ թեսես բռնեց ու տարավ
Բըլուրեն վեր, դեպի դաշտերը տամուկ:
Եվ անապակ իր աչքերուն նայեցա,
Եվ աշխարհներ տըվավ հոգվույս իբր ընծա.
Հորիզոններ՝ ուր լույսն անհուն կը ցնծա:
Եվ հոտևան ձեռքին եղա ուշադիր՝
Որ շեշտակի Գարնան Հյուղը ցույց կու տար,
Որուն դըրան առջին կանգուն կը խայտար
Ծաղկապատար Հյուղին Գարունն անպատիր:
Ծաղիկ մըն էր, ան ալ, փափուկ ու բուրյան.
Ծաղիկ՝ վարսերն ոսկինարգես՝ ու ծաղիկ՝
Թարթիչներն ու աչքեր, ճակատը շուշան,
Եվ այտերը կակաջ, բերնակն ատրուշան,
Թուշը շափրակ, այծտերևի՝ իր ձեռքեր:
Եվ իր հոգին բուրմունքի հեշտ երզն ուներ,
Արփիացող, ջերմին ինչպես ծաղկանց:
Ու կը կանչեր գունեղ Գարունն Հյուղին՝ զիս
Իր համբույրին՝ ինչպես նայադն երազիս...

Գ

ԵՐԳԸ

Ժամը վեցն է. հյուղակը ծառերուն դեմ կը խնդա,
Ու չարանձար հովիկն ալ՝ ծաղիկներուն խաղընկեր՝
Կը պղպըջա անհանդարտ, պզտիկ երգեր կը կարդա,
Եվ կամ նայիս մերթ գաղտնի լըճակին ծոցն է ինկեր:
Ես երագուն, ջրրեզրի ուռենիին կռթընած,
Միջօրեին մեջ անհետ՝ թելն ըղձանքիս կը փնտռեմ
Մըտամուր. և հանկարծ նուրբ կամրջակ մը ոսկի՝
Հյուղեն երգ մը՝ կ'երկարի մինչև ավուրնքը նըսեմ,
Մինչև ավուրնքն իմ հոգվույս՝ ուր կոհակ մը հեղակարծ՝
Ոսկի գետեն արևին՝ եղկ ու հանդարտ կը պառկի:
Օ՛հ, Գարունն է Հյուղակին, շատըրվանը իմ հոգվույս՝
Որ լուսասփյուռ ցայտք մըն ալ ինծի նըվեր կը խրկե.
Ու միջօրեն բովանդակ մետաքսահյուս ցանց մըն է,
Ուր բռնըված կը կանչե բաղձիկ թռչնակն իմ հոգվույս:
Պիտի սիրե՜ քեզ հոգիս, պիտի սիրե՜, սիրո՞ղ ձայն,
Քու հոգիեդ բաժնըվող ցայտուն կոհակն արծաթի՝
Որուն փըշուրն անհամար աստղերու պես կը ցաթի
Տիեզերքին մեջ հոգվույս՝ ուր ոլորտներ կ'իյնան լայն...

Գ

ՄՐՈՒՐԸ

Իրիկունը, մետաքսներու պես փափուկ,
Իրիկունը՝ շարքաթներու պես քաղցր է.
Իրիկունը բաժակն է՝ շուրթը տամուկ՝
Ջոր նայադ մը հըրամցընել կը բերես:

Օ՛հ, զիս հիմակ հյուղակին դուռը տարեք,
Լուսաշապիկ օդանույշներն իրիկվան,
Ավազանին մոտ, ուռիին շուքին տակ՝
Օ՛հ, զիս հիմակ հյուղակին դու՛ռը տարեք...

Այս բաժակին հեղուկն ճրքան հոտևան,
Այս բաժակին հեղուկն ճրքան հեշտին է.
Թավուտքներուն մեջը քիչ քիչ կը մթնե՛.
Պիտի փշրի՛, ավանդ բաժակն իրիկվան...

Շրթունքներըս վերջին պուտին են ծարավ,
Ու ես Գարնան Հյուղին տարփոտ շուքին տակ
Կը մոտեցնեմ երկչոտ՝ բաժակն իմ բերնիս.
Գիրտ մը կա հոն, զոր հեգ հոգիս դժվարավ:

Ու դառնությամբ կ'ըմպե մինչև իր հատակ.
Հյուղին կույսն է՝ որ մըթնշաղն իմ սրտիս
Կը սևցընե՛ հեծկլտուքով մը գիշեր...

Կը հեծեծե՛, ու չի՛ գիտեր թե քարին
Քսվող սիրտս ալ ինկավ ցայգուն մեջ խորին:

Ե

ՀՅՈՒՂԻՆ ԱՇՈՒՆԸ

Այծամարդեր հովին քընարն են կապտեր,
Ու պարտեզին մեջ անդադար կը զարնեն
Խառնանըվագ եղանակ մը խուլական,
Որուն ջուրն ալ կը խառնե մերթ իր կերկեր:
Շահպարակները մընացեր են առանձին,
Լըճակին շուրջ, թաղարներու մեջ թիթեղ,
Ուր կայլակ մը կ'իյնա կարմիր, ամեն հեղ
Որ հովն անխիղճ ենթարկե ծառն իր ցունցին:
Հյուղն աներագ կու լա ժըպիտ մը դաժան.
Պատուհաններն՝ անվարագույր, անթաղար,
Տժգույն բաղձանքն ունին լույս ու կապույտի:
Ու ցավագին և անթարթիչ զերթ կոպեր,
Ուր անծաղիկ աշնան մը թուխպը խաղար՝
Հոն անանուն թախծություն մը կը փթթի:
Բայց, երիզված ժապավենով ճառագայթ՝
Ամպերու գորշ վիժակներու ետևեն՝
Կ'երևա բիլ շարեշապիկ մը անգայտ՝
Որ երագել կու տա հյուղին, ոսկեղեն
Պերճությունը նոր գարունի մը կույսին...

ԸԼԼԱՅԻՔ, ԸԼԼԱՅԻՔ

ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Սա իրիկունն ըլլայի ես
Եվ հըպեի ճակտին ամեն անցորդի.
Չքնաղագեղ ու նըվաղուն համուրդի
Սա իրիկունն ըլլայի ես:

Սա իրիկունն ըլլայի ես
Լի երգովը թռչուններուն, մարդերուն,
Ու տարրերուն աղաղակովը տրոփուն՝
Սա իրիկունն ըլլայի ես:

Սա իրիկունն ես ըլլայի,
Թույլ, նագենի, շրդարշային, վարդաբույր,
Ու ծըփայի զերթ ոսկեսար վարագույր
Վըրան ամեն հոգիի:

Սա իրիկունն ըլլայի ես,
Լի զանգակին դողանջներովն երկնաձեմ.
Խնկապատար, օծուն, ջահված ժամի պես
Սա իրիկունն ըլլայի ես:

Սա իրիկունն ըլլայի ես,
Իմ անդորրիս մեջ ոգևար աղջրկան
Մարող ճըրագին բոցեր տալու իմ ցուքես.
Սա իրիկունն ըլլայի ես:

Մա իրիկունն ըլլայի ես,
Լի գոռ ծափովն օվկիանի ջուրերուն.
Մյուքին ծաղիկ մեղեդիքովն ակաղձուն,
Մա իրիկունն ըլլայի ես:

Մա իրիկունն ըլլայի ես,
Որ կը մարի սատափ բարձին վրա ցայգուն.
Թոթափող վարսքը գունագեղ ու ծրփուն,
Մա իրիկունն ըլլայի ես:

Մա իրիկունն ըլլայի ես,
Համայնական, չքնաղ, քաղցրիկ, լուսագես,
Եվ ամենուն տայի հուրքես, ոսկիես:
Մա իրիկունն ըլլայի ես:

ՀՈՎԸ

Ալիքներուն վրա ոստոստող հովն ըլլայի,
Ու ջուրերուն խուլ մըռունջին մեջ ամայի՝
Ձկնորսներու ականջն ի վար փսփըսայի
Սիրված երգեր, քաղցրութիւնով օծուն բառեր:

Հովն ըլլայի կատարներուն վրա պարանցիկ,
Եվ ձյունին մեջ սառող մարդուն համար լայի.
Հովն ըլլայի՝ հողվրտիքին մեջ երգեցիկ՝
Ու ծրծեի տակավ գաղտնիքն ես Անդիի:

Ձըմեռներուն ես ամպավար հովն ըլլայի,
Եվ անձրրագ խուղերու ձիչն հորձքիս ձուլած,
Անցորդներու հոգվոյն վըրա փշրովեի
Իբրև ալիք: Ու տանեի հոն կոծն ու լաց

Տըղաբերին, որ հողին վրա կը գալարի
Եվ անսրվաղ մանուկներուն, ու գրկաբաց
Մատաղատի, որդեկորույս սորն ալ՝ որուն
Տարիքին բոցն հոգվոյն մուխին մեջ կը մարի...

ՀՅՈՒՂԸ

Դաշտի ձամբու մը վըրան,
Կամ ըստորոտը լերան,
Ուղևորին ժամանման
Ըսպասող հյուռն ըլլայի:
Ու գգվանքիս կանչեի
Ես ձամբորդներն անժաման,
Ու ձամբուն վրա մենավոր,
Ու ձամբուն վրա ոսկեման,
Եկվորներուն դիմավոր՝
Ծըխանիս ծուխն ամպեի:

Ու գրգանքիս կանչեի
Ուղևորներ պարտասուն,
Ու բարևի մը փոխան
Հազար բարիք ես տայի:
Հազար բարիք ես տայի.
Գոլը կրակին ձարձատուն,
Կութքը բերրի դաշտերուն,
Բոլոր միրգերն աշունի,
Ու մեղր, ու կաթ, ու գինի...

Ու լըսեի ես ցայգուն,
Քովը կրակին ձարձատուն,
Երգն իրիկվան եկվորին.
Ու ջամբեի ես ցայգուն
Երազներով պատարուն
Նինջ՝ իրիկվան եկվորին:
Ու լըսեի ես այգուն,

Մրտապատար ու տրոփուն
Գովքն իրիկվան եկվորին.
Ու դիտեի ես այգուն,
Ու խոկայի օրն ի բուն
Երթն իրիկվան եկվորին...

Ու ձմեռներն ալ համբուն,
Հըրավիրակ զըվարթուն,
Կանգնեի քովը ճամբուն.
Ու ձյունապատ հեք մարդուն
Ես հայրորեն, լայնաբաց
Երկու թևըս պարզեի.
Մի՛շտ քաղցրագին, նյութացած
Հըրավերն ես ըլլայի:

Ա՛հ, ըլլայի՛, ըլլայի՛
Դաշտի ճամբու մը վըրան,
Կան՛ ըստորոտը լերան,
Ուղևորին ժամանման
Ըսպատող հյրնդն ըլլայի:

ԲԱՂՁԱՆՔ

Արարաշես Հարությունյան քանասպրեդին

Բարձունքներու լայնշի ճամբան ըլլայի,
Որ ծաղկահյուս կողերե վեր կը մագլի,
Ու գագաթին հասած՝ նոր ու հեշտալի
Հորիզոնին սնդուս գիծին կը նայի:
Ու տանեի հոն հոգիներն ըսպառած,
Չանձրոյթն՝ որոնց ոլորտին վրա կը փլչի,
Ու ցույց տայի՝ լայն հորիզոն անուրջի՝
Բերրի դաշտերն ու ճամբաներն անմոռաց՝
Ուր քաղցրությունն հոգվոյն կ'ըլլա հակուրջի:

Կատարներուն, հագած երանգ հինայի,
Մրգաստանին, այգիներուն, դաշտերուն
Մեջ պարագնաց հովին խմբերգն ըլլայի:
Եվ ըլլայի ձայներիզը թրթռոուն,
Աղբյուրներուն, կապուտաչվի ակերուն,
Լիճին խաղաղ, ծալծալ մրմունջն երերուն,
Շառաչն հրզոր՝ օվկիանին, գետերուն,
Համայնական Ձայնն ըլլայի, Ձայնն անհուն
Ու խնձիղովս անպարագիծ կայտոուն
Քերթողներուն լեցվեր հոգին ամայի:

Անտառներու մենության մեջ սխրալի,
Անբարձուղեշ ծառերու սորճ թներուն
Վըրա թառող լըռությունն ես ըլլայի.
Կամ ըլլայի արահետը խնկագույն,
Ծառաստվերի մութ ձորձին մեջ պլլըվող.

Կամ ըլլայի կոհակուռույց ալելուն
Հարևանի հեղեղատին լուսաշող,
Ու քերթողին տաղես վանկեր ես տայի:

Երգն ըլլայի թռչուններուն ծնծղաձայն,
Ու դառնայի ուրախության ճիչ մը լայն,
Բանաստեղծի հոգիներուն մեջ նրկուն,
Ուր կը թախծի խոհանքն ամպոտ, անանուն՝
Ինչպես որի՝ թառած շիրմի մը գլխուն:

Եվ ըլլայի Լույս, Ձև, Երանգ, Թրթրում,
Կյանքի փաղփուն պատմուճանը ծիրանի,
Կենսաբաղձիկ հոգվոյն երազն անպատում.
Եվ անձրևեն վերջ անարև ու տրտում,
Հառաչաձայն անձրևեն վերջ երբեմնի,
Նըշուլեի ես վայրկյաններ երջանիկ,
Արևաշող ժըպիտ, ծափեր ու խնդում՝
Բանաստեղծի հոգիներուն մեջ մենիկ:

ՀՈՎԸ

Պատուհանըս մատնահարեց ու անցավ,
Հովն հերարձակ աշունին.

Չարաճրճի ինչպես աղջիկ մը, ինչպես
Խաղընկեր մը՝ դրրան ետին մոռցրված՝
Պատուհանըս մատնահարեց ու անցավ,
Հովն հերարձակ աշունին:

Իր ետևեն ես կը վազեմ շնչահատ,
Ու շրվարտուն ու հոգնած.
Ինք խույս կու տա իմ գրգանքես, թևերուս
Պարապնդումն է դատարկ.
Բայց անառակ՝ երկու ձեռքես կը փախչի,
Մինչ ետևեն կը վազեմ ես շնչահատ,
Ու շրվարտուն ու հոգնած:

Մինչև դաշտերը կը վազեմ հետապինդ,
Մինչև անտանն իսկ կ'երթամ.
Բայց ամենուն կրնա ընել ինք դարպաս.
Թուփին, ջուրին, տերևին.
Ու լըճակին գիրկը կ'իյնա, կամ տեսնես
Ծառին կատարն է թառած:

Մանուկի պես կը պլլըվի երբեմն ալ
Մայր թուփերու քըղանցքին.
Եվ երբ զինքը կը կանչեմ ես սրդողած՝
Կը քրքրջա զինք անդին:
Շանչ, ապտակ մը կը զարնե մերթ երեսիս,
Նույն վայրկյանին կը փախչի,

Եվ ես ի զճուր կ'իյնամ նորեն ետևեն,
Մինչև դաշտերը կը վազեն հետապինդ,
Մինչև անտանն իսկ կ'երթամ...

Եվ երբ հուսատ կը հեռանամ թիկնադարձ,
Կըռնակես վեր կը մագլի,
Կամ մազերըս կ'ուզե համրել, կամ հանկարծ
Ուժգին մեջքիս կը փարի:

Եվ երբ ցասկոտ նորեն ետիս ես դառնամ
Վաղճից փախեր է արդեն,
Ու չորս կողմըս կ'ավրըշտըկե ու վարդեն
Կ'առնե անոր սակավարյուն շափրակներ.
Ու, դարձյալ՝ երբ կը հեռանամ թիկնադարձ՝
Կըռնակես վեր կը մագլի...

ՏԵՐԵՎՆԵՐԸ Կ'ԸՍԵԻՆ...

Ոսկի շաղով օծեցիր
Կապույտ ծաղիկն ակերուն,
Լիճերու պորտը սարսռուն,
Ու գետակներն ափնածիր:
Արև, մեզ ալ ոսկեզօծե, արև, մեզ ալ, անհ, մեզ ալ...

Ոսկի թույրեր սրսկեցիր
Բլլուրներու կողն ի վար.
Փայփայեցիր հողմավար
Դաշտերուն վարսքը ցանցիր:
Արև, մեզ ալ գգվե մոտեն, արև, մեզ ալ, անհ, մեզ ալ...

Ոսկի մատիկդ հրպեցիր
Եվ համբույրիդ դրրի բոց,
Իրիկվան մեջ այս հեշտին,
Մարիներուն ու մարդոց,
Աղջիկներուն՝ կաթնածիր
Ու վարդ մըշուշ ճակատին:
Արև, մեզ ալ ողջագուրե, արև, մեզ ալ, անհ, մեզ ալ...

Ոսկի կյանքը մեզ տըվիր.
Եվ առանցքը դուն եղար
Մեր ավիշին հոծ տենչին.
Տակավին մի՛ բաժնըվիր
Եվ հնչեցուր ոսկելար
Անհուն քընարդ՝ հեղ մըն ալ.
Ուզե քիչ մը համենալ,
Համբուրել մեզ վերըստին:

Ու չը ծագած դեռ ջնջին,
Բայց անգորով ու ցրտին
Լույսն անհունեն մոլորած
Լուսավորին առաջին
Կենսավետե մեզ ամենս ալ, արև, ամենս, ամենս ալ...

ԿՆԵՐԹԱ ԱՐԵՎՆ ԻՐ ԶԱՏԿԻՆ...

Կարմիր, նախշուն հավկիթի պես
Կ'երթա արևն իր Զատկին.
Ահա՛ կ'առնեմ, կրկին կրկին,
Մեղույշ բարևն՝ իր ծառերեն
Ներս երկարող հուր թաթիկին:
Անցանվ ծովեն մեծ կույսն հրավարս,
Ու կապույտին եղավ ինք հարս:
Ու ջրծաղիկ մը զերթ՝ լայնշի
Լըճակին մեջ. ամպ-մըշուշի
Լըճակին մեջ հոիզոնին՝
Դեղին թերթերն իր կ'ընդունին
Զենիթին երգը վարդագին:
Եվ երկինքի նոր տարփանքին
Եվ հիացքին զերթ նըշանակ՝
Կ'ընծայվի թանկ ու փառունակ
Շողակն առջի լուսավորին:

ԻՐԻԿՎԱՆ ՄԵՋ ԽՈՐԻՆ...

Իրիկվան մեջ խորին,
Երբ օդահաձ կը թռչի,
Ծիրանեծաղիկ փետուր անուրջի՝
Հիր ճառագայթն արևին՝
Հեծքն է աղբյուրին մեջն ամեն ճիչի:
Իրիկվան մեջ խորին,
Երանգներ երբ ջուրին
Մեջը մարմրին,
Ու թանձրամած ժլխորին
Իյնան թևերը մեկեն.
Իրիկվան մեջ խորին՝
Կարկաջն աղբյուրին կը կանչե հստակ՝
Հովիկ նաժիշտն՝ իր ջուրին
Խաժ հանդերձը փոթելու:
Եվ իրիկվան մեջ խորին,
Ծանրը ինչպես ակելու,
Կարկաջն աղբյուրին կը կանչե հստակ,
Դեռ համեցող հոտն ըսպիտակ
Գառնուկներուն՝
Որոնք հեռուն՝
Մըթնշաղին մեջ կ'իյնան
Բաղիլներուն պես ձյունին:
Եվ իրիկվան մեջ խորին,
Իրիկվան մեջ ծավալական ու բուրյան,
Կարկաջն աղբյուրին,
Իր շրջակայքի
Հովանոցներուն մեջ կը պըտուտքի,
Հոն ծաղիկներուն ու տերևին հետ,
Ըսպասելու որ ծագի
Լույսն առաջին լուսավորին:

ԻՐԻԿՎԱՆ ԻՂՁ

Օրհորդ Նարդիկին

Իրիկվան մեջ անհետելու հույսն ունենալ,
Եվ հանձնըվիլ նուրբ կածանի մը քըմայքին.
Խորխի մը պես թողնլ ձանձրություն ու հափրանքն ալ,
Եվ անդորրով պատմուձանեղ հիվանդ հոգին:

Ու լույսերնվ պարածածկել հիվանդ հոգին.
Քույր ունենալ ջուրին կարկաջն ու կապույտ բալ,
Եվ ունկնդրել ճամբուն քովերն երգող սյուքին,
Մեծ քաղցրության մը խառնըվիլ, ու մենանամլ:

Ընկերն ըլլալ ցորեններուն, մրգաստանին
Դուռը բանալ գավկի մը պես, մըտերմորեն,
Ու թողուլ որ շահարիկներ ըզքեզ տանին
Թևապարփակ՝ լայն լըռության մը համորեն:

Հոն շրջասփյուռ ծառերուն հետ եղբայրանամլ.
Տարփոն ըլլալ ծաղիկներուն. ծովածավալ
Իրիկվան մեջ՝ անհետելու հոյսն ունենալ...

ԻՐԻԿՈՒՆՍ

Բանաստեղծ Վահրամ Թաթուլին

Իրիկունս է բարի՛, բարի՛, ու լիաձեռ ու հոտևան,
Ոսկի ուղ մը՝ կամուրջ եղած ընդմեջ տիվին ու գիշերվան:
Վարսադիտակ ծառերուն տակ կը կղկաթիմ լույսին համար.
Արևին պերճ լույսին համար՝ որ կը փաղփի քրքմանըկար
Մեջն հոտևան ծայրիներու ծայրածավալ ծաղիկներուն՝
Ուր դիցանվեր բաժակներու քամեց ամբրոսն անհագ մեղուն:
Ծառոց ետին ճաճանչավուխտ պաստառ մըն է արևն ոսկի,
Ուր ծաղկածին ուղեշներու ճամուկ հյուսքը կը սողոսկի:
Ու զեփյուռն ալ, կայտռուն համբույր, մանկություն մ'է
վերադարձած.

Ու ջրցայտքն ալ՝ փսփսուքն է բարեկամին՝ մըտերմասաց:
Սյուքն աղջրնակ՝ որ հյուսիսեն կը քնքշանա հոգվույս վըրան.
Ու ջրրցայտքն՝ որ լաջակ կ'ըլլա նարկիսներու գլխուն դեղձան,
Կամ արտասուք՝ աչքերուն մեջ շահպրակներու հույլին
ցիրցան

Ու քաղցրությամբ կ'օծե մենիկ ծաղիկներուն այդ լըռարան:
Ու թերթիկներ՝ շահարիկի շընորիք՝ կ'իյնան ափերուս մեջ,
Բաց ափերուս՝ որ կ'երկարին լույսի խուրձին փողփողենէջ:
Ահա՛ կ'անցնի, մըշուշված բիլ կագով տեսիլ մ'ալ զերթ ալիք.
Զարմանուհի մ'է վարսագեղ, կաթ ու վարդի՛ հըրաշալիք...
Հավերժահարս կաթ ու վարդե, ծաղիկ, ճաճանչ, ջուր ու
զեփյուռ...

Շանտ էր լեցուն հոգվույս, ճվ Տեր, բազմագեղումն այս
շրջասփյուռ...

ԼՈՒՄՆԱԿ ՔՈՒՐԻԿԻՍ

Ա

Երեկ գիշեր մոռցեր էիր,
Լուսնակ, գիտե՞ս,
Երեկ գիշեր մոռցեր էիր պատուհանիկս իմ համեստ.
Պատուհանիկս իմ անտես՝
Ուր մութ մը գորշ վիժակի պես էր կախվեր:
Հոգ չէ՛ր, այդ մութն ըրի խորան հսկումի՝
Ուր պաշտանքի ո՛չ մեկ ծաղիկ կը թռռմի,
Ուր մութի տակ լոկ նինջ մը կա լուսանվեր:
Երեկ գիշեր անցար քովես,
Անցար, գո՛ցե անգիտակ,
Անցար՝ և ես՝
Քու հեռավոր պերճանքներուդ շլացքին տակ՝
Ջուրի ցայտքի մը պես զըվարթ հծծեցի:
Օ՛հ, պարտեզը չէ՛ մոռցեր,
Եվ արիշն ու սարքինան
Իր լույսերովն է օծեր:
Ու նայեցա հանդիպակաց ծաղկաստանին ալ վըրան,
Լեւակներուն վրա կապույտ,
Չքնաղ, պչրոտ ու անփույթ՝
Դաստակդ էիր երկարեր:
Ու դիտեցի,
Չէիր մոռցեր սա ծըխանն ալ դըրացի,
Չէիր մոռցեր և ճամբաներն ամայի,
Չէիր մոռցեր...
Չէ՛, այսօր ալ զիս մոռնայիր,
Եթե այդպես պետք էր ըլլար, որպեսզի

Արծաթեիր շուրջս անխըտիր
Ամեն դալար ու ծաղիկ:
Որովհետև ես քեզի
Մտքիս թևովն ալ կը հասնիմ երջանիկ.
Քանզի նույն իսկ եթե ըլլաս
Անպին ետին ալ պահված՝
Ես կը հասնիմ անկասկած,
Քու պերճ կայքիդ՝ հեք իրերուն համար անհաս:
Ես կը հասնիմ անկասկած,
Քեզի՛, քեզի՛, քնյր աստված,
Եթե երբեք իմ հոգվույս
Լուսախորշին մեջ պահված
Վերջին նըշույլն ալ՝ անլույս
Խոռոչի մը ծոցն իյնա.
Վերջին նըշույլն այն ցուքերեն՝ զոր գիշերներն եմ ժողված.
Լիալուսնի արծաթաշող գիշերներ...

Բ

Մահիկ ոսկեսար, այս գիշեր նորեն
Սարսռացի լույսիդ մեջ երանական.
Եվ հոգիիս մեջ ինկան
Խայտանքի նոր թիթեռներ.
Ծիածանի սանդուխեն վեր՝
Նոր երանգներ տարորեն:
Մահիկ ոսկեսար, այս գիշեր նորեն,
Մոռցրված երգի ծըվեն,
Կամ անուն,
Անհուշության ոլորտներուն
Միգամածին մեջ կորսրված՝
Դուն՝ ծաղիկներ ցնծության

Նըշուլեցիր հեղակարծ,
Հոգվույս մեկ փըլուզակին վերև,
Հինավուրց որմի մը բացատքեն:
Մահիկ ոսկեսար, այս գիշեր նորեն,
Մեկ լուսեղեն վայրկյանով,
Տարագրեցիր հոգվույս մըռայլն համորեն:
Օ՛հ, աս ի՛նչ ճախրանք, ծ՛հ, աս ի՛նչ գորով,
Այս գիշեր, նորեն,
Պատուհանես ներս սահեցար հուլորեն.
Շոշափեցիր վարագույրներն ըսպիտակ,
Եվ աշտանակն արույրե,
Եվ հայլիին մեջ վառեցիր նոր ճըրագ:
Եվ ամեն մեկ հըպումիդ
Հոգին էր որ ինկավ լազվարթ ձեռքիդ տակ:
Ներն, ան, ներն,
Որ վայրկյան մը վերջ, հիմակ,
Սեղանին վրա նյութե լամպարս եմ վառեր,
Ըսելու համար թե քեզ չեմ մոռնար, թե քեզ չեմ մոռցեր...

ԻՆՉ ԱՐԲԵՑՈՒԹՅԱՄԲ...

Գեղամ Բարսեղյան բարեկամիս

Ինչ արբեցությանը, ծառեր, լույսին մեջ,
Ծառեր հովին մեջ և անձրևներուն,
Վարսավոր ծառեր, ծառեր երկնուղեշ,
Ու ծառեր մատաղ՝ ծովածուփ կանանչ
Ցորենի ցանքին գոգն ինկած շվարուն՝
Ամենն ալ կյանքին կ'ընպեն հորդ ճաճանչ:
Ինչ արբեցությանը խոտն՝ որ հողեն վեր
Կ'ելլե, ըզմայլնն՝ կը բանա լույսին՝
Վայրկյան մը ապրող իր ցողե այքեր:
Ինչ արբեցությանը ծաղիկներ շաղին,
Ծաղիկներ լույսին, մըտերիմ ձեռքին,
Ըսպասումներուն մեջ կը նըվաղին:
Ինչ արբեցությանը ամենմեկ արոտ,
Ամենմեկ բլրակ՝ իր կանանչ ձակտին
Կը կապե երփնած ծաղիկե նարոտ:
Ինչ արբեցությանը դաշտերեն խորոտ,
Եվ հարս հովիտեն՝ կարմըրոտանի
Կ'առնե արագիլն իր դարձին կարոտ:
Ինչ արբեցությանը սարյակներն, արթուն,
Լնյաը կը ծըծեն, լնյաը կը հծծեն,
Միգաստաններու մեջեն սաղարթուն:
Ինչ արբեցությանը ձյուն ձայեր, ծրփին,
Բարձրեն՝ օդաճեմ լյուղ կու գան. արփին
Մեջ կ'ոսկեզօծին ու կը թևանան:
Ինչ արբեցությանը տատրակն հարսենի,
Առագաստ ըրած ծառի հովանին՝

Կըսպասե տարփոտ իր վարուժանին:
Ինչ արբեցությանը թիթեռն է բացեր,
Լեւակի մանրիկ լիճին վրա փրփրուն՝
Առագաստաշեն իր կաթ թնիկներ:
Ինչ արբեցությանը ծիրանի դաշտին
Շեկ ծաղիկներուն մը վազե մեղուն,
Ծըծել իգայի պտկունքներն հեշտին:
Ինչ արբեցությանը ծովերն են կապույտ,
Գետերն՝ հորդաջուր, աղբյուրներ՝ գեղուն,
Լիճեր՝ խաժագույն, առուն՝ շուտափույթ,
Լոռածամ առուն՝ որ կ'անցնի քովեն
Ուռեստաններու գեջ, լսնակապույտ:
Ինչ արբեցությանը ամպեր կը թոթվեն
Հրաշալի հեղուկն իրենց ըստինքին՝
Որ զերթ ասղանի վար կը սողոսկի՝
Մարելու երկրին պասուքը ոսկի:
Ինչ արբեցությանը զայն կոնշտ կը խըմեն
Համագրավ տապեն սարսատած հողին
Ծընունդներն ամեն, ծակտիքներն ամեն:
Ինչ արբեցությանը հոգին կ'ընդգրկե
Այլակն հորդահոս՝ ծայրիի բույրին,
Ծաթրին, անանուխ, վայրի ռեհանի
Բազմաբուրումներն ըստաշխ ու խունկե:
Ինչ արբեցությանը կ'ընդգրկե անի.
Բոլոր ձևերն ու երանգներն ամեն,
Բոլոր գոյությանց, բոլոր տարրերուն
Իր մեջ անդրադարձ ծիածանում են՝
Աստվածն՝ որ եկավ՝ չեն գիտեր ուրկն...

ԱՅԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1901

ԵՐԳԸ

Լուսինն հայլվույն մեջ առվակին հեգասահ
Ձույլ արծաթի դեմքն իր անույշ պատկերե,
Լուռ ու պարզկա գիշերին մեջ կ'ազդեն ահ
Գունդեր հրսկա՝ կազմակերպված ծառերե:

Հեռոն, հեռոն ձայն մը հուզիչ, տխրաշեշտ,
Գունդերուն մեջ հրսկա լ'ահեղ ծառերուն,
Կը մարմըրի, տըխուր սըրտի սփոփ հեշտ,
Փրփրոտ ծփանք ցավի հորդ ալիքներուն:

Հեռու քաղքի ժըխտրներեն տաղտկալի,
Խորհրդավոր լռության մեջ գիշերին,
Երգով մ'անշեջ, սիրով, հույզով, խանդով լի
Թաղել կ'ուզե կարծես սերերն իր սիրտին:

Լուսնակն աղու դակլության մեջ նվաղի,
Առվակին ձայնն ալ կորսվի, կ'անհետի,
Բլրույն կատարն սուրբ ալ քունի մեջ թաղվի
Մասնակցելով մարդուն երգին սև սուգի:

1901, օգոստոս, Սվազ, Ս. Հակոբ

ՄՈՒԹԻՆ ՏԱԿ

(Մոսկում)

Կիսալուսինն հազիվ թե շող մ'արձակած,
Թաղվիլ կ'երթա մութ-գույն անպերուն ետին,
Տարտամություն մը կը պատե խորհրդազգած,
Լուսավորներն և հուսկ իրերն ալ հետին:

Այդ անորոշ, տարտամագին մութին մեջ
Գորշ ցցունք մը կողին վրա սեպ սարերուն
Կը ներարկե երակներուս դող մ'անշեջ,
Մութ սոսկում մը արհավիրքով պատատուն:

Ու կ'ունենամ անդրադարձում մը կյանքիս,
Լույսերն երկնի կ'ըսեմ հույսերս էին վառ,
Որոնք սիրտիդ բաղխելով քու համակ սառ,
Անհետացան՝ թողլով միայն մոխր՝ սիրտիս:

Սարին ցցունքն ալ այդ մթին, ըստվերոտ,
Մտաբերել կու տա լքումդ ինձ անգույթ,
Բաժնվեցանք մենք իրարմե, ճի, շատ փույթ
Ըսկսած դեռ, հազիվ, սիրույն մեր կյանքոտ:

190<1>, Սվազ

1902

ԻՐԻԿՎԱՆ ԴԵՄ

Հեշտ այգուն մոտ երազեցի, մըրափիս մեջ,
Վառ գույներով դրասանգված երգը կյանքին.
Եվ դողդոջուն ծիածաններ մետաքսառեջ
Ու փաղփածոպ, կ'երկարեին աշխարհ մ'անգին:

Օրվան կյանքի տըվայտանքներ՝ իմ հորձանուտ
Երազներուս հըմայքն ի սպառ փարատեցին.
Ու դիտեցի կյանքը մոտեն, զերծ՝ պատրանուտ
Խոլ խաղերե,- կոտտանքներով դաժան խոցին:

Իրիկվան դեմ... Ըստվերները կ'իյնան արագ:
Ջուր առտըվան երազանքներս ես կ'որոնեմ.
Ընպեց անոնց լույս շիթերը սեր մը վայրագ.
Հեծեծանքիս հետ մընացած մինակ, հոն եմ...
1902

ՀՈՒՇԱՊՍԱԿ

Թուղթին վրա ձերմակ
Էջ մը սարսըռուն,
Կամ գանկերուն տակ
Հույլերն հուշերուն,
Կը ձուլեն հըստակ՝
Հիշատակն անհուն...

Եվ թող անապակ՝
Նկարն այս սիրուն,
Ձոն ըլլա՝ շիտակ
Թարգման սիրտերուն.
Ձոնը՝ հիշատակ՝
Անձայն, բայց խոսուն:
1902, Սվազ

ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ

ՓՈՇԻՆ

Ռուբեն Զարդարյանին

Շարքովն եզերված բարտիներու հոծ
Լայն ճամբուն վրա, քաղաքին մոտիկ,
Իրիկնամուտին, պայծառ խորտիկ,
Փռչիի պար մը կ'ելլե հողմակոծ:

Կ'ուրովի թախծոտ, կը շրջի տխուր
Ուռեցած շունչովն բիրտ հովին հըսկա.
Սիրտըս հուզված է, միտքըս կը խոկա
Նենգություններուդ, դավերուդ անլուր:

Եվ ինչպես հովը կը քալե արագ,
Փռչիի անթիվ ամպերուն բոլոր
Ցրվելով խառնակ տարրերը մոլոր,
Տիրապետումի հույզերով վայրագ:

Արհամարհանքիս հովն ալ անխընա
Պիտի ընդոտնե փռչին կեղծ սիրույդ,
Եվ ժըպիտներուդ մեջեն պատրանուտ
Սիրտըս միշտ կանգուն պիտի բարձրանա:

ԾԱՂԿԵ ՔԱՌՅԱԿ

Քերթողի վառ խանդով գրված
Քառյակներեն ավելի,
Ես կը սիրեմ նրբակազմած,
Գունեղ քառյակը ծաղկի:

Նկարագեղ ոճով գծված
Պատկերն հուզիչ է նվազ,
Քան դաշտերն լայնատարած
Քաղված ծաղիկն հեշտանազ:

Հո՛ն, բաժակին մեջ ծաղիկին
Ոսկեփոշի թևով գեջ,
Սիրով պատած սիրտի մ'անգին
Կ'առնե պատկերն ելևէջ:

Այդ պատկերը շատ ավելի
Հուզիչ է՝ քան քերթողին
Հույզով մ'անհուն, անպատմելի
Գրած տողերն քառյակին:

ՄԵՐԺՈՒՄ

Մեկ համբույրըդ զիս պիտ' ըներ երջանիկ,
Դուն զլացար ինծի շնորհն այդ գողտրիկ,
Դժնե «ոչ»ըդ թքիր ինծի անտարբեր.
Ես այն օրեն կը տառապիմ տարուբեր:

Դուն զլացար ինծի շնորհն այդ գողտրիկ
Ու սևերու մեջ թաթխեցիր իմ մեղմիկ
Ժպտիս ցոլքը, մերթ վառվառուն, մերթ հանդարտ.
Ես այն օրեն եղա թշվառ մը անբախտ:

Դժնե «ոչ»ըդ թքիր ինծի անտարբեր,
Այդ «ոչ»ըդ սուր սիրտես սորեց արյուններ.
Մերժումի այդ սառ լախտն, ավանդ, վշտածին
Գալարեցուց սևերու մեջ իմ հոգին:

Ես այն օրեն կը տառապիմ տարուբեր.
Վիշտը սիրտըս իմ ըրավ քանդ ու ավեր.
Այն օրեն երբ սև բաժակըն այդ թույնի
Ընպեցի ես, սիրտըս բյուր բյուր կ'արյունի:

1902, Սվազ
1903

ԴԵՂԻՆ ՎԱՐԴԵՐ

Դեղին վարդեր մայիսի,
Բուրումներով խնկավետ,
Թալկության մը մեջ հավետ
Կը տժգունին մեկուսի:

Հեք սիրտերու մըտերիմ,
Տժգոյն վարդէր մայիսի,
Հեշտ նազանքով մը կույսի,
Ու, հատնումեն դիտերիմ,

Կու լան: Հեքով նըվաղկոտ
Եղկ բուրում մը կը խուսի
Տժգոյն վարդէն մայիսի.
Ու կանգ կ'առնէ իսկոյն հոտ:

Լըքված հոգին մեկուսի,
Որ կը մըխսա անտերունջ,
Մինչև խամրի ալ անշունջ
Վարդերուն պես մայիսի:

ՀԻՇԱՏԱԿ

(Միրերգ)

Մութ ըստվերներ, ծավի լույսեր ցիրուցան՝
Ցուրտ սարսուռով, լույս-հույզերով պարուրված,
Հըպունով մը ազդու՝ եկան ու անցան,
Հուրքոտ բոցեր միայն թողլով շրջահած:

Այդ բոցերը փայլեցան հոս մըշտարծարծ,
Մեր վառ սիրույն հընոցին մեջ ոսկեծին,
Անէացած, խելահեղած հեղակարծ՝
Պըլլըվեցա հիշատակիդ առանցքին:

* * *

Անցար, գացիր, բայց թողուցիր արյունող
Ասղընտուքը տագնապահույզ լըքումիդ.
Բոց սերեն վերջ՝ լըքումի վիճտը մրրկող:

Չէ՛, մի՛ ըլլար, անգնութ, այդչափ եսասեր՝
Սըրտիս՝ որ դեռ չէ՛ վարժըված աներկմիտ
Մոռացոնքին: Ան չի՛ կըրնար սառիլ դեռ:

ՏՂՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ

Գարուն է, ծիլ առին ծաղիկն ու դալար,
Կը շողա լույսն եթերին մեջ կապուտակ.
Ձըմրան խոժոռ երկինքը որ միշտ կու լար՝
Բիլ հըրձվանքով մը կ'ողողվի ալ հիմակ:

Կյանքի գարնան մեջ դուն ծաղիկ նորածիլ.
Աղետաբեր խորշակով մը խամրեցար.
Մանուկ հոգիդ ալ – հեշտ բուրում մը – հածիլ
Գընաց կապույտ անհունին մեջ լայնատարր:

Անվերադարձ մեկնումդ, ավանդ, մենք կու լանք
Խուլ հեծքերով ու արցունքով դառնագին,
Եվ կը մարի մեր սըրտին խինդն ու տենչանք

Քու արևիդ շիջումին հոծ շուքին տակ՝
Չըխորհելով թե անըստվեր քու հոգին
Զըվարթումի վերացում մ'է ալ հիմակ:

ԲԱԺՆՎԱԾ ՄԻՐՏԵՐ

Հնքոտ շունչեր կու գան ման,
Ու հրրձվանքով կը ժրպտինք.
Կ'երկնեն կապույտ մ'աննըման
Բիլ ծովն անհուն ու երկինք:

Եվ բուրումներ կու գան ման,
Ոգևորում մը հեշտին
Արբշըռանքով մը հուզման
Կ'ամոքե վերքը վըշտին:

Հոգիս ունի խինդն այգուն,
Ու դայլայլը թըռչունին.
Սիրտըս քընար մ'է անքուն
Որուն երգեր ցավ չունին:

* * *

Երազի մը պես գացին,
Տարիները սահեցան
Այն օրեն՝ երբ ըզգացին
Սիրտեր ցունցը բաժանման:

Երբեմն արցունք մը ցավի,
Զիս վըրդովեց խըռովքով.
Երբեմն ալ հույս մը ծավի
Շողաց հոգվույս մութին քով:

Բաժանումեն վերջ, իրավ,
Ինչ գորովով, ինչ խանդով

Կը փարին սիրտեր, ծարավ՝
Միացումին հեշտանքով:

* * *

Երազանքներ զիս կ'օրրեն
Օրորումով մը հանդարտ.
Հեռուն լեռներն, ձորերեն,
Միշտ կը հառիմ ես անթարթ,

Ծածանումիդ մոտալուտ
Հույսերովը մոլորուն,
Տենդով կըսպասեմ գալուդ,
Ցընծումին մեջ երգերուն:

Ալ սիրտս ունի խինդն այգուն,
Ու դայլայլը թըռչունին.
Հոգիս քընար մ'է անքուն
Որուն երգեր ցավ չունին:

Կ. Պուլիս

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐՅԱՆ

Լուռ, մարմարակերտ դամբանին խորեն,
Հանձարի աչքերն անքույթ կը նային,
Լույս ոգիներու կյանքովն երկնային,
Ա՛լ մեկուսացած ունայն ժրխորեն:

Մեռանվ, խանդավառ սերերն երգելեն՝
Ու պիտի հավետ միտքերն հըմային
Իր թունդ քընարեն, ու երգերն ալ հին
Պաշտումով ըզմեզ միշտ պիտի գերեն:

Հույզով մեռանվ ան, հուշքով՝ կ'ապրի դեռ,
Ծառերուն նըման՝ որ թարմ ու դալար,
Իր գերեզմանին կ'ելլեն քովն ի վեր:

Հիացքներ կ'երթան իրեն ետևեն...
Եվ իր հուշքերն ալ, հավետ անմուլար
Ու միշտ ոգևոր՝ դեռ պիտի տևեն:

< 8 հուլիսի, 1903 >

ՄԻՐՈ ՈՒՂԻՆ

Ուղի մ'ունիմ ես նրբանույշ,
– Միրույս ուղին մետաքսավետ,–
Որուն հրմայքն երջանկահուշ՝
Կ'ոգևորե գլիս առ հավետ:

Քընքույշ հյութեր կը փթթին հոն,
Ու հարսնուկներ հըրահոսան.
Հոն կը հյուսեն երգ ու գեղոն,
Ե՛ս, սիրավառ, խանդո՛ղս գուսան:

Իսկ երբ օր մը խըլեն աչքես
Իմ պաշտելի ուղիս՝ անհետ,
Մութ գիշերներն՝ ու ոսկեգես
Չըցուլա ա՛լ արևն հավետ,

Նորեն գըտնեն պիտի ես հար
Միրույս ճամբան, մի՛շտ անմոլոր.
Բավ է անոր ես անդադար
Հըրայրքն ունիմ, պաշտո՛ղմ բոլոր:

ԱՇՆԱՆ ԾՈՎ

Տառապագին աշնան հրգոր ծովը լըքուն,
Երագողն է, միշտ այլայլած, ու միշտ դաժան.
Իր տենդահար ավքերուն մեջ կա վիշտ մ'անհուն,
Զոր ալիքներ մերթ հուզումով դուրս կը պողթկան:

Դեպ ի բարձունքն ամպերու գորշ գուլաներուն,
Իր դողահար նայվածքները կը հառե ան.
Լըքված, սիրող, տենչանքներով, հույզով եռուն,
Որ կ'երագե միշտ դալուկ մը ճակտին վրան:

Ու իր ցավը կըտանի լուռ խարակներուն,
Որոնք ընդմիշտ կ'արհամարհեն զայն անտարբեր,
Փափաքելով կարծես անկե խոսիլ հեռուն:

Ծովեզերքեն մարդիկ կ'անցնին միշտ անգիտակ.
Անկարեկիր՝ լայն ցավին որ զինքն է լափեր.
Մեծ տառապողն ան երագուն է միս մինակ...

< 1903, հունիս >

ՀԻՇԱՏԱԿԻ

Փըրփուրները քարափին
Կ'երկնեն երազն հեշտավետ
Իմ խոնջ հոգվույս մըրափին.
Հույսի շող մը գիս հավետ

Կը կապե նուրբ կապույտին.
Կը խոստանա ծովն անհուն.
Ու այլակներ կը ժըպտին
Հոգվույս տենդոտ իղձերուն:

Անույշ արցունք մը սըրտիս
Քուն կը բերե գովասուն,
Ու դուն ինձի՛ կը մոտիս
Ձինջ նրկարով մը խոսուն:

Ու սիրավառ, ես հանկարծ
Աննյութ տեսքեդ խելահեղ,
Կը պըլլըվիմ, մըշտարծարծ
Հիշատակիդ, ամեն հեղ:

ԱԶՔԵՐԴ

Փոքրիկ Արշալույսին

Մընդուսե գըզվոտ եթերն աչերուդ
Ձյունափայլ ճակտիդ պարփակումին տակ,
Գոհարատուփն է հըմայքով ջերուտ,
Մետաքսառէջ, նուրբ կողքով ըսպիտակ:

Բայց ադամանդի զերթ ցոլք փալփըլուն,
Արցունքի երբոր շիթն հոն չի՛ դողար,
Թովանքը կապույտ այդ երկինքներուն
Կը խուսափի, զերթ անծաղիկ թաղար:

Եվ կամ գոհարի տուփին պես փայլուն,
Բյուրեղ արցունքն, ուր երբեք չի ցոլար,
Արևակին կամ թոշ սուտակներուն,
Զըրկըված շողեն, ցոլքեն դողահար:

ԱՇՆԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգույն.
Լըքված, անտերունջ հոգիներու պես.
Կը ցընդի անոնց բույրն անույշ ու վես,
Հոգեվարք սիրտի հուսկ շունչին հանգույն:

Գոս տերևներուն հետ, արագ արագ,
Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգույն.
Սիրազեղ բույրն ու թովքն իրենց հոգվույն,
Կը մեռնին, հովուն հեծքերեն վայրագ:

Արևուն վերջին ցուքերն աննըշույլ
Կը մարին գոգը ամպին մըթագույն.
Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգույն,
Օր մըն ալ ձյունեն սառելով բույլ-բույլ:

Եվ հուզված սիրտն ալ սիրատանջ մարդուն
Անըզգայության ձյունին տակ, ավանդ,
Կը սառի օր մ'ալ, ինչպես որ դեռ վաղ
Կը մեռնի՛ն աշնան ծաղիկներ տըժգույն...

< Բերա, 1903 >

ՄՇՈՒՇԻՆ ՄԵՋԵՆ

Բամբ սույլ մըն է՝ որ դեռ կը տառապի
Այս գորշ առտվան մշուշին մեջեն.
Տարտամ նայվածքներ դեռ կը դանդաղին
Մըշուշին մեջեն, որ կը խոպոպի:

Խոլ հսկան է ան՝ որ կը տառապի
Հառաչ մը թողլով իր հիմար կողեն.
Ձայնը՝ որ կու լա մըշուշին մեջեն
Կարծես հոգեվար երգ մ'է կարապի:

Թոշ անպիկներեն դեռ կը վարանի
Բոց տարփանքներու ցանցերովն հյուսված,
Երազը կապույտ, հույսը ծիրանի:

Հուրի մը սերըս անոր կը տանի.
Թույլ մըշուշներուն մեջեն թանձրամած,
Մինչդեռ կը հեծե սույլը տիտանի:

< 1903 >

ՔՈՒՆ

Ցուրտ Աշունն մը սարսռագին
Կը հևա իմ հոգվույս մեջ.
Կ'իջնէ գիշերը. Կյանքին
Գիրքը կու լա էջ առ էջ:

Սրսփանքներ տենդագին,
Ու հծծյուններ հիվանդոտ
Հոն կը հածին, կը հանգին
Եղերերգի մը տենդոտ:

Ու, – ձյունապատ հեք քրնար, –
Իմ վեա սիրտըս կը լըռէ.
Ու հոն հեծքն ալ չի մընար.
Լոկ սարսուռն հոն կը բերէ

Իր վիշտերը խուլական,
Ու տենչանքիս իմ հիվանդ՝
Ծաղիկները ավ չըկան,
Չըկանն անոնց բույրն ու խանդ...

< 1901 – 1903 >

< 1901 – 1903 >

ԵԿՈՒՐ

(Միրերգ)

Եկ՛նր, տաղտկալից կյանքըս խաղաղե,
Ըզգալ տո՛ւր ինձի գորովանքն ու հույս.
Պիտի գա օր մ'որ հոգիդ ավաղե
Արագ խուսափումն երազին այս լույս:

Եկ՛նր. վաղը դուն գուցե թարշամիս,
Եվ գուցե տենդով մը մեռնի հոգիս,
Մի՛ խամրեցըներ հույզը պաշտումիս:

Թո՛ղ որ նայվածքիդ ըմպեմ բոցը ջինջ,
Մոտեցի՛ր, քնքույշ ծաղիկը կյանքիս.
Համբույրի մը մեջ մոռնամ ամեն ինչ:

Ա՛հ, այս կյանքն աղվոր որքան դանդաղ է:
Եկ՛նր, ձանձրույթը հալեցուր հոգվույս.
Լույս երազի մը մեջը գիս թաղե,
Բե՛ր ինձի սըրտիդ գուրգուրանքը կույս:
Սկյուտար

ՄԱՀԸ

(Մանուկները կը խոսակցին)

- Հիմա աղբյուրեն անցան:
- Հիմա այգիեն ալ անցան:
- Հիմա գերեզմանատունն են:
- Հիմա թաղեցին...
- Հիմա կը կարդան վրան. կը լսե՞...
- Հիմա ան չի լսեր:
- Հիմա ան չի տեսներ:
- Հիմա թուքը չի կրնար կլլել:
- Հիմա չի կրնար պոռալ:
- Հիմա հալվեցանվ...
- Հիմա կը դառնան:
- Հիմա մինս մինակ է...
- Հիմա ալ չը պիտի գա:
- Հիմա ալ չը պիտի գա:
- Հիմա ալ չը պիտի գա:
- Հիմա ան չը պիտի գա...

1904

ՅԱՅԳԵՐԳ

Դադրեցան ձայներն ամեն,
Ցերեկվան ժըխորներուն,
Կը հընչեն բայց հոգվույս մեջ
Դեռ սիրույդ երգերն անհուն:

Կը հյուծին ցուքերն հիվանդ,
Գիշերվան մեղկ լույսերուն.
Կը փայլի հոգվույս մեջ վառ
Տարփանքիդ բոցը սիրուն:

Կը նիրհեն քունի մեջ խոր
Թըմբիբոլ հրերն ամեն.
Կը հուզվի հոգին արթուն,
Քու սիրույդ թունդ պաշտումեն:

Թո՛ղ մարին լույսերն ամեն,
Ու մեռնին հույզ ու ժըխոր,
Կ'ուռճանա, կյանքոտ հավետ,
Սերդ անջինջ իմ հոգվույս խոր:

ԵՐԱԶ ՕՐԵՐ

(Քանթիկեն)

Կարմիր ծաղիկ մը գարունի
Առտու մ'ինծի նըվիրեցիր.
Ըզգացի թե տենդեր ունի
Երազկոտ միտքըս ուշացիր:

Խանդաղատանք մը հորդեցավ
Իմ նըվաղկոտ լանջքիս տակ՝ ուր
Դողաց սիրո սարսուռն անցավ՝
Ու թովանքը համբույրին հուր:

Եվ ըղձակաթ իմ հեգ հոգիս
Ըզգաց սիրտիդ հուրքն արծարծուն,
Ու մետաքսե ուղի մը գիս
Սեր-Ծաղիկին տարավ ածուն:

Հոն ժրպտեցավ կյանքը ինծի,
Հըմայքներու հույլովն անցավ,
Եվ ուրվական մը կասկածի
Անոր մոտեն երբեք չանցավ:

ՍՊԱՍՈՒՄ

Բողբոջ տենչեր բյուրավոր,
Արագ արագ կ'անհետին,
Ըսպասումեն՝ մինչև որ
Մինակ մընամ ես մըթին
Խոհերուս մեջ տարուբեր:

Եվ ալեկոծ, փոթորկոտ
Մըտածումներ զիս հանկարծ՝
Հորձանքներով, հիվանդոտ
Երազանքով մըշտարծարծ,
Կը պաշարեն տըխրաբեր:

Հևքոտ ծովուն փըրփուրին,
Կամ եզերքին ես հառած,
Հորիզոնեն ալ անդին,
Միրականիս հեռացած
Ուրվականը կը տեսնեմ:

Բայց կ'ուշանա՛, ան չի գար,
Ինչպես այսօր ու վաղն ալ,
Եվ հատնումով ցավագար,
Կը թըվիմ խենթ մը դառնալ
Ցընորքներու մեջ դըժխեմ:

ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Ածուներուն մեջ հիրերուն քընքույշ
Կը վարանի հուսկ հրմայքն հոտևան.
Պերճ ցուք մ'արևեն կը գրգվե անույշ
Փայփայանքներով ծաղիկն իրիկվան:

Խանդաղատանքի մեջ, ցուք ու ծաղիկ,
Բաժանումներու ցավին անգիտակ,
Արբշիռ փարումով սիրո խաղաղիկ
Վայելքին թովքը կ'ըմպեն անուշակ:

Ու մեկը չ'ըսեր անոնց. «Իրիկուն
Պիտի ընե ձեր գրգվանքին վրան».
Կ'անհետի ցուքը մութին մեջ, նըկուն,
Ու կը թարշամի ծաղիկն հոտևան:
Բերա

ԱՆ ԻՄ ՍԻՐՏՍՍ Է...

Հովը պոնդեր կու տա տամուկ գիշերին,
Որ կու լա խոլ, թրթրոուն,
Ինչպես տավիղն եվոլական,
Որուն հըզոր լարերուն մեջ բընավ չըկան
Հեշտությունն ու մեղկ գգվանքը թույլ խազերու,
Այլ կը դողան հեծքով, անթիվ հոն ձայներ՝
Հովն երբ պոնդեր կու տա տամուկ գիշերին:

Գիշերն անվերջ կ'անցնի տըխուր ու թոնուտ.
Դեռ լարերը կը դողան,
Ընպած անդուկ հույզերն՝ ուժգին պոնդերուն.
Խավարին մեջ մոլորուն
Կարծես Տենչը միջոցին մեջ կը թևե,
Մինչ գիշերը կ'անցնի տըխուր ու թոնուտ:

Ա՛հ, սիրտս է ան, սիրտըս, գիշերը մըթին,
Աշնան գիշերը լացող,
Ուր կը դողա անհուսության հովն ուժգին,
Մինչ անձրևին կ'իջնե ցող,
Մինչ ես կու լամ՝ կու լամ հոգիս, կու լան լարերն իր բոլոր
Ու կը խորհիմ թե սիրտս ալ է Աշնան գիշեր մը լացող...

1905

ԱՂԵՐՍԱՆՔ

Կաթեցուր հոգվույս մեջ հույզը կյանքին,
Դո՛ւն, երազներու ծաղիկ դողդոջուն.
Դո՛ւն՝ որ գիշերին մեջեն սըթագին
Հծծեցիր պարերգն իմ տենչանքներուն:

Դո՛ւն՝ որ ժըպտեցար, դո՛ւն՝ որ կը ժպտիս,
Ինձի տուր կաթը խանդաղատանքին.
Կիրքէր տո՛ւր հոգվույս, հըրայրքներ սրտիս,
Տենդոտ պահերու հուզմունքներն հեշտին:

Նոր բարբառումներ ու հոգվո համբույր,
Նոր նոր կակիծներ ու ցն՛վ տուր ինձի.
Վարդավետ ցուքով ծաղկին հեշտաբույր
Թող որ շուրջն հըրուտ երազանքս հածի:

Պահէր մոլուցքի, տենդի վայրկյաններ,
Տո՛ւր ինձ երազին ոսկելար նարոտ.
Երջանիկ ըրե սիրտս՝ որ լըռին էր,
Եվ կյանքս՝ որ հիմակ հույզի է կարոտ:

Կաթեցու՛ր հոգվույս մեջ հույզը կյանքին,
Դո՛ւն երազներու ծաղիկ հեշտալիր,
Դո՛ւն՝ որ գիշերուն մեջ հեծեճագին
Կյանքի վարդենիքն ինձի ցուցուցիր...

ՄԻՐԱԶԱՅՆ ՀԾԾՅՈՒՆՆԵՐ

Տն՛ր համբույրիս խանդոտ՝ շրթունքըդ բուստե
Հուրի՛ աննյութ, փաղփուն ծաղիկ երազի,
Ըսպասումի հովեն տենչըս կը մսի՛,
Ա՛հ, քու սիրույդ ջերմությունով զիս պատե:

Կույս գրկիս մեջ նետե գըլուխըդ չքնաղ.
Ձինջ նայվածքիդ գույգ եթերներդ ինձի՛ տուր,
Ցանե հոգվույս մեջ սիրակայծ սրտիդ հուր
Եվ հնչեցուր առջի սիրույն հոն թակաղ:

Սև սաթի գույն վարսերուդ թովքը բոլոր,
Ու ծաղկալից հոգվույդ շունչը վարդաբույր,
Լեցուր գրկիս, լեցուր սրտիս մեջ թափուր,
Թո՛ղ գգվանքիդ ընպեմ հեշտանքն անսովոր:

Ա՛լ կը հաշմե հոգիս պաշտումն իտեալ.
Լոկ հեռուն ժպտող քու սերդ ալ չունի
Ինձի համար իրեն թովանքն երբեմնի.
Եկո՛ւր, մոտեն զիս սիրովըդ պատե ալ:

1906

ՏԵՍԻԼ

Երբեմն ամպոտ երկինք մը՝ շուտ կը պարզըվի,
Ու լեղակի լիճ մը կ'ըլլա՝
Հոգվույս շլացիկ ծովուն դիմաց:
Եվ իրարու կը ժպտին
Լիճն այն լեղակ ու ծովն հոգվույս,
Քույր ծաղիկներ աներկրային՝
Ջոր մերթ հովի հոսանք մը կույս՝
Անզսպելի ինչպես ալիք գորովի՝
Կը խոնարհե իրարու դեմ:

Ու լիճին վրա կապույտի,
Կը բողբոջի հանկարծ կղզյակ մը բուստե.
Ու կղզյակին վրա, երփներփուն
Ամպիկ մըն ալ կը ցայտե,
Անրջածին ամեն գույնով կը ծպտի,
Ծաղիկ կ'ըլլա, թռչուն կ'ըլլա, կ'ըլլա նայվածք ու ժրպիտ:

Ու շիկնոտ Իդիս ալ, թիթեռնիկ բոցաթև,
Կը թրռչրտի ծաղկաստանին մեջ սրտիդ:
Ու գունազեղ ամպին ետև
Բուստ կղզյակին վրա ծրփուն՝
Չքնադականն, կ'երևնաս դուն:

Ու տեսլական ձևեր կ'առնե դեմքդ համբուն.
Մազերդ՝ անթոշ նարկիս կ'ըլլան.
Ճակատդդ՝ ձյուն կատարներուն՝

Ջոր վարդագնեց արփն իրիկվան.
Եվ աչքերըդ կ'ըլլան գույգ ւն ծառուղիներ՝
Ուր կը ճըչե թռչնակն արձակ ու ճովողուն
Իմ խայտանքիս. ու շուրթերդ ալ՝
Ոսկեգօծ եզրը բաժակին՝
Ուր կը հակին,
Վարդ ու հարսնուկ, կակաջ, նարդոս, գարնածաղիկ, նունուֆար...
10 ապրիլ, 1907

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կը թռվըռա զանգակին վանկը թռչուն,
Ոսկի նափորտ հագած շաբաթ իրիկվան
Տիրանրվեր քրդանցքին տակ դողդոջուն,
Ու ծուխին մեջ մըթնշաղին երկեվան:

Անդոհության ալիք մը ներս կը խուժե
Պիրկ հորանջքեն պատուհանիս կիսաբաց.
Հովին ծեծեն, մարդուն քաղցեն խուսափած՝
Թռչնիկ մըն է՝ որ իր ցավը կը գուժե:

Եկքանիկ մը՝ դեղնակիտված, հողմահար
Թնիկներով՝ իրիկվան մեջ մոլորուն.
Անծայրածիր իրիկվան մեջ դողահար՝
Կ'եղբայրանա խուցիս գըթած իրերուն:

Իրիկունս է խունկ ու ցավով միգամած.–
Խնկամանն է ծուխով, թռչնիկն ոգևար:
Հոգիիս մեջ կըզգամ շարժում մը դժվար.
Անդրաշխարհին հակող շարժում մը կամաց:

Նրբանցքին մեջ մայրս աղոթք մը կը հծծե,
Կ'ապրեցընե սիրելիներն իր ամեն,
Լույսերու մեջ ընկողմանած՝ մեկնումեն
Վերջ իրիկվան՝ ժպտող, անտես մեկ խուցե:

Թռչնակն հոգին տախտակներուն կը ծեծե,
Ու պատերուն, ու հոգիիս վրդոված.

Թռչնական՝ հոգին կ'ուղղե անտես մեկ գիծե՝
Անծանոթին մեջ որոնել իր Աստված:

Խունկը ճամբա կ'ուզեր անցքին անդրաշխարհ,
Հեք թռչնակին հոգին կ'ըլլա այդ ճամբան,
Ու թռչնական ալ կ'ուզեր աննյութ մեկ դամբան,–
Խունկին ծուխը կը պարուրե իր նշխար:

Աներկրային, խաղաղ ձայնը կը լըսե
Մեռածներու հուշքին՝ հոգիս իմ հանգիստ.
Օ՛հ, ես չըկամ իրիկվան մեջ լըռանիստ.
Հո՞ծ իրիկվան մեջ այս երանգ ու լույսե:

Մայրս աղոթքեն վերջ արցունքը կը սրբե.
Խաչանիշ մը կ'ըլլա թռչնիկն՝ օրհնական
Այս վայրկյանին՝ զոր կ'արծաթե լուսինկան՝
Կ'ողջագուրե՛ իր ծոցին մեջ սատափե:

< 16 օգոստոս, 1907 >

ԿԱՂԸ

Նոր պտղեր է լիալուսնակը բուստե,
Որ կ'ընկղմե մեջն իր շառայլ անդոռին,
Կապույտներով պատարուն կաղ մանկուհին՝
Որ մարգին վրա թռչնիկի պես կ'ոստոստե:

Թռչնիկի պես կ'առնե թևթափն իր ուժգին,
Կ'ըլլա ծաղիկ, կախված անտես մեկ ոստե,
Մատն անծանոթ՝ արարչության մը ձեռքին՝
Որ համաչափ քայլերն անոր կը շեշտե:

Շուտ, կորագիծ քայլերն անոր կշռական.
Ո՛վ դաշնավոր չափակցություն, ուր կու գան
Թռչունին սլացքն ու ջրվեժի մեջ վայրէջ:

Եվ անծանոթ գրքի մը զերթ անձայր էջ,
Մարգն՝ երկյուղած՝ ու լսնագօծ ու կանանչ՝
Պահեց աղջկան քայլին դըրոշմն անձանաչ:

ԽՈՒԼԸ

Շուրթի վարդին վըրա կ'առնե ընդմիշտ թառ,
Իր նայվածքին մեղուն՝ տարփոտ, հև ի հև.
Օ՛հ, շարժում մը, որ ընտանի ձևը տար,
Որ մեղրը տար բառին ծանոթ: Ու թեթև

Ու փախըստյա փըսփըստիք մը՝ մերթ օտար
Ու անսովոր ձայնի մ'ըլլար կշռույթ՝ և
Օ՛հ, հնչական լրսելության, անվըթար
Պայծառ բոպեն ծըներ, մանկիկ բոցաթև:

Բայց լռությո՞ւն. շուրթ-ծաղիկն է աննեկտար.
Լըսելիքն ալ չունի հնչյունն անսովոր.
Կը թևածե լոկ անուրջին բոցը՝ որ

Մերթ մեղվաժիր իր աչքերեն կը խայտար,
Եվ հոգիին մեջ սուզելով, հոգեթով
Կը բերե բոցն՝ ըղձալի բառը փութով:

ՀԱՄՐԸ

Պիտի հծծեր անհուն բառն իր տարփանքին,
Աղբյուրին քով, աղջիկներու ականջին.
Բայց անհունը գեթ չըլլար վանկ մը չնչին.
Ջուրն՝ իրեն տեղ՝ կ'երկնե սիրերգն այդ անգին:

Իր խոնկն է ծներ բառն՝ որ հծծյունն է սյուքին:
Ջուրին կարկաջն, հովին մրմունջն իսկ վերջին,
Անհունորեն քաղցրազրվարձ և ուժգին՝
Սլացիկ թնն են իր մեղեդի անուրջին:

Պիտի ըսեր, մհ, ամենն ալ, ամենն ալ...
Բայց չէ՛ կերպեր տակավին բառն առաջին.
Քանզի կ'ըղձա անհունին մեջ միշտ մընալ,

Քանզի բնությունն ալ՝ պարզ ու մեծ՝ միշտ կ'ըսե,
Մի՛շտ կ'ոլորե, մեջն երգեցիկ իր շունչին՝
Մտքին վանկերն, հոգվոյն նըվազը լույսե:

1907, օգոստոս

ԸԼԼԱՅԻՔ, ԸԼԼԱՅԻՔ

ԱՌՏՈՒՆ

Սա առտունն ես ըլլայի,
Թույր ու ճառագայթ հոսելու համար
Խոռոչներու մեջ մըթին, ամայի:

Լուսաժայիտ մոմեր վառելու համար
Սեղանին վրա հոգիներուն վըշտահար,
Սա առտունն ես ըլլայի:

Վարդ պարեգոտով ու խարտիշագես
Ա՛հ, սա առտունն ըլլայի ես.
Ու կաթիլ մը տայի աննյութ նեկտարես,

Ու գեթ ցուք մը տայի ոսկի իմ հուրես
Մութ հոգիի ճըրագներուն ցրտահար:
Ա՛հ, սա առտունն ըլլայի ես:

ԹՂԹԻԿԸ

Ամառ գիշերն՝ անույշ մեղր ու կաթի պես՝
Խուցեն ներս է հոսեր արծաթ ծորակով.
Այծտերևին շուլլըվեր է որմեն վեր՝
Պատուհանեն ներս նայելու ըղձանքով.
Իր տարփանքը բույր՝ հովիկին պինդ փարած՝
Կ'երթա մինչև շուքին անկյունը լրճակ՝
Ուր ծաղկահեր գլխով աղջիկն ըսպիտակ
Մահիճին մեջ ընկողմանած՝ աչքը բաց՝
Ձեռքը թուղթին՝ թուղթը սրտին՝ կ'երազե...

Տա՛ք է, մեկ կողմ կը նետե շուտ իր վերմակ
Ու կը հանե շապիկն ալ՝ գաղջ ու ճերմակ
Ու կը կայնի հոն, հերարծակ, հուլանի,
Հայլիին դեմ, ձեռքն ըստինքին, երազո՛ւն,
Ինչպես բոց մը, ինչպես խուրձ մը ցորենի.
Թղթիկին պես հայլիին քաղցր է լեզուն...

Թղթիկին՝ գոր դեռ իր կուրծքեն չէ՛ բաժնած
Զոր գոց գիտե, գոր սրտին մեջ է դրրած:
Ու կը սահի ճյուղ մը վարսքեն մետաքսե,
Իր ծիծերուն մինչև ծմակը շուշան.
Ու պտկունքներն հեշտությունով կը սարսռան,
Ու թղթիկը իր բոց բառերը կ'ըսե,
Իր տառերը կը տըրտփե մութին մեջ...

Եվ հաճոյիկ, անույշ, բարի լուսինկան
Վարագույրեն շողիկ մը ներս կը խրկե՝
Որ շեշտ կ'իյնա ձեռքերուն մեջ աղջկան՝
Լուսավորել թղթիկն՝ որ դեռ կը հծծե...

1908

ԱՐԴԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԱՅՐ ՄԵՐԸ

ՏՈ՛ՒՐ ԻՆՏԻ, ՏԵՐ...

Դուրյան սրբազանին

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ծաղիկներնու պես զայն ժողվեմ ձամբուս վրան՝
Նայվածքներուն մեջ ամենուն և ամեն օր:

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Եվ ես՝ հանգույն երփնալուցկի վառող մանկան՝
Զայն գունաժպիտ տեսնեմ ուրիշ դեմքի մը վրան:

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Զանգակներնու պես զայն կախեմ ամեն դըրան՝
Ու զերթ նարոտ ամեն դըրան զայն պըսակեմ:

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ճըրագներու պես զայն բոցեմ բազմաստեղյան՝
Խավարին մեջ ամեն երդ ու խրճիթներու:

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Զայն սրբասաց իմ հոգյակիս ընեմ խորան՝
Զայն իմ մտքիս ծըխեմ՝ զերթ խունկ բազմաբուրյան:

Տու՛ր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական,
Ու չըլլա որ ուրիշներու կոծն ու կական

Խեղդել ուզեմ ջրովեժին մեջ դափիս ձայնին:

Տու՛ր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ու ջրլլա՛ որ ծափիս ձայնին երգը՝ գուժկան
Եսիս սենյանկն ունենա՛ ցու՛րտ առանձնարան:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ու սեղանիս վըրա դրված մեն մի նըկան՝
Ջույգ մը խինդէր գեթ ունենա թող խաչանիշ:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ու բաղխեմ զայն սրտիս ժայռին՝ իբրև մական՝
Որ բղխեցնէ ջուրն աներկմիտ երանության:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ջայն ջուրերուն վըրա ձըգեմ իբրև ուռկան,
Ջայն իբր արոր ակոսներո՛ն ձըգեմ վըրան:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ջայն իբր անձրև ցողեմ ամեն դաշտի վըրան,
Ջայն իբր արև բաշխեմ ամեն հորիզոնի:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ջայն ընդգրկած իտեալին ըլլամ սրսկան.
Ջայն լաստ ըրած ես Լույսերու նավորդն ըլլամ:

Տնւր ինձի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ժողվել՝ հոգվոյն մեջ ծերերուն, կույսին, մանկան,
Պարզ մարդերուն՝ գեղջուկներուն ու բանվորին:

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական.
Ժողվել՝ հոգվոյն մեջ ամենոն, համայնական
Հոգվոյն ամեն մասնիկներուն մեջ՝ ամեն ժամ:

Ճամբաներեն, ու գետերեն, ու դաշտերեն,
Անտառներեն, ու լեռներեն, ու ձորերեն,
Տանիքներեն, ու տուններեն, ու դուռներեն՝

Տնւր ինծի, Տէր, ուրախությունն անանձնական:

ՄԱՆԻՇԱԿ ՈՒ ՄԱՄՈՒՌ

Ժայռերու զով շուքին տակ
Կանանչ խոտի խուրձ մը կար՝
Որ ունենալ կը ցանկար
Քարին գոյնը կապուտակ:

Ինքը ցողի՛ պետք ուներ,
Որ գոյներով զանազան
Կազմեր ծաղիկ, ծիածան՝
Երբոր արևը փայլեր:

Քարն երջանիկ էր ճրքան...
Առանց ցողի ալ՝ գոյներ
Ու ծաղիկներ կը շիներ՝
Շողերուն մեջ օգնական:

* * *

Խոտին խուրձը բարձրացավ
Քիչ մ'ամեն օր քարն ի վեր,
Որուն՝ սրտիկն իր բացավ,
Պատմեց բաղձանքն ու ցավեր:

Ըսավ. Ինձ ալ, անբըրուկ,
Տայիր գոյներ անուշակ
Ու նըվերիդ փոխանակ՝
Գույնիս ընծան այս խաժուկ:

Ցանկալիք քույր, ան, որքան
Կ'ուզես գույնես և ընծան

Տուր կանանչիդ կենսական՝
Երակներուս անկենդան:

* * *

Գիշերն համբուն քաղցրացան
Քարն ու խրճյակը խոտին...
Եվ երբ շողերն ավոտին
Հորիզոնեն բարձրացան՝

Ժայռի շուքին տակ գըտան
Խոտին ծաղիկն ու բաժակ,
Եվ երբեմնի անկենդան
Քարն ավ՝ ժպտուն ու խաժակ:

Եվ այն օրեն մանիշակ
Ծաղկեցավ թուփն, ու դաժան
Ժայռեն եղավ անբաժան՝
Մանուռին գույնն անուշակ:

ՀԱՆԳԱՊԱՏՈՒՄ

«ՄԵՆՊՈԼԻԶՄ»Ը

*Ա լ փ ա ս լ ա ն ի ն՝
Հանգստական խոնարհությամբ*

Կեցեք որ պատմեն ձեզի արկածներս...
Օր մ'Հայ Դպրության մտա սեմեն ներս.
– Դռնապան չկամ, բարերախտ էի,
Բախտ՝ զոր քիչերուն պիտի մաղթեի...–
Արդ, Հայ դպրության մտա սեմեն ներս
– Ա՛հ, ի՛նչպես պատմեն ձեզի հուզումներս...
Ուղղեցի քայլերս երկչոտ ու տրկար,
Սանդուխներեն վեր՝ ուր գավթակ չկար,
Սանդուխներեն վամր՝ ուր չկամր սենյակ.
Զճուր հնչեցուցի ես երգ ու ձայնյակ,
Զճուր ես պարզեցի երկնամփոփ աղեղ,
Զճուր պատ շարեցի, տնկեցի բաղեղ,
Քար քարի վըրա դըրի ես հարմար.
Տունն այս Դպրության, ավանդ, չէր շեննար՝
Թե քար շարեին հազար հավիտյան
Դավիթ Կուլանն իսկ և Առյուծն Ալփյան...

* * *

Հանկարծ ուրիշ դուռ մ'երևաց աչքիս.
Պարտեզին դճուն էր, ու թրթռաց հոգիս:
Քնարիս անցուցի նորըզնոր թելեր,
Ու ճիշդ այն պահուն մեկը դուրս կ'ելլեր,
– Մեռձան Բալսամյան, ձայն մ'ըսավ ներսես–
Ու սրպրդեցա նոր դուռեն ներս ես:

Պարտեզին մեջ կար... սոխ, սխտոր, բանձար,
Նրեցեք... կաղամբ ալ, և անպատճառ
Ամեն ինչ՝ որուն կ'ըլլար միշտ վըճար,
Ջոր կողովալիր ծախելուն կար ճար:
Կար քիչ մ'ամեն բան, ածու մ'ալ ծաղիկ
Ջոր կը հոտոտենք, թե չըսարդողիք:

* * *

Երբ ներս մըտա ես, ավսնդ, ինչ մեծ ցավ,
Ամենմեկ ծաղիկ հանկարծ մարդացավ:
Ավանդ Տերանցյան, բացած իր գլխարկ,
Ըսավ. – Ըզգացումդ՝ հըրանշք. ու չէ խակ
Երբեք լեզուն ալ գոր կը գործածես,
Համբավիդ պիտի կատարեն ես ծես:
Մեռճան Բալսամյան նոր ներս կը մտներ,
Այս անգամ Նովիք Առմանն ալ հետն էր:
Նովիք Առմանին փափսաց Մեռճան,
– Ո՛չ Չագմագճըլար, և ո՛չ ի Մեռճան,
Չին, Ճաբոն, Սեյլան, ո՛չ մեկ գրավաճառ
Պետք չէ՛ այսպես գիրք հանե ի վաճառ:
Ինչ, իմ համբավիս քայքայել տաճար,
Ու քու ցորենիդ տեղ դընել հաճար.
Ես ժանյակներու անհուն կրպակն եմ,
Եվ ազնըվական կըրունկ կը պագնեմ.
Մինչ անոնք կ'երգեն գորտ, շերամ, պաճար,
Ամեն ինչ՝ որ է գռեհիկ, անհանձար,
Անոնց գրչակը կ'եղծե չարաչար:
Այս մուլար կապկումն ո՞վ է մեզ բերեր.
– Նովիք Առմանն էր որ կը փըրփըրեր. –
Դուն մեծ համբավովդ եղիր անվեհեր.

Անոնց ու քու մեջ կան անդունդ, վիհեր.
 Դուն երազանք ես, անոնք՝ զառանցանք,
 Դուն՝ ծաղիկ, պատրանք, իսկ անոնք՝ փորձանք:
 Դուն դարիճենիկ՝ անոնք... քարմարցանկ:
 Ու Նովիք Առնան, ձիգերով դժվար,
 Լուիկի գույնով բըլուրե մը վար
 Գըլտորեց հանկարծ պարապ մեկ տակառ.
 Ու գինով անոր աղմուկեն վայրէջ,
 Կըսկսեր մոռնալ ինքզինքն էջե էջ:
 Անկոպ Քարակոփ, բացած իր թևեր,
 Կ'ըսեր. Վեր անցիր, միշտ ավելի վեր:
 Եվ ամեն ամի՛ քերթող Դրանիկ ճրագ
 Կը հծծեր. Ավանդ, ինչ աղբյուր ճրճրակ,
 Ես մեկ հորդումով ծածկեմ ավազ, ակ.
 Ինձմե՛ է գողցեր ամենն... ավազակ:
 Ծաճանչ Եկուրյան շուտ արձագանգեց.
 – Ծիշդ է, մեծ մասը անկե՛ց է, անկե՛ց:
 Թագվոր Զատիկյան ոտք ելավ. Արի՛,
 Դուն պիտի ըլլաս քերթող մեծ կարի՛:
 Օհան Ապտակցին հնչեցուց իր փող.
 – Կ'արժե որ կարդանք մենք ասոր ներբող.
 Քանզի ունի ան գաղտնիք, մոգություն,
 Ծառագայթ Ռեոնթկեն ու ճառագայթ... Տյոնն:
 Այս պահուն մեկն՝ որ խիստ ըզբաղված էր,
 Հանկարծ բարկությամբ կուրծքը կը ծեծեր:
 Ինչ, ինչ «Սենպոլիզն». խենթ է, ո՛վ դիք, է՛ր
 Դուք ասոր ոտքն ու ձեռքը չեք կապեր.
 Մանավանդ... ձեռքերն, անի, ձեռքեր, ձեռքեր,
 Որ կը հանդգնին ութ հարյուր տողով
 Առուն գլտորել իմ կուրթիս կողով:
 Դավիթ Կուլանյան կըսեր՝ – Պո՛շ, չարժեր...

Էհ, գեշ չէ... շանտ լավ... սակայն իր ույժեր
 Հանձարի հրզոր կամք մը չէ՛ շարժեր:
 Երամ Տևտոնյան կ'ըսեր. Արշալույս
 Ու արև ծագեց ձեզ և... եղկելույս:
 Ու Զանդիկ Քոշյան. Լավ է, գեղեցիկ
 Քայլերնիդ դեպ ի Պառնաս ուղղեցիք.
 Բայց երբ հարկ ըլլա ձեզ գտնել տարտամ՝
 Ես կարավանին առջևեն կ'երթամ:
 Եղյամ Պաստեղյան դատած էր. Կեցցե՛...
 Տաղարանդ, իրավ, մեզ համար գանձ է.
 Նոր քերթողության ռահահորդն ես դուն.
 Ճակատագիրդ իսկ՝ լուտանքը մարդուն:
 Եդուարդ Արփիյան. – Լավ է, լավ, – ըսավ –
 Երբեք գիրքերուն չկարդանք պարսավ.
 Զի հեղինակն ալ պետք չէ՛, որ հանրկավ,
 Իր ջանքին ի վարձ կ'ըլլէ հող ու... կավ:
 Զատիկ Արգադիր. Ո՛հ, ամենն են մուխ.
 Դուն՝ բոց մը՝ մաքուր ծախիչ, խորամուխ:
 – Խոնք կ'ուզեմ, պռռաց Գիստրոս Փաթեթյան՝
 – Հապա ուրեմըն են ալ գամ ատյան. –
 Որ մեծ գիրքերու ետին ապաստան,
 Կը շիներ **իմս** ու **խթերու լիսթան**:
 Բայց, ավանդ, խոսքի կը տիրեր մեծ սով.
 Ու խոսք չըսովին իրեն... ամխո՛ճվ:

* * *

Երբոր պարտեզեն պահ մը դուրս ելա,
 Մեկը կը հծծեր. Ինչ քաղցրիկ լիլա.
 Մյուս մըն ալ. «Ո՛վ Տեր, ինչ... խատա-պելա...
 Մեծարենցի տեղ գտավ՝
 ՀՐԱՉՅԱ»:

ՄԻՐԵՐԳ

Ձյունին վրայեն կ'երթաս, արև ձյունածաղիկ,
Քայլիդ չափն է կռչնակին ձայնը ժամուն,
Շուրջդ է ծիածան, ճի, առտըվան այս ժամուն,
Միրտդ՝ ուխտադիր սրբության մը խաղաղիկ:

Ձյունին վրայեն կ'երթաս, արև ձյունածաղիկ,
Մնջելով ունկն ի վար աղոթքդ անծանոթ,
Ու շփելով շուրթիս սյուք մը մյուռննհոտ,
Հիմա կ'երգեն, ճի, «Զարթիք, փառք իմ, զարթիք...»:

Ձյունին վրայեն կ'երթաս, արև ձյունածաղիկ,
Կ'երթաս, ճվ կույս, ձյունին վրայեն իմ սրտիս,
Հորինելով գունյան կայծեր ու աստղիկ.
Իմ տաղարանս՝ ուր դուն կ'երգես, կը ժպտիս:

ՄԻՏՔ ՈՒ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆ

Միտքս անդադար պատճառներու կը կանչեր,
Ինչպես շան մը լիալուսնին դեմ հայցուն,
Կամ կոհակին ամբարտակին դեմ շողյուն.
– Մեկուն պես շփոթ, մյուսին պես լեռ մըժունջե:

Փյունիկ մըն է միտքս, իր թևերն են «ինչ է»,
Որ կը սլանա դեպի «քանզի»ին լույս հնչյուն,
Հոն տատրակ մը կը վերածնի իր աճյուն՝
Զույգ թևերով ծիածան ու ճաճանչե:

Աղաղակի կ'ըլլա մըրրիկ ամպաթև,
Միտքս՝ որ հասնող՝ «ինչու»ներուն հնձանն է.
Զոր կաթոզին ձեռք մը հանկարծ կը բռնե,

Կը պարուրե՛ խաղաղությամբն իր թեթև,
Հրաշալիհովն արեգակ ու կապույտի՝
Որ համասփյուռ ամեն բանի կը ժպտի:

ԻՐԻԿՆԱՎԵՐՋ

Կը ցնծա ուտն այլակին հետ,
Ճարձատելով ճիչ մը զըվարթ,
Ջի կը սփռե հարսն արփավետ՝
Համայնին վրա՝ մագերն իր վարդ:

Կը ցնծա՛ ուտն այլակին հետ,
Երբ կանգ կ'առնե կույսին նավակ.
Ու բզզալով ջուրն ու նըվագ՝
Կ'երթան հոգվույն այն ծաղկավետ:

Կը ցնծա՛ ուտն այլակին հետ,
– Օդն է քաղցրիկ զերթ մանանա,–
Երկուքին վրա երբ կը բանա
Լուսին աղեղն՝ արծաթ իր նետ...

ՄԻՐԵՐԳ

Երբ կը մեկնիմ ես քու քովեդ,
Կ'ըլլամ շիկնտո ու թրվըռուն՝
Ինչպես կ'ըլլա բուրումնավետ
Վարդենիքեն անցնող առուն:

Եվ ջուրին պես այն թրվըռուն,
Քու նախընծա գրկանքիդ հետ,
Մոլորելով կ'ըլլա անհետ՝
Գետ հոգվույդ մեջ՝ սրտիս առուն:

Ու գետին պես՝ սրտիս առուն
Կը տանիս քու մահվան ճամբեդ՝
Ջարներով զայն մերթ ծաղկավետ
Ափունքներուն՝ մերթ քարերուն:

ԽՈՒՆԿ ՈՒ ԱՐՅՈՒՆՔ

Շիթ մ'արցունքով՝ կաթիլ մը խունկ
Սրբանոթին մեջ կը ցանե
Մայրս՝ որ կ'անցնի անտես դռնե,
Եվ երջանիկ՝ կը դընե ունկ
Անդրաշխարհեն եկող ձայնին:

Աչքերուն՝ որ գինք կը դիտեն
Կիրակնուտքի խունկին ատեն՝
Ձեռքն անընդհատ կու տա խանչն հին:

Եվ ամենուն կուտա բաժին՝
Ծուխեն ծաղիկ մը ծափելի:
Ու ցայգամուտն է հայելի՝
Ուր կը ցոլա բոցն աշխուժին՝

Լուսահոգի գվարթուններուն՝
Ջորս՝ արբեցուց այս իրիկուն
Շարաթօրյա խունկն ու արցունք:
Մայրս ավտոր չոքեր է ծննկ...

1 Ժողովրդական հավատալիք մը կ'ըսե թե Կիրակնուտքի տնային խնկարկությանց միջոցին «լուսեղեններ»-ը իրենց սիրելիներուն կայքերը կ'երթան, ակնկալու աչքերով, ստանալու համար իրենց ընծայված խունկն ու արցունքը, կամ հուսավրեպ, գլխիկոր ետ դառնալու համար...: Ժողովրդական հավատալիքը կ'ըսե ուրեմն, և ղ՛վ պիտի չըսեր թե հիշատակը կը վերապրեցնե հոգիները: Եվ ի՞նչ ավելի հիշատակալի հիշատակարան՝ քան աստղաշիթ աստվածատուր արցունքն ու հոգեպարար վերամբարձ խունկը:

ԱՆԹՎԱԿԻՐ ՏԱՂԵՐ

ՏՎԱՅՏԱՆՔ

Անոր ցավը՝ հո՛ւր է վառող ինձ համար,
Ինչպես սերն է՝ կյանք հորդարույս և անշեջ...
Քանի դիտեմ դեմքն ըսպիտակ զերթ մարմար,
Շիթ շիթ արցունք կը քարանս սրտիս մեջ:

Թարշամներ է կաթնարույս ցոլքը բերնին,
Իր ժըպիտին քնքույշ ծաղիկն հոտևան,
Ուր կը վառեր կյանքի ըղձանքը ջերմին,
Լի հըրայրքովն հուզումնալից իր գարնան...

Եվ գլխիկոր՝ ինչպես եղնիկ վիրավոր,
Կը տեսնեմ, երբ հուրն երազանքն իմ ծաղիկ,
Կը դաշունեն գիս մորմոքներ բյուրավոր,
Խավարելով անուրջն հոգվույս խաղաղիկ...

ԽԵՆԹԵՐ

Ա

Մթնաշաղին բոցերուն մեջ երփնագուն,
Երկու ձեռքը կը կարկառե, և իսկուն
Կ'ուզե բռնել՝ հասկերուն վրա ցորենի՝
Փախչող լույսին թռչնակները ծիրանի:

Կ'ուզե թրջել ճակատն՝ ինչով բոցարծարծ՝
Ճերմակ թռչնիկ ծփանքներուն վրա ծովուն.
Վարազի պես կը խոյանա վրդովուն՝
Բայց մոր գիրկն է որ կը բանտե զինքն հանկարծ:

Խենթն է, կ'ըսեն, անխիղճ գութով, և հանգուն
Ասուպներու՝ իրենց խոկին կը դառնան.
Հորիզոնի դակության մը պես տժգուն՝
Մայրն անդռով կու լա պտուղն իր գարնան:

Մայրը կու լա երջանկությունն իր զավկին.
Ու կը կարծե փուշեր ժողվել, ուր վարդեր,
Արձակունակ ծաղիկներու քաղցրագին
Եղեմներ նոր՝ տըղուն անուրջն է գըտեր:

Տըղուն՝ որ գրհ փակեց թևերն ու կարծես
Կը հավատա անհունություն մը գրկել:
Կ'ուզե մինակ ըլլալ. վազել անարգել
Անրջական ինչ կույսի մը ոսկեգես...

Ու ջուրերուն եզրը կեցած, երբեմն ալ,
Երկանր ատեն, կը բաղձա հոն մենանալ,
Մթնշաղին բոցերուն մեջ վարդագույն,
Երկու թևը պարզած՝ խաչի մը հանգույն:

Խանջ՝ որուն ցավն ու ըստվերները գորշգույն
Կ'անդրադառնան՝ ինչպես մըռայլ ուրվական՝
Լուրթ ջուրերուն վրա ծով հոգվույն մայրական,
Մթնշաղին բոցերուն մեջ վարդագույն:

Բ

Միութնուլուսուն պատըշգամին վրա է.
Եղյամին վրա, ոտքը բոպիկ, գլուխը բաց.
Սըրինգ մ'անտես իր շուրթերուն է հըպած,
Եվ ջուրերու թույլ շրշունին կ'ունկնդրե:

Պի՛շ կը նայի ծովեն անդին, լրջացած
Հորիզոնին. կը կարծե ինք կերպեր է,
Իր անանուն սրինգով՝ բոլոր դաշն ու ցած
Ձայնաշարը՝ գոր սյուքն հեզիկ կը բերե:

Մեծ, ճշմարիտ ու նախնական այդ ձայնով,
– Իր նըվագով,– սյնքան կ'ըլլա ինք գինով,
Որ կը պատե գրկած արևը ծագող:

Բայց առաջին նայվածքներեն, ինչպես գող,
Ներս կը սուրա ընդոստ խուցեն. իր շուրջի
Մարդաձայնեն ինք զինքն հիշած՝ կը փախչի...

Գ

Դեռ կըսպասե՛մ, մտքին մութին մեջ դաժան,
Զոր ցանցեր է շրջուն թալուկն անդունդին.
Կ'ուզե նայիլ անգամ մըն ալ իր չորսդին, –
Քաղցրություններն արդյոք կու գա՛ն, անհ, կու գա՛ն:

Համակրության պզտիկ բառ մը մեղրանույշ,
Պզտիկ ճըրագ մը գորովի բոցարծարծ՝
Որ նշմարել տա խավարին մեջ հանկարծ
Հին սիրական ուղին, հոգ չէ՛, այսօրան ուշ...

Դեռ կըսպասե՛մ, մտքին մութին մեջ, դաժան
Քարշեպին վրա. վարեն մըթար ջուրերուն
Զինք կը կաթե շարժող տեսիլն ուրվական.
Վարե՛ն. մըռայլ տարփի ձայներ կը վըժան...

Փնտռեցե՛ք այս տըղան, ո՛ր եք, ո՛վ **սուրբեր**.
Թողե՛ք անկյունն՝ ամուլ ձեր գութն ու մատյան.
Աստվածն ան է, ան՝ որ արցունք է սրբեր,
Ա՛հ, քաղցրություն, գոնե շի՛թ մը քաղցրություն:

Դեռ կըսպասե՛մ, մտքին մութին մեջ դաժան,
Նըշույլներուն դեռ՝ սիրաշարժ շրթունքին,
Դեռ սիրածագ բոցին՝ աչքի մը անգին...
Դեռ կյանք կ'ուզե, անոնք Մանին իր կը կարդան:

Սև լաթի մը պես կը նետեն երեսին
«Խենթ» բառն անհուն. բառ անգորով ու դաժան.

Ու կը դառնան ապրիլ իրենց կյանքն ոսին,
Սև եղբայր մը մատնած ցավին անբաժան:

Դեռ կըսպասեն պզտիկ բառ մը մեղրանույշ,
Դեռ կըսպասեն գորովանքի ձրագն արծարծ
Դեռ կըսպասեն որ խավարին մեջ հանկարծ
Հին սիրական ուղին ցույց տան, անյսքան ուշ...

ԵՐԳ

Քնյր, մոտեցի՛ր կըրակին,
Ծըխե տերնն այս բուրյան,
Ջի ամեն բան ինձ կրկին
Կը դարձընե հոտն արյան:

Քնյր, մոտեցի՛ր դարակին
Ու բեր հեղուկն հընծանյան,
Ջի ամեն բան ինձ կրկին
Կը դարձընե համն արյան:

Քնյր, մոտեցի՛ր ճըրագին,
Մարե՛ գայն, թո՛ղ լուսինկան,
Ջի ամեն բան ինձ կրկին
Կը դարձընե գույնն արյան:

Քնյր, մոտեցի՛ր նըվագին,
Երգե՛ դաշտերն ու ցորյան,
Ջի ամեն բան ինձ կրկին
Կը դարձընե ձայնն արյան:

Քնյր, մոտեցո՛ւր իմ ձեռքին
Աստվածաբոցն հըրացան,
Ջի ամեն բան ինձ կրկին
Կը հիշեցնե վրեժն արյան...

ԻՆՔՆԱԳԻԱՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՛
«ԾԻԱԾԱՆ»ԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

«Ծիածան»ի հեղինակը գավառացի երիտասարդ մըն է. Ակնեցի՝ Մերուժան Պարսամյանին պես, սա՛ տարբերությունով որ մինչ Պարսամյան թոթափած է իր ծննդավայրին ազդեցությունը, Մեծարենցի մեջ տեղ տեղ նշմարելի է անոր հետքը: Բիսկյան՝ Մեծարենցին գյուղը՝ Արածանիի ափունքը ժեռուտ խորշի մը մեջ անփոփված է. բայց քերթողին թողունք իր գյուղին նկարագրությունը.

Կիրձին խորը, ժայռին ծոցն է գյուղանըկարը փռված,
Տարտանորեն, հսկայական արծիվի մը ձևերով,
Մագիլները խորասուզած խորշերու մեջ մըթամած:

(«Ծիածան»,– Այգերգ)

Այս գյուղը՝ որ իր ծառաստաններն ու արոտավայրերը իր դիմացը առած նստեր է, թեև ինքնին համակ բանաստեղծություն, զարմանալի է որ ժամանակին չէ ունեցած իր սիրերգակները, աշուղները. իր երգերը ամենն ալ Ակնա մտքին

1 *Ինքնադպրոցայն այս պզգրիկ փորձը՝ թերևս աննախընթաց* ու անսովոր՝ արդյունք չէ սակայն պարզ քմայքի կամ սնապարծության. այլ թելադրված է լուրջ մտածումն մը, որ հեղինակին համոզումն է. այսինքն, որևէ երկի մը հեղինակը իր գործին քննադատը, աննկատ ու անաչառ քննադատը, ըլլալու վիճակին մեջ պետք է գտնվի. ապիկա անկարելի չէ. հերիք է որ ենթական սնամիտ փառատենչություններու ու նույնքան սնամիտ ու կեղծված համեստություններու կապանքեն զերծելու չափ արի ըլլա:*

* Այս փորձը՝ գրված 1906 Հոկտեմբերին՝ քնական է, չէր կրնար նախատեսած ըլլալ Ինտրայի պարագան:

ծնունդներն են՝ կամ անոնց այլացումները (variante). ուրեմն Մեծարենցին մնացել է անոր առաջին «Մտքի գինով»ը ըլլալու փառքը. սակայն, որքան ալ որ հպարտ զգա ինքզինքը այս մասին, մյուս կողմեն ալ չի կրնար չցավիլ, որ իր հաճույքը անխառն չէ. որովհետև «Ծիածան» իր ծննդավայրին հարազատ ցուցանուցիչը չէ, կամ չէ՛ կրցած ըլլալ՝ այքնան կանուխ բաժնված ըլլալով անկե. ինչ որ մնացած է իր քով անկե, խանդաղատելի մանկականությամբ մը հիշակերտված, անշուշտ չպիտի բավեր հզոր լիություններ արտահայտելու:

Հիմակ որ «Ծիածան»ին մեջ գյուղին դերը ճշդվեցավ, կարելի է ըսել անմիջապես թե իրեն գլխավոր ազդակ եղած են Պոլսի միջավայրը, ֆրանսիական գրականությունը կամ քիչ մըն ալ անգլիականը. այս ազդեցությունները սակայն բացարձակ եղած չեն, քանի որ Մեծարենց երբեք անոնց մենամոլությունը ունեցած չէ:

«Ծիածան»-ի հեղինակը կամ Շավասպ Ծիածան, մեր նոր բանաստեղծներուն մեջ նորագույններեն է. 1903-ին սկզբնավորված, ահավասիկ քիչ ատենի մեջ խուրձ մը երգեր կը բերե մեզի. պէտք է բարեդեպ նկատել նորագույններուն այդ փութկոտությունը. «Անրջանք»-ի բազմաբեղուն հեղինակը վաղը իր մտքին երկվորյակը պիտի ծնի... մինչ անդին, ավանդ, Գոլանձյան դեռ չէ տրցակած իր երկին նախհունձքը:

Չ'ըլլա՞ որ օր մը այս աճապարկոտները զոջան իրենց եռանդին վրա, ինչպես ըրին երբեմն «Միմունջք»-ին և «Հիշատակաց ծաղիկներ»-ուն հեղինակները. մեկը իր հատորին «ներողամիտ ընթերցողը ըլլալե ավելի անոր անխնա քննադատը» դարձավ. իսկ մյուսը «մորուտի սեզեր» կոչեց իր երբեմնի ծաղիկները: Ինչ լեղի հեգնություն ըլլալու է, իրանվ, տարիներու ճշդացույց ապակիին մեջեն իր պզտիկությունը, իր ոչնչությունը դիտել. բայց այդ դառնությունը միևնույն ատեն

առողջ քաջալեր մը, զտված հպարտություն մը չէ՞ միթե. միշտ արհամարհել, նույն իսկ ատել կարենալ երեկի գոյությունն ու արժանիքը դեպ ի բարեշրջում առնված երջանիկ քայլին մեջ, ծի, ինչքան զգացված վայելք մը ըլլալու է ասիկա:

«Ծիածան»-ի հեղինակն ալ կրած է անշուշտ այս տպավորությունները, որովհետև իր ընթացքը թվաբանական հառաջատվություն մը եղած է դեպ ի բարելավում, ինչ որ պիտի կրնանք տեսնել հետևելով իր հետզհետեական բարգավաճումին:

Երբ իր առաջին հրատարակությունները քննենք, կը տարվինք հարցնելու թե արդյոք կանուխ հրապարակ ելած չէ՞ Մեծարենց, և կամ պիտի չշահէր սպասելով որ հակումները զարգանային իր մեջ. և ուժի կատարյալ գիտակցությունով սկսեր իր բանաստեղծական վերթնումներուն. այս հարցումին պատասխանը երևութապես դրական, կ'երկճղի սակայն երբ քիչ մը հոգեբանորեն քննվի խնդիրը. կամ այն է որ իրոք պիտի կրնար առանց հրապարակվելու աճեցնել իր ձգտումները, հակումները ճշդել, խորհրդածել, զարգանալ, լիանալ վերջապես. և կամ գուցե իր խարխափանքին մեջ չգտներ լուսավոր ճամբան, զուրկ ըլլալով լավագույնը արտադրելու փառասիրության օրըստօրեական մղումն. այս մասին բացարձակապես խոսիլ անկարելի է:

Իր առաջին հրատարակությունները, ուրեմն, որոնք իր առաջին արտադրությունները չեն սակայն, ունին իրենց մեջ անարժեքներ. հեղինակը արդեն խոհեմությունը ունեցած է անոնց մեկ մասը կապոցեն դուրս թողնելու, տակավին նետվելիքներ կային անշուշտ, բայց հոս վարանած է հեղինակը. որովհետև իր կարծիքով, ինչպես առիթ պիտի ունենանք տեսնելու, ի՞ր կարծիքով այդ զանցառելի հասկերուն թիվը այնքան շատ պիտի ըլլար, որ ... հազիվ քանի

մը ստորքներ պիտի մնային: Բայց սահկա զուտ անձնական կարծիք մըն է, ու սահմանը մը կա՝ ուրկէ անդին անցնելու իրավունք չունի հեղինակը. այդ սահմանը՝ ոչնչությունները կը գծեն զայն, ուրեմն ինչ որ աչքառու, բացարձակ ոչնչություն մը չէ, հեղինակը արտաքսել չի կրնար. ինչ է որ բանաստեղծին կոչումը. «Բանաստեղծը Սիրո կը նմանի. և իր պաշտոնն է ճամբաները լուսավորել: Անիկա կ'առնէ կը տանի յուրաքանչյուր հոգի իրեն ձակատագրված վայրերեն և ցույց կու տա անոր հրեշտակային գանձեր»: Այսպես կը սահմանէ բանաստեղծին դերը Սեն-ժորժ տը Պուելիե՝ բնութենապաշտներուն ռահվիրան: Որքան ալ որ այդքան գեղեցիկ դեր մը արժանավորապես կատարած ըլլալու հավակնությունը ունեցած չըլլար «Ծիածան»-ի հեղինակը, դարձյալ ինչպես չխղձահարեր մտածելով թե իր անարժեք նկատած մեկ ոտանավորը, ո՞վ գիտէ, իրմեն շատ ավելի պարզ հոգիի մը համար պզտիկ լուսավոր ճամբա մը պիտի բանար թերևս...

* * *

Տեսնենք հիմակ թե բանաստեղծին մտքին մեջեն ինչպես ծիածանվեր են հավիտենական զգացումներն ու մտածումները:

Կրնանք երկու շրջանի բաժնել իր ոտանավորներուն շարքը, սկզբնական շրջանը՝ որ խարխափանքի շրջանն է. և մյուսը՝ որ քիչ թե շատ գիտակից է ու ինքնավստահ: Իր կանխագույն ոտանավորներուն մեջ, որոնք առաջին շրջանը կը կազմեն, նշմարելի է սկսնակի վեհերոտ թոթափումը. հոն զգացումներն ու անոնց արտահայտությունները սաղմնային անստույգություններ ունին. տեսակ մը տպավորական-նմանողական ազդեցության տակ գրված են անոնք՝ որ բնավ

չեն կրեր եսին ցոլքը, ինքնության դրոշմը. այս կարգեն են, օրինակի համար, այս հատորեն դուրս թողվածները և անոնց անմիջական հաջորդները, ինչպես «Ցայգերգ»-ը (Դադրեցան ձայներն ամեն...)՝ որ սիրային հասարակ ոտանավոր մըն է. նույնպես «Եկո՛ւր»-ը, «Վայրկյանները», երկու «Աշնանայինն»-ները, «Սեռենաստ»-ը և ուրիշ մեկ քանիներ. ասոնց մեջ երբեմն նույնպես զգացումը կեղծված է:

Ո՛վ, արդյոք ո՛վ,

Պիտի տանի սրտես հեռու

Վայելքն աղու

Գրգանքներու՝

Որոնց հոգիս հափրանքն ունի

կ'ըսե բանաստեղծը, որ վերջեն պիտի երգե հաճախ սպասումը: Չմոռնանք հիշատակել այս առաջին շրջանին հրատարակված ուրիշ երկու ոտանավորներ ալ. «Քուն»-ը և «Ան իմ սիրտս է...»-ն. քննադատ մը «Վեռլենյան վարնոց կեղծարարություն» պատվանունը տված էր ասոնցմե առաջինին, մինչև հող երթալու պետք կա՛ր, չեն գիտեր, ըսելու համար պարզապես, թե այդ ոտանավորը մեծ բան մը չէր արժեր. ես որ Վեռլենը դեռ կարդացած չեմ, փոխանակ ուրախանալու այդ մերձեցումին վրա, պարզապես զարմացա որ ինքնին շատ քիչ նշանակություն ունեցող բանաստեղծություն մը Վեռլենին հետ բաղդատության եզր կազմելու կը ծառայեր: Ուրիշ քննադատ մը լավկանություն կը հռչակեր «Ա՛ն իմ սիրտս է...»-ն. ճիշտ, աս լավկանություն բառը շա՛տ չարչարված է, իրա՛վ որ. մեկը որ մեր բանաստեղծները դատափետելու մարմաջեն կը բռնվի, երգիծանքը բանաստեղծութենեն զանազանել չկրցող օրիորդ մը ըլլա ան թե հարգելի եկեղեցական մը, նեցուկ մը ունի արդեն պատրաստ՝ «լավկանություն»-ը. չեն ջատագովեր երբեք, ու մանավանդ կ'ատեն, անջիղ, հիվանդագին ու

մանավանդ **ուզված, բռնադատված** տխրությունը. սակայն մյուս կողմեն չմոռանաք այ հոգեկան տրամադրություններն ու պարագաները՝ որոնց տակ կ'արտադրվին էապես **զգացված** տխրությունները: Դառնալով հիշված ոտանավորին, ըսեմ դարձյալ թե հեղինակին աչքին մեծ բան մը չ'երևար անիկա. ու հետո, պզտիկ մեջբերում մըն այ, եթե չեք ձանձրանար.

... Թույլ խազերու մեղկություններ չունի ան,
Այլ կը սահին հըզոր կուրծքին բյուր ձայներ,
Բամբ թառաչներ՝ հոծ ու մըռայլ,
Հովն երբ պոնդեր կու տա նամետ գիշերին:
(գիշերը՝ Եվոյան տավիղի նմանեցված)

Ակնածանքով դիտել կու տամ թե ասիկա լալկանություն չէ՛ երբեք: Այս հիշվածներուն հատուկ սովորականութենեն շեղած են «Սոնադին»-ը, «Նոպաներ»-ը, «Թրթռումներ»-ը. առաջին երկուքը զորեղ, իսկ երրորդը՝ վճիտ ու խորհրդավոր:

Երկրորդ շրջանին մեջ բանաստեղծը կը ցնցվի, քիչ մը ու փոփոխություններ կը կրե, թեև դեռ չի կրնար ամբողջովին սկրթել նետել սովորականությունը, ու երբեմն բոլորովին կ'ենթարկվի անոր՝ ինչպես «Աղերսանք»-ին մեջ: Իր սիրերգությունները՝ այս շրջանին՝ կը դադրին ձուլված բաներ ըլլալե. և կ'սկսի իր սերը միշտ բնագեղ տեսարանով մը շրջանակել. զգացումին ընկերացող տեսարան մը կա, և կամ տեսարանեն վերջ զգացումը կու գա.

Իրիկունը արագորեն կը խոնարհի դեպ ի խավար.

Բուրմունքներու հաշիշն հոգվոյս մեջ կը ցանե հեշտանք մը թույլ,
Երգի խազեր կը կրքոտին տակավ տենդոտ, հուզումնավար.

հետո.

Մութ սենյակիս մեջ կը շրջիմ առջի համբույրն անրջելեն...

ուրիշ օրինակ մը. նախ.

Սարերուն մեջ կը կոծկոծի այգուն՝ կոչնակը վանքին,

Եղնիկները՝ մըթնշաղին՝ դեպ ի գետափ կը դիմեն.

հետո.

Ես կ'երագեմ ծառերուն տակ ու կըսպասեմ խոլաբար
Լույս-պարիկին՝ որ իղձերըս պըսակելու պիտի գար:

Եվ ուրիշ մըն ալ՝ որ սապես կը սկսի.

Այգն է ծաղիկ երագով լի, ու բալաձիգ՝ թեթևորեն.

Մշուշն անծալ ջրվեժի պես ամբարտակեն վար կը հոսի,
Իր չըփույթին մեջ կը շիկնի ոսկի աղջիկն արշալույսի.

և ապա.

Քիչ մըն ալ դո՛ւն ժպտեիր, անհ, հոգվույս համար որ
հիվանդ է.

Նայվածքի խաղ՝ որով դառնա աշխարհն ինձի ծափ ու
ծաղիկ:

Ատոնցմե զատ ունի զուտ նկարագրական ոտանավորներ՝
որոնք գինքը կը բնորոշեն: Այսպես՝ «Ցնորոտ անդորրու-
թյուններ»-ը.

Ըեշտ փալփըլուն գիշերներու անդորրություն մը ցն-
րական...

Ցայգն է ժայթքած իր շողակի շատըրվաններն անրջական.
Շանթե աչքեր, բոցե թևեր մտածումիս կ'անցնին քովեն.

Դաշտերուն վրա հարսնուկներու բոսոր իղձերը կը ցամքին.

«Աքասիաներու շուքին տակ»-ը՝ քնքույշ.

Ծաղիկներեն հուշիկ թերթեր կը թափե
Բուրումներով օծուն հովիկն իրիկվան,
Հոգիներուն կ'իջնե երագ մը բուրյան.

Ջուրը ցայտքեն ծաղիկ ծաղիկ կը կաթե,
Վըձիտ՝ ինչպես լույսե արցունքը մանկան.

«Գետափի երազանք»-ը՝ արևոտ ու բուրումնավետ.

Գյուղն համորեն կը մըրափե ծոցն արևոտ ժայռերուն.
Տիվանդորրի պահն ըմպած է մեղկ հեշտություն մը սյուքի.
Գետեզերյա ծառաստաններ, միջօրեաքի այս պահուն,
Ինձ անծանոթ թավուտքներեն կը խրկեն բույրն հեշտանքի...

«Երազի Պահեր»-ը՝ գիշերով ու երազով լի.

Մըտածումը, ինչպես ճամբորդ ուղեկորույս,
Կ'անցնի փութով, անձկագին,
Մերթ լուսավետ ու մերթ անլույս
Ճամբաներեն իմ մտքին:

Ու կը հոսի գիշերն ինչպես ծով անհուն
Դեպ ի ավունքն երազիս:

«Տապի Նոպաներ»-ը՝ տապագին ու բարբարիկ.

Արեգակի բորբ ընծյուղներ կ'այրեն ամեն իր անխընսա.
Ամենուրեք կը խըլրտի նոպան տապին տախտապարող.
Շինականներ արևահար ծերունի մը գյուղակ տարին.
Բայց կը տևե դեռ ցորեկին բազմալեզու տենդն հրավառ:

«Հովին Անցք»-ը՝ միատիք ու երկյուղալի.

Անդնդագալար օվկիանի պես
Կ'ուռի այս գիշեր հովն ալիք ալիք.
Կը ծծեն լեղի սարսափն իր ճամբուն...

Մըր պիտի հասնի իր հանգըրվանին
Արհավրոտ Ուխտին այս գոռ կարավան.

Մարած է քրքում լույսը լամպարիս
Հորդող մութին մեջ հեալեն տրտում.

Ա՛հ քո՛ւկդ եմ, ո՛վ ձայն, ո՛վ միստիք ցնցում,
Մինչ դու կաթոզին հոգվույս կը փարիս:

«Սիրերգ»-ը, «Պետրոս Դուրյան»-ը, «Վերադարձի երգ»-ը, եթե ոչ հասարակ, գեթ հասարակ կերպով արտահայտված են: «Մթնշաղներ»-ը, «Այգերգ»-ը, հիվանդագին, ընկճող տխրություն մը ունին՝ որ քիչ մը կ'արդարանա թերևս սա՛ նկատումով, թե ճշմարիտ հիվանդ մըն է խոսողը. ասոնցմէ տարբեր է անշուշտ «Արևին»-ը՝ **սանձարձակ** բանաստեղծություն մը՝ ուր հեշտագին, գրեթե այրող ջերմություն մը կա:

Գիշերերգությունները, լուսավետ կամ մթաստվեր, երկար տողանցք մը կը գծեն ամբողջ հատորին մեջ: Գիշերը երկարատեն իր ազդեցության, իր խանդաղատանքին մեջ պահած է բանաստեղծը. սկիզբները քաղցր ու զվարթ է անոր գրգանքը.

Գիշերն անու՛յշ է, գիշերն հեշտագի՛ն.

կամ.

Քերթված մըն է ցայգն համորեն, ջի՛նջ գեղոն՝
Որ կ'երփներգե ծափ ու ծիծաղ ու ծաղիկ.

և կամ.

Ցայգն է պայծառ անհունորեն,
Ցուլըլանքովն իր խուլապար.
Օդանույշներ՝ որ մեղմաբար
Կը մոտենան հոգվույս նորեն:

Պարզկա ցայգուն անուրջին մեջ
Լըվալ կ'ուզեմ հիմակ հոգիս.
Եվ հըրահրիլ՝ երբեմնի շեջ
Աշտանակներն իմ երագիս:

(«Ցայգն է Պայծառ...»)

Գիշերին մեջ չէ՞ ապաքեն, որ երազները ավելի վառ ու արագ վերթևուսներ կ'ունենան. գիշերին մեջ, ուր շրջանկարը անյնքան հմայիչ կ'ըլլա, և սպասումը՝ անյնքան քաղցրորեն տաժանագին.

Մութ սենյակիս մեջ կը շրջիմ առջի համբույրն անրջելեն,
Ու շրթունքներս են բոցավառ՝ ջերմութենեն երագային.
Փակ են աչքերս, և կամ հանկարծ մերթ անհամբեր դուրս
կը նային.

Ա՛հ, լռությունն՝ որ կը տևե, և ըստվերներն՝ որ կը քալեն:
(«Խոնջ հրիկունն Արագորեն»)

Շրթունքս են ծարավ միակ համբույրին...
Ցնծագին գիշերն է լույս ու լուսին,
Բայց լույսն իմ հոգվույս քիչ քիչ կը մաշի:

(«Սիրերգ»)

Բայց գիշերվան սերը միշտ կը վերածաղկի.

Զգացում մը բյուրեղե,
Ծիածանի երանգով,
Ըսպասումի մութին քով
Լույս ակոսներ կը պղելե:

Ու այս սերը կ'երկարաձգվի մինչև պաշտամունք. և այդ պաշտամունքը անյնքան խանդոտ է, որ բանաստեղծը կ'ուզե նույնիսկ գիշերին հավիտենությունը, բացարձակ, անկապ-տելի Աստվածությունը.

Կ'ուզեմ որ դադրին ձայներն այս պատիր,
Ու նեկտարիդ դողն ընպեմ ես անհագ.
Կ'ուզեմ որ դադրին տիվ ու ժամանակ,
Ու դաբիրներուդ իյնամ ծնրադիր:

Հետո երկյուղած աղերսանք մըն ալ .

Ցնորաբեր գիշեր, անհ, ընդունեն գիս.

Ընդունեն, միստիք ճվ անդորրություն,

Իմ աղերսակոծ շունչիս սոսավյուն,

Եվ համբույրն անանց՝ զոր կու տա հոգիս:

Բայց վերջապես կու գան ատեն մը՝ որ գիշերներու այս տարփանքը ժամանակ մը տեղ կու տա արևին ու տիվին հրայրքին.

Պիտի ընպեմ բոցն արևին, ճառագայթի եմ ծարավի.

(«Այգերգ»)

Ու թող նըշուլե բաղձիկ հոգվույս մեջ

Ճառագայթը նախածին,

Վաղորդայններու քրքում արևին:

(«Դեպի Մոռացում»)

Շողան, ճվ արև, շառափներովդ ոսկեծայր,

Մառախլապատ երկունքիս մեջ՝

Ուր մըտածումը կը դեգերի ուղեմուլար.

(«Արևին»)

Հոգիես ներս կը խուժե

Քրքումն՝ ալիքի նման

(«Առավան Արևին Մեջ»)

Ամբողջ հատորը գրեթե սպասման երկարածիզ գիշեր մըն է աղերսանքներով, հոգերով, ցավերով, ու երբեմն ալ կայծկլտուն հույսերով լեցուն.

Անձուկին բոցը գիս պաշարեց, ըսպասման հիվանդն եմ.

Գիշերներ միշտ անքուն կըսպասեմ ծիրանի ես դարձին:

Գարծուցեք նավակներս հողմավար, ջրրանու՛յճ պայիկներ,
Գարծուցեք նավակներս դյութավար, իրիկվան՝ հովիկներ:

Փորձած է քանի մը ազատ ոտանավորներ՝ որոնցմե ոմանք
չափին ավանդութենեն թեև զերծած՝ չեն կրցած սակայն տեղ
տեղ վտարել արտահայտումի սովորական դարձած, մաշած,
թելատած կերպերը: Օրինակ կ'ուզեք՝ «Դաշտերու Մեջ»-ը՝ որ
խճողված թանձրություն մը ունի.

Կյանքի թարմ կաթը ծծելու

Ընշտին այգուն ստինքներեն քաղցրածոր.

Այս կարգեն է նաև հետևյալ տողը «Ցնորոտ Անդորրու-
թյուններ»-ուն մեջ, որ մյուս տողերուն բնական խաղացքին
մեջեն մարախի մը պես դուրս կը ցատկե.

Եվ հուրիներ նոր հողանած ալապաստորը իրենց կուրծքին:

Ուրիշ տող մը «Գետափի Երազանք»-են.

Ու կը նիրհեմ արբշիռ՝ հովին դյութիչ նեկտարն ընկած հող:

Այս նեկտար բառին կրած չարչարմանքը հապա:

Տափակ տուն մըն ալ «Այգերգ»-են.

Մեր-Արևիդ բոցն երկարե խորերն հոգվույս իմ պատանի.

Ջերթ արևին լեզվակն ոսկի՝ որ կը ծծե մշուշն այգուն.

Ո՛ր է ճաճանչն, հուրքը ջերմին՝ որ մառախուղն առնե տանի,
Մեր-Արևիդ (ևն, ևն,)

Անոնց թվումը տաղտկալի հարկ մըն է. մինակ պետք է
խոստովանիլ թե եթե ոչ շատ, գեթ բավական կարելի էր
երկարել:

Հորինվածի տեսակետին գալով, ըսենք թե Մեծարենց
ընդհանրապես հնչուն ու ինքնեկ հանգեր ունի, եթե ասիկա
արժանիք մըն է. «ը» ձայնին հաճախությունը շատ զգալի է.

բայց նորերը ատիկա ներդաշնակության պայման չեն նկատեր. ճաշակի խնդիր, թերևս: Գալով հատածի կազմության միջոցին բառերու վանկատումին, նորերը կը կարծեն թե եթե վանկը նայ տառերով կազմված ըլլա, ներդաշնակության դեմ չըլլալէ ավելի արտասանության նրբություն մը կու տա. օրինակով խոսի՛նք.

Իր երանգնե/րը նրբին.

«րը» ձայնը, հոս ըստ տաղաչափության, ներելի չէ, իբրև դիմորոշ հոդով ավարտվող. նորերը անձաշակ չեն գտներ այս բանը, ըսի՛:

«Ծիածան»-ի բարբառը ունի երաժշտականություններ. իբրև օրինակ հիշենք «Շերամին Նինջ»-ը և «Ստերմիկ Տեսիլներ»-ը: Երկուքն ալ քերթության թանկ գեղորներ:

Կրճատումի խորթ ձևեր բնավ չունի «Ծիածան»-ի հեղինակը, որչափ որ կը հիշեմ, ասիկա իմ աչքիս արժանիք չի թվիր. դար մը վերջի սերունդը ապահովաբար մեզ ամենս ալ մեկ ջրով պիտի լվա. մեջը ըլլալով այս մասին ամենեն խղճամիտները. և կամ, օրինակի համար, լեզվական խորթություններ, ոչինչ, բայց ոչինչ կը պակսեցնեն արժանիքն. ինչպես որ անոնց չգոյությունը դրական արժանիք մը չենթադրեր:

Իր ձայնյակները անստգյուտ հորինված մը ունին, կարծեմ ասիկա դրական արժանիք մը չէ անշուշտ, բայց մեկը որ ձայնյակներ (սոննետ) գրել կ'ուզե՝ հարգելու է եղած կանոնները և կամ հրաժարվելու է ձայնյակ գրած ըլլալու հավակնութենն՝ որ մազի չափ իսկ արժեք չունի:

Վերջակետեն առաջ կրնանք ըսել թե «Ծիածան»-ը ունի թերություններ՝ ինչպես արժանիքներ. մետը անշուշտ արժանիքին կողմը պետք է ծռի, այլապես գոյության իրավունք ձեռք բերելու չէր. սակայն այդ արժանիքը, հարաբերապես, այսինքն բանաստեղծության ընդհանրական ըմբռնումով՝ մեծ բան մըն է արդյոք. ճի, ո՛չ անշուշտ: Եթե «Ծիածան»-ը հասուն ու բազմակողմանի գործ մը չէ, տարակույս չկա, որ վիժած մըն ալ չէ: «Ծիածան» մութին մեջ խարխափանք մը չէ. նշմարված ճամբաներուն լույսը կը թրթռա հոն. ճամբորդը դեռ կը դեգերի սակայն, եթե չի վարանիր. ասիկա բնական ու ներելի է դեռ շատ երիտասարդ հեղինակի մը համար՝ որ տակավին իր մտային զարգացումին լիությանը մեջ թևակոխած չէ: Ակներև է, որ համաշխարհիկ բաբախումներ չունի իր սիրտը. պզտիկ կամ մեծ, անձնականություններ միայն ունի դեռ. ամբողջովին բնությունով տոգորված չէ. բնությունը գլխագիրով (ինչպես պիտի ուզեր ըսել Հարությունյան ճարտարամտորեն), լեռն ու դաշտը, հեղեղատն ու առուն չեն մինակ բնություն, ըսելու համր կար:

Փափաքելի էր ուրեմն, որ Մեծարենց ջանար իր էութենեն դուրս ելլել. չէ թե մինակ «Ծիածան»-ի հեղինակը այլ մեր բոլոր բանաստեղծներն ալ մերկանալու են այլևս եսին տաղտկալի ոչնչաբանություններեն. մեկդի թողունք քիչ մը անմարդկային անձնաբանությունները, բաբախելու համար Բնության սիրով. բանաստեղծը Բնության ցոլացումը պետք է ըլլա. թե ոչ բանաստեղծ չէ՛ իրապես. քերթվածները իբրև բառ պետք է ունենան տերևին թրթռումը, թռչունին դայլայլը, մարդերուն գորովը, դաշտին ու լեռան մշտանույն գորությունը: Բանաստեղծին ձայնը տիեզերական հարաբերականության մը

լարը պետք է ըլլա, բոլոր գոյություններուն համադրական թրթռումովը տրոփուն:

«Ծիածան»-ի գրախոսականներեն մեկը ըլլալու սահմանված այս գրությունը եթե այսքան ուշ կը հրատարակվի, իսկապես ժամանակավրեպ մը չէ՞ սակայն, քանի որ այս «Ինքնադատություն»-ը (ինքնադատության փորձը) կրնա կերպով մը «Նոր Տաղեր»-ուն հառաջաբանը նկատվիլ. վասնզի «Ծիածան»-ի հեղինակը գեթ մասամբ իր խոստումը հարգած ու հավատքը իրագործած ըլլալու գիտակցությունը ունի, իրեն և մանավանդ ուրիշներու ուրախության համար:

< 1906, հոկտ. 9 >

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ	3
ՄԻՍԱԲ ՄԵԾԱՐԵՆՑ	4
ԲԱԲԱԽՈՒՄՆԵՐ	
ԳԻՇԵՐԻՆ ԵՐԱԶԱՆՔԸ	5
ՀԻՇԱՏԱԿԸ	6
ՓՈՒՆՋԵՐԸ	6
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ	7
ԱՍՏՂԵՐԸ	8
Աստղերը լուռ կը հալին	8
ԱՐԵՎԱԳԱԼԸ	9
ՄԱՐՄՆԻ ՎԵՐՔ, ՍՐՏԻ ՎԵՐՔ	10
ԿՅԱՆՔԻ ԵՐԳԸ	11
ՀԻՎԱՆԴԻ ՀԵՎՔԵՐ	12
ԴԵՂԻՆ ՎԱՐԴԵՐ	14
ՀԻՇԱՏԱԿ	15
ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ	16
ԱՆԴԱՐՁ	17
ԾԻԱԾԱՆ	
ՁՄՐԱՆ ՊԱՐՁ ԳԻՇԵՐ	18
ՄԻՐԵՐԳ	20
ԿԱՅԾԵՐ	21
ԹՐԹՈՒՈՒՄՆԵՐ	22
ՑԱՅԳԱՆՎԱԳ	23
ԵՐԱԶԻ ՊԱՀԵՐ	24
ՇԵՐԱՄԻՆ ՆԻՆՋԸ	26
ՄՏԵՐՄԻԿ ՏԵՍԻԼՆԵՐ	27
ՃԵՐՄԱԿ ՎԱՐԴԵՐ	28
ԱՔԱՄԻԱՆԵՐՈՒ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ	29
ԱՅԳԵՐԳ	30
ԳԵՏԱՓԻ ԵՐԱԶԱՆՔ	31
ԽՈՆՋ ԻՐԻԿՈՒՆՆ ԱՐԱԳՈՐԵՆ	32
ՑՆՈՐՈՏ ԱՆԴՈՐՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	33
ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԵՐԳ	34
ԿԻՐԱԿՄՈՒՏՔ	35
ՆՈՊԱՆԵՐԸ	36
ՏԱՊԻ ՆՈՊԱՆԵՐ	37
ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՀԵԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	39
ԳԱՐՈՒՆԸ Կ'ԱՊՐԵՑՆԵ	41
ՀՈՎԻՆ ԱՆՑՔԸ	43
ՍՈՆԱԴԻՆ	44
ՎԱՅՐԿՅԱՆՆԵՐ	46
ԱՅԳԵՐԳ	47
ՄԹՆՇԱՂՆԵՐ	48
ՆԱՎԱԿՆԵՐԸ	49
ՄԵՂՈՒՆԵՐԸ	50
ԲՅՈՒՐԵՂԻ ԴՅՈՒԹԱՆՔ	52
ԻՂՁԵՐ	53
ՑԱՅԳԱՆԿԱՐ	55

ԱրեՎիկ	57
ՑԱՅԳԱՅԻՆ	59
ՍԻՐԵՐԳ	61
ՈՒՈՒՆԵՐՈՒ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ	62
ՑԱՅԳՆ Է ՊԱՅԾԱՌ	65
ԻՐԻԿՎԱՆ ԶԱՅՆԵՐ	67
ԱՌՏՎԱՆ ԱՐԵՎԻՆ ՄԵՋ	69
ԿԱՊՈՒՅՏ ՀԱԾՈՒՄՆԵՐ	71

ՆՈՐ ՏԱՂԵՐ

Վայրկյան	73
ՋՈՒՐԵՆ ԴԱՐՁԻՆ	74
ՄԱՆԱԽՈՒՂ	76
ԱՆՁՐԵՎ	76
ԱՆԴԱՐՁ	77
ՍԻՐԵՐԳ	79
ՋՐՏՈՒՔ	80
ԱՍՏՎԱԾԱՄԱՐ	82
ԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆ	84
ԱՆՁՐԵՎ	85
ՉՅՈՒՆԻ ՑՆՇՈՒԹՅՈՒՆ	86
ՄԵՌԵԼՈՑ	87
ԵՐԿՈՒ ՍՐԻՆԳ	88
ԱՆԱՆՈՒՆ	89
ԻՐԻԿՆԱՅԻՆ	90
ԱՅԳԱՅԻՆ	91
ՀՈՎՎԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՄԸ	92
ԸԼԼԱՅԻՔ, ԸԼԼԱՅԻՔ	97
ՀՈՎԸ	99
ՀՅՈՒՂԸ	100
ԲԱՂՁԱՆՔ	102
ՀՈՎԸ	104
ՏԵՐԵՎՆԵՐԸ Կ'ԸՍԵԻՆ	106
Կ'ԵՐԹԱ ԱՐԵՎՆ ԻՐ ՋԱՏԿԻՆ	108
ԻՐԻԿՎԱՆ ՄԵՋ ԽՈՐԻՆ	109
ԻՐԻԿՎԱՆ ԻՂՁ	110
ԻՐԻԿՈՒՆՍ	111
ԼՈՒՄՆԱԿ ՔՈՒՐԻԿԻՍ	112
ԻՆՉ ԱՐԲԵՑՈՒԹՅԱՄԲ	115

ԱՅԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂՇՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՐԳԸ	117
ՄՈՒԹԻՆ ՏԱԿ	118
ԻՐԻԿՎԱՆ ԴԵՍ	119
ՀՈՒՇԱՊՍԱԿ	119
ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ	120
ՓՈՇԻՆ	120
ԾԱՂԿԵ ՔԱՌՅԱԿ	121
ՄԵՐԺՈՒՄ	122
ԴԵՂԻՆ ՎԱՐԴԵՐ	123
ՀԻՇԱՏԱԿ	124
ՏՂՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ	125

ԲԱԺՆՎԱԾ ՄԻՐՏԵՐ	126
ԵՐԱԶԻ ՄԸ ՊԵՍ ԳԱՑԻՆ.....	126
ԵՐԱԶԱՆՔՆԵՐ ԶԻՍ ԿՕՐՐԵՆ.....	127
ՊԵՏՐՈՍ ԳՈՒՐԳԱՆ.....	128
ՄԻՐՈ ՈՒՂԻՆ.....	129
ԱՇՆԱՆ ԾՈՎ.....	130
ՀԻՇԱՏԱԿԻ.....	131
ԱԶՔԵՐԻ.....	132
ԱՇՆԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ.....	133
ՄՇՈՒՇԻՆ ՄԵԶԵՆ.....	134
ՔՈՒՆ.....	135
ԵԿՈՒՐ	136
ՄԱՀԸ.....	137
ՑԱՅԳԵՐԳ.....	138
ԵՐԱԶ ՕՐԵՐ.....	139
ՍՊԱՍՈՒՄ.....	140
ԻՐԻԿՈՒՆԸ.....	141
ԱՆ ԻՄ ՍԻՐՏՍ Է.....	142
ԱՂԵՐՍԱՆՔ.....	143
ՄԻՐԱԶԱՅՆ ՀԾԾՑՈՒՆՆԵՐ.....	144
ՏԵՍԻԸ.....	145
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍ.....	147
ԿԱՂԸ.....	149
ԽՈՒԼԸ.....	150
ՀԱՄՐԸ.....	151
ԸԼԼԱՅԻ, ԸԼԼԱՅԻ.....	152
ԱՌՏՈՒՆ.....	152
ԹՂԹԻԿԸ.....	153
ԱՐԴԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ՀԱՅՐ ՄԵՐԸ.....	154
ՏՈՒՐ ԻՆԾԻ, ՏԵՐ.....	154
ՄԱՆԻՇԱԿ ՈՒ ՄԱՍՈՒՌ.....	157
ԽՈՏԻՆ ԽՈՒՐԶԸ ԲԱՐՉՐԱՑԱԿ.....	157
ԳԻՇԵՐՆ ՀԱՄԲՈՒՆ ՔԱՂՑՐԱՑԱՆ.....	158
ՀԱՆԳԱՊԱՏՈՒՄ.....	159
«ՄԵՆՊՈԼԻԶՄ»Ը.....	159
ՀԱՆԿԱՐԾ ՈՒՐԻՇ ԳՈՒՌ Մ՝ԵՐԱԱՑ ԱԶՔԻՍ.....	159
ԵՐԲ ՆԵՐՍ ՄԸՏԱ ԵՍ, ԱՎԱՂ, ԻՆՉ ՄԵԾ ՑԱՎ.....	160
ԵՐԲՈՐ ՊԱՐՏԵԶԵՆ ՊԱՀ ՄԸ ԳՈՒՐՍ ԵԼԱ.....	162
ՄԻՐԵՐԳ.....	163
ՄԻՏՔ ՈՒ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	164
ԻՐԻԿՆԱՎԵՐԶ.....	165
ՄԻՐԵՐԳ.....	166
ԽՈՒՆԿ ՈՒ ԱՐՑՈՒՆՔ.....	167
ԱՆԹՎԱԿԻՐ ՏԱՂԵՐ.....	168
ՏՎԱՅՏԱՆՔ.....	168
ԽԵՆԹԵՐ.....	169
ԵՐԳ.....	173
ՀՈԴՎԱԾ	
ԻՆՔՆԱԳԱՏՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՉ ՄԸ «ԾԻԱԾԱՆ»-ԻՆ ԱՌԻԹՈՎ.....	174

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Կազմող և խմբագիր՝ Ն. Վիրաբյան
Հրատարակչության խմբագիր՝ Փ. Շահբազյան
Համակարգչային ձևավորումը՝ Հ. Փիլոյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Օհանջանյանի
Կազմի նկարը՝ Գ. Պողոսյանի

ԷԴԻՏ ՊՐԻՆՏ
Երևան, Թումանյան 12
հեռ.՝ (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am

EDIT PRINT
12 Toumanyans str., Yerevan
Tel.: (374 10) 520 848
www.editprint.am
info@editprint.am